

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อ และการปฏิบัติเรื่องกฎแห่งกรรม ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยทั้งสองด้าน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และด้านการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า มีเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ คือ

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
- 2.2 แนวคิดเรื่องกรรม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม
- 2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม
- 2.5 ข้อมูลมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

2.1.1 ความหมายของความเชื่อ

ตามความหมายของความเชื่อได้มีผู้ให้คำจำกัดความ ทั้งส่วนที่เป็นความหมาย และส่วนที่เป็นแนวคิดแตกต่างกันไป อันพอจะประมวลมาได้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 372) ได้ให้ความหมายของความเชื่อเอาไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การเห็นตามด้วยมันใจ ไว้วางใจ เชื่อหรือขายโดยติดค้างไว้ ไม่ต้องชำระเงินทันที และได้ให้ความหมายของคำว่า “ศรัทธา” ไว้ว่า หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส

แสง จันทร์งาม (2544, หน้า 85) ได้ให้ความหมายของความเชื่อ เอาไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความเลื่อมใสในสิ่งที่ควรเชื่อ ควรเลื่อมใส เพราะความเชื่อเป็นคุณธรรมที่จำเป็นเบื้องต้นในการนำไปสู่จุดหมายปลายทาง คนเราย่อมกระทำอะไรต่าง ๆ ตามความเชื่อ เช่น ชาวพุทธปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบรรลุถึงมรรคผลนิพพาน ก็เพราะเชื่อว่ามีนิพพานมีจริง ชาวคริสต์ เชื่อว่า สวรรค์มีจริง จึงเคารพรักพระเจ้า เพื่อจะได้ไปสวรรค์ ถ้าไม่มี

ความเชื่อ คนก็ไม่ทำอย่างที่เขาคำ ถึงทำเพราะถูกบังคับก็ทำอย่างเสียไม่ได้ ฉะนั้น ความเชื่อ จึงเป็นคุณสมบัติอันจำเป็นมาก

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) (2536, หน้า 148 – 149) ได้ให้ความหมายของ ความเชื่อ เอาไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อที่เป็นเรื่องทางฝ่ายจิต มีความเชื่อด้วยกำลังของจิต แม้ไม่เนื่องด้วยวัตถุ เช่น เครื่องราง เป็นต้น นั่นก็เนื่องมาจากความรู้ ในขั้นพื้นฐาน เข้าใจสิ่งนั้นดีจนมีศรัทธา ศรัทธาในพุทธศาสนา เชื่อเรื่องกรรม เชื่อคำสอน ของพระพุทธเจ้า เป็นหัวข้อใหญ่ ๆ เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อการที่ผู้ทำจะได้รับผลของกรรม แล้วก็เชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ที่ศรัทธาระบุไปในลักษณะอย่างนั้น ถ้าเรามีศรัทธา มั่นก็มีกำลังทางจิตขึ้นมา ดังนั้น จะต้องไปชำระสะสางดูให้ดีว่า เรากับพระองค์อะไรบ้าง หรือมันกำลังไขว้เขวปนเป ไม่เป็นระเบียบอย่างไรบ้าง ไปตรวจสอบดูให้ดี

สุพิศวง ธรรมพันทา (2538, หน้า 50) ได้ให้ความหมายของ ความเชื่อ เอาไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความคิดที่คนเรายอมรับและนับถือ อาจเป็นสากล หรือเป็นที่ยอมรับ บางกลุ่ม หรือเป็นความจริงทั้งหลายที่อยู่รอบตัวเรา

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2546, หน้า 140) ได้ให้ความหมาย ของ ความเชื่อ เอาไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง เครื่องตั้งจิตโดยชอบ ธรรมชาติเครื่องตั้งจิตโดยชอบ ซึ่งหมายถึง ความเชื่อ ตรงกับภาษาอังกฤษอยู่หลายคำ ส่วนศัพท์ที่หมายถึง "ศรัทธา" ตามนัย ของพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ 3 คำ คือ Faith Belief Confidence

สินสมุทร พลจันทร์ (2545, หน้า 13) ได้ให้ความหมายของ ความเชื่อ เอาไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ เชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจจะต้องตั้งอยู่ บนพื้นฐานของความคิด เหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้ หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับ ศรัทธา โดยปราศจากเหตุผลข้อพิสูจน์ใด ๆ เป็นทั้งแนวทางในการตัดสินใจเชื่อ ปฏิบัติ และละเว้น การปฏิบัติสิ่งใด ๆ โดยมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคล และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา จนเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ตามหลักของพระพุทธศาสนา ความเชื่อ เป็นเรื่องของจิตใจ มีลักษณะเป็นนามธรรม บุคคลใดมีความเชื่อในสิ่งใดมากหรือน้อย สามารถรู้ได้บ้างตามพฤติกรรม ที่แสดงออก ความเชื่อ ตามหลักพระพุทธศาสนา มี 2 อย่าง คือ ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา หมายถึง ความเชื่อที่เกิดจากการพิจารณาด้วยเหตุผลแล้ว เห็นว่า สิ่งนั้นๆ มีเหตุผลสมควรเชื่อ จึงเชื่อ ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ศรัทธาชนิดนี้ ส่วนศรัทธาชนิดที่สอง หมายถึง ความเชื่อ ที่เกิดจากการยึดมั่นในอารมณ์ เป็นความเชื่อโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล เชื่อแบบงมงาย ดังที่นักวิชาการ ได้เสนอแนวทางความคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ ดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2543, หน้า 43 – 44) ได้ให้ความหมายของ ความเชื่อ เอาไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความมั่นใจในความจริง ดึงาม และในการทำความดีไม่ลู่ไหลตื่นตูมไปตามลักษณะอาการภายนอก ดังนั้น การยอมรับความรู้ของผู้อื่น ผูกความไว้วางใจในปัญญาของผู้อื่น ยอมรับฟังและอาศัยความรู้ของผู้อื่น หรือแหล่งแห่งความรู้ นั้น เป็นเครื่องชี้ นำ แก่ตน ถ้าผู้มีศรัทธา รู้จักคิด รู้จักใช้ปัญญาของตนเป็นทุนประกอบไป ศรัทธานั้นก็สามารถนำไปสู่ความเจริญปัญญา และการรู้ความจริงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเมื่อผู้อื่นนั้น หรือแหล่งความรู้ นั้นมีความรู้ อย่างแท้จริง และมีกัลยาณมิตรช่วยชี้แนะให้รู้จักใช้ปัญญา แต่ถ้าเชื่ออย่างงมงาย คือ ไม่รู้จักคิด ไม่ใช้ปัญญาของตนเลย และผู้อื่นหรือแหล่งความรู้ นั้นไม่มีความรู้จริง ทั้งไม่มีกัลยาณมิตรที่จะช่วยชี้แนะหรือบาปมิตร ผลอาจกลับตรงข้าม นำไปสู่ความหลงผิด ห่างไกล จากความรู้ยิ่งขึ้น

รัฐวรรณ เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544, หน้า 132) ได้ให้ความหมายของ ความเชื่อ เอาไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อที่เป็นคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สำคัญของทุกศาสนา เนื่องจากเป็นหลักปฏิบัติที่จำเป็น และสำคัญยิ่ง อันจะทำให้คนเรายอมรับนับถือ และมีความมั่นใจในการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนานั้น ๆ ศาสนาส่วนใหญ่ในโลก เป็นศาสนาประเภทเทวนิยม อย่างเช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เป็นต้น เป็นศาสนาที่ยอมรับนับถือพระเจ้าว่า เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในโลก และมีอำนาจอยู่เหนือมนุษย์ ศรัทธาในศาสนาประเภทนี้ จะปรากฏอยู่ในความหมายเดียว คือ ความเชื่อที่ไม่ต้องพิสูจน์ ไม่มีข้อสงสัย แสดงออกในลักษณะของความรักและภักดี มองตนต่อพระเจ้า ส่วนพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม ไม่ยอมรับนับถือพระเจ้า ปฏิเสธแนวคิดที่พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก เชื่อว่า สรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย ดังนั้น “ศรัทธา” ในที่นี้ หมายถึง ความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ มีลักษณะเป็นนามธรรม บุคคลใดมีความเชื่อในสิ่งใดมากหรือน้อย สามารถรู้ได้บ้างตามพฤติกรรมที่แสดงออก ความเชื่อ ตามหลักพระพุทธศาสนา มี 2 อย่าง คือ ศรัทธาที่ประกอบด้วยศรัทธา หมายถึง ความเชื่อที่เกิดจากการพิจารณาด้วยปัญญา (โยนิโสมนสิการ) ด้วยเหตุด้วยผลโดยไตร่ตรองใคร่ครวญดีแล้ว จึงควรเชื่อ เป็นศรัทธาที่สัมปยุตด้วยปัญญา ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ศรัทธาชนิดนี้ ส่วนศรัทธาที่สอง หมายถึง ความเชื่อที่เกิดจากการยึดมั่นในอารมณ์ จัดเป็นความเชื่อในประเภทศรัทธาจิต เป็นความเชื่อโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล เชื่อแบบงมงาย คติความเชื่อของคนในสังคมหนึ่งก็คือ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งเกิดจากความไม่รู้เป็นมูลเหตุสำคัญ และได้แสดงออกมาโดยพฤติกรรม อันทำให้เห็นได้ว่า คนในสังคมนั้น ๆ มีความเชื่อในเรื่องใดบ้าง การแสดงออก

ของความเชื่อ อาจจะแสดงออกโดยการสร้างสิ่งสมมุติขึ้น เช่น ผีसाงเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ หรืออาจจะแสดงออกมาในรูปของข้อห้าม คำสอนต่าง ๆ ดังนั้น ความเชื่อ จึงมีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมของมนุษย์อย่างใกล้ชิด และปรากฏออกมาในรูปของพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมในรูปแบบอื่น ๆ อาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อ เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิต และการพัฒนาการของคนในสังคม การศึกษาค้นคว้าในเรื่องของความเชื่อ ทำให้ผู้ศึกษาได้ทำการเข้าใจเรื่องมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์มากยิ่งขึ้น ความรู้สึกเกี่ยวกับ ความเชื่อของมนุษย์ย่อมปรากฏขึ้นมากับทุก ๆ คนอยู่แล้ว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นักประวัติศาสตร์ก็สามารถยืนยันหลักฐานเกี่ยวกับความเชื่อได้ แต่อย่างไรก็ตาม คนทุกวันนี้ ต่างก็ให้ความสำคัญ วิชาการในรูปแบบวิทยาศาสตร์ที่ยอมรับสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และสามารถสรุปผลที่ได้ในรูปแบบมากกว่านามธรรม ซึ่งการพบเห็นความจริงอะไรก็ตามก็ต้องให้วิทยาศาสตร์ยืนยันก่อน จนบางครั้ง อาจทำให้มนุษย์ ได้ลืมนสถานะของตนเองไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด พอจะสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ นับถือ เชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิด เหตุผล พิสูจน์ได้ หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับด้วยศรัทธา หรือบางครั้ง อาจไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลได้ ความเชื่อนี้ ถือได้ว่าเป็นลักษณะนิสัย และพฤติกรรมที่แสดงออกที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกสังคม

2.1.2 ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2543, หน้า 164) ได้กล่าวไว้ว่า ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่เน้นสอนให้ผู้ที่น่าเชื่อถือมีความเชื่อในเรื่องของความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความศรัทธาของชาวพุทธไว้ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. กัมมสัทธา หมายถึง เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่า กรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่า เมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา จงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรม เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นปัจจัย และเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่า ผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรือนอนคอยโชค

2. วิบากสัทธา หมายถึง เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่า ผลของกรรม มีจริง คือ เชื่อว่า กรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3. กัมมัสสกตาสัทธา หมายถึง เชื่อว่า สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่า แต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

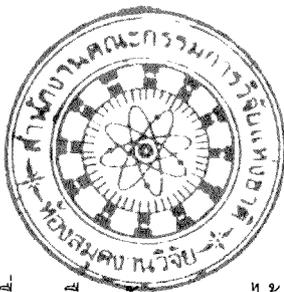
4. ตถาคตโพธิสัทธา หมายถึง เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อ ความศรัทธานั้น เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ความเชื่อ ความศรัทธานั้น ต้องประกอบด้วยเหตุและผลที่มุ่งจะเสริมสร้างให้พุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีปัญญาในที่สุด ดังนั้น ผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริง ย่อมมีความเชื่อ ความศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ การยึดพระรัตนตรัยว่า เป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง ความเชื่อในกฎแห่งกรรม อเนกชาติ นรก สวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

แสง จันทรงาม (2542, หน้า 113) กล่าวไว้ว่า ตามทัศนะของพระพุทโธชาจารย์ ชาวอินเดีย เชื่อว่า เหตุแห่งความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เกิดจากหลักพุทธธรรม 4 ประการ คือ

1. สัมปรีทิสสังเสวะ คบหาผู้รู้ รู้จักเลือกหาแหล่งวิชา คบหาท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณความดี มีภูมิปัญญาน่านับถือ ผู้ประกอบความรู้ และความประพฤติดี
2. สัทธัมมัสสวนะ ฟังธรรมจากสัตบุรุษด้วยความตั้งใจ สนใจใคร่ปฏิบัติ ฟังดูคำสอน เอาใจในสดับคำบรรยาย คำแนะนำ แสวงหาความรู้ ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรง จากหนังสือ สื่อมวลชน ตั้งใจเล่าเรียน ค้นคว้า หมั่นตรวจสอบถามให้เข้าใจถึงความรู้ที่แท้จริง
3. โยนิโสมนสิการ คิดให้แยบคาย รู้ เห็น ได้อ่าน ได้ฟังสิ่งใดก็รู้จักคิด พิจารณาด้วยตนเอง โดยแยกแยะให้เห็นสภาวะ และสืบสาวให้เห็นเหตุผลว่านั่น
4. ธัมมานุষ্ঠมมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม นำสิ่งที่ได้เล่าเรียน ฟัง และตริตrongเห็นชัดแล้วไปใช้ หรือปฏิบัติ หรือลงมือปฏิบัติ หรือลงมือปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามหลักความมุ่งหมาย ให้หลักย่อยสอดคล้องกับหลักใหญ่ ปฏิบัติตามหน้าที่อย่างรู้เป้าหมาย

เมื่อประพฤติปฏิบัติตามหลักเหล่านี้ ความมีเหตุผล ภูมิปัญญา ย่อมยกระดับให้สูงยิ่งขึ้น แต่ถ้ามนุษย์ประพฤติปฏิบัติตรงกันข้ามดังกล่าวมานี้ ความมีเหตุผล สติปัญญา ย่อมลดลงตามลำดับ ตามหลักธรรมการเกิดความเชื่อนี้ มีทัศนะว่า ความเชื่อ เป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม จะรู้ได้ว่า บุคคลใดมีความเชื่อสิ่งใด มากน้อยเพียงใด ย่อมเป็นเรื่องยาก แต่เราก็พอที่จะหยั่งรู้ได้บ้าง จากพฤติกรรม หรือการกระทำ ที่เขาแสดงออกมาจากภายนอก โดยอาศัยเหตุผลเทียบเคียงว่า เขามีความเชื่ออย่างไร ดังนั้น ความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา มีอยู่ 2 ประเภท คือ ความเชื่อที่เกิดจากความยึดมั่นของอารมณ์ อย่างหนึ่ง และความเชื่อที่เกิดจากเหตุผล หรือการใช้ปัญญาอีกอย่างหนึ่ง ดังที่ แสง จันทรงาม

ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ ความเชื่อ หรือศรัทธา เอาไว้ว่า ศรัทธา มี 2 อย่าง คือ ศรัทธา ที่ประกอบด้วย ปัญญา หมายถึง ความเชื่อที่เกิดขึ้นหลังจากพิจารณาด้วยเหตุผลแล้ว เห็นว่า สิ่งนั้น ๆ มีเหตุผลควรเชื่อจึงเชื่อ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา หมายถึง ศรัทธาชนิดนี้ ซึ่งตรงกับ ภาษาอังกฤษว่า "belief" ศรัทธาชนิดที่สอง เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วย โมหะ คือ ความเชื่อ โดยไม่ได้ให้เหตุผล พอได้ยิน ได้ฟัง ให้เห็นก็เชื่อทันที จัดว่า เป็นความเชื่อของคนประเภท "สัทธาจริต" คือ คนที่มีนิสัยที่ง่าย ไม่อยากคิดค้นปัญหาอะไรมากนัก ความเชื่อแบบนี้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า เชื่ออย่างคนตาบอด

แสง จันทรงาม (2542, หน้า 115) กล่าวไว้ว่า ในพระพุทธศาสนา ก็ได้กล่าวถึงหลักความเชื่อไว้ในกาลามสูตร ในพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงแนะนำมิให้คนเชื่อถือ สิ่งใดง่าย ๆ โดยทรงให้คำเตือนไว้ 10 ประการ คือ

1. อย่าได้ถือโดยได้ฟังตามกันมา หมายความว่า อย่าเชื่อถือเรื่องปรัมปรา ที่เล่าต่อ ๆ กันมา
2. อย่าได้ถือโดยลำดับสืบ ๆ กันมา หมายความว่า อย่างเชื่อถือ ตามประเพณีนิยมที่ถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมา
3. อย่าได้ถือเพราะตื่นว่าได้ยินว่าอย่างนี้ อย่างนี้ หมายความว่า อย่าเชื่อถือข่าวที่คนอื่นเล่าลือต่อ ๆ กันมา
4. อย่าได้ถือโดยอ้างตำรา รวมทั้ง คัมภีร์ทางศาสนาด้วย
5. อย่าได้ถือเหตุนี้กเดาเอา การเดาเอา คือ การคาดคะเนไม่มีหลักฐาน สนับสนุน เป็นการเดาตามความชอบใจของตนเอง
6. อย่าได้ถือโดยนับถือคาดคะเน การคาดคะเน หมายถึง การคาดการณ์ โดยมีเหตุผลเป็นพื้นฐานอยู่บ้าง
7. อย่าได้ถือโดยความตรึกตามอาการ หมายความว่า อย่าเชื่อถือ การอนุমান และการอุปมาน ตามหลักตรรกวิทยา เพราะแม้การคิดเหตุผลตามหลักตรรกวิทยาก็อาจมีข้อผิดพลาดได้
8. อย่าได้ถือโดยชอบใจว่า ต่อกันกับลัทธิของตน หรือเข้ากันได้ กับความเชื่อถือเดิมของตน
9. อย่าได้ถือโดยเชื่อว่า ผู้พูดสมควรจะเชื่อได้
10. อย่าได้ถือโดยความนับถือว่า สมณะผู้นี้เป็นครูของเรา

พระพุทธเจ้าทรงแนะนำมิให้เชื่อถือแหล่งความรู้ใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะป็น
 ขาวลือ ประเพณี ตำรา การคาดคะเน การคิดเหตุผล ตามหลักตรรกวิทยา หรือบุคคลทุกประเภท
 เพราะเหตุผลสำคัญเพียงอย่างเดียว คือ แหล่งความรู้ต่างๆ เหล่านี้ มีทางที่จะผิดพลาดได้
 เมื่อพระพุทธเจ้าทรงห้ามมิให้เชื่อถือแหล่งความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว พระองค์ทรงแนะนำให้เชื่อถือ
 อะไร เพราะถ้าไม่เชื่อถือแหล่งความรู้ใดอย่างหนึ่งในบรรดาแหล่งความรู้ 10 อย่างนี้
 ก็ดูเหมือนว่า จะไม่มีอะไรเหลือไว้ให้เชื่ออีกแล้ว ถ้าอย่างนั้นทำไมพระองค์จึงทรงสอนให้ชาวพุทธ
 มีศรัทธา จะมีเป็นการขัดกันหรือ ความจริงนั้นพระพุทธเจ้ามิได้ทรงห้ามมิให้เชื่อแหล่งความรู้
 เหล่านี้อย่างเด็ดขาด เพียงทรงแนะนำว่า อย่าเพิ่งด่วนเชื่อทันที ให้คิดดูตามหลักเหตุผลก่อน
 เมื่อคิดดูดีแล้ว เห็นว่า แหล่งความรู้ที่นั้น ๆ มีเหตุผล จะเชื่อก็ได้ ดังพุทธโอวาทตอนต่อไป
 ในกาลามสูตรนั่นเองว่า “เมื่อท่านรู้ด้วยตนเองนั้นแล้ว ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ
 ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ใครประพจน์ให้เต็มที่แล้วเป็นไปเพื่อความเสียหาย
 เป็นไปเพื่อทุกข์ ท่านควรละธรรมเหล่านั้นเสียเมื่อนั้น เมื่อใดท่านผู้รู้ด้วยตนเองนั้นแล้ว ธรรมเหล่านี้
 เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครประพจน์ให้เต็มที่แล้ว
 เป็นไปเพื่อประโยชน์ เป็นไปเพื่อความสุข ท่านควรประพจน์ธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์เมื่อนั้น”
 จากเนื้อความแห่งพระสูตรตอนนี้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักสำหรับตัดสินว่า
 สิ่งใดควรเชื่อถือ และสิ่งใดไม่ควรเชื่อถือ ไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ เมื่อได้ความรู้ใหม่จากแหล่งใด
 แหล่งหนึ่งในแหล่งทั้ง 10 นั้นแล้ว 1) ให้พิจารณาด้วยปัญญาจนทราบชัดด้วยตนเอง 2) ให้อาศัย
 ทศณะของท่านผู้รู้เป็นเครื่องตัดสิน 3) ให้พิจารณาดูผลว่า ถ้านำไปปฏิบัติแล้วจะเป็นคุณหรือโทษ
 จะให้ความสุขหรือความทุกข์

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงไม่ปฏิเสธแห่งความรู้ทั้ง 10 อย่างนั้นอย่างสิ้นเชิง
 เพียงแต่ทรงแนะนำมิให้เชื่อถือทันที แต่ให้ใช้หลักอย่างอื่นประกอบการพิจารณาด้วยเท่านั้น
 หลักความเชื่อพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีเหตุผล สอนมิให้เชื่ออะไรง่าย ๆ แต่พระพุทธเจ้า
 ก็สอนให้ชาวพุทธมีศรัทธา หรือความเชื่อ และให้มีปสาทะ คือ ความเลื่อมใสในสิ่งที่ควรเชื่อ
 ควรเลื่อมใส เพราะความเชื่อเป็นคุณธรรมที่จำเป็นเบื้องต้นในการนำไปสู่จุดหมายปลายทาง
 คนเราย่อมทำอะไรต่าง ๆ ตามความเชื่อ ศรัทธา คือ ความเชื่อในบุคคล หรือในสิ่งใดหรือสิ่งหนึ่งว่า
 เป็นจริงตามนั้น ซึ่งศรัทธา มีอยู่ 2 อย่าง คือ 1) ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา หมายถึง ความเชื่อ
 ที่เกิดขึ้นหลังจากได้พิจารณาด้วยเหตุผลแล้ว เห็นว่า สิ่งนั้น ๆ มีเหตุผลควรเชื่อ จึงเชื่อ
 และ 2) ศรัทธาประกอบด้วยโมหะ หมายถึง ความเชื่อ โดยมีได้ใช้เหตุผล พอได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็น

ก็เชื่อมั่นที่ เป็นความเชื่อของคนประเภทสัทธาจริต คือ คนมีนิสัยเชื่อง่าย ไม่อยากคิดค้นปัญหาอะไรมากนัก

2.2 แนวคิดเรื่องกรรม

2.2.1 ความหมายของกรรม

ความหมายของคำว่า กรรม มีบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ดังนี้

พระไตรปิฎก เล่มที่ 22 (2530, หน้า 474) กล่าวไว้ว่า กรรม หมายถึง การกระทำประกอบไปด้วยเจตนา คือ ทำด้วยความตั้งใจ หรือตั้งใจทำ มีความหมายเป็นกลาง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีหรือทำชั่วก็ตาม จัดเป็นกรรมทั้งสิ้น หากเป็นกรรมดี เรียก กุศลกรรม หากเป็นกรรมชั่ว เรียก อกุศลกรรม กรรม จะมีผลมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับ "เจตนา" คือ ความตั้งใจตั้งใจที่กระทำลงไปในขณะที่นั้น ๆ ถ้ามีเจตนาในการกระทำแรง กรรมก็หนัก ถ้ามีเจตนาในการกระทำอ่อน กรรมก็เบา กรรม โดยทั่วไป คนมักเข้าใจผิดว่า เป็นสิ่งไม่ดี เช่น เมื่อเห็นใครมีความทุกข์ ความลำบาก เตือดร้อน ได้รับเคราะห์ ก็มักพูดว่า "เป็นกรรมของเขา" จริง ๆ แล้ว เป็นอกุศลกรรม (กรรมชั่ว) หรืออกุศลวิบาก (ผลกรรมฝ่ายชั่ว) แต่เมื่อเห็นคนได้ดีมีสุข หรือมีโชคมียลา ก็มักพูดว่า "เป็นวาสนาของเขา" จริง ๆ แล้ว คำว่า "วาสนา" คือ นิสัยที่สั่งสมมาจนเคยชิน กรรมที่บุคคลทำไว้ จะเป็นเสมือนเงาตามตัวบุคคลคนนั้น และติดตามไปทุกภพทุกชาติ ถึงแม้จะไม่มีใครรู้เห็น แต่ตัวของตนเองนั้นเองย่อมรู้อยู่ตลอดเวลา กรรม และการให้ผลของกรรม เป็นสิ่งที่ลึกลับซับซ้อนสำหรับปุถุชน เพราะบางช่วงของกรรมอาจข้ามหลายภพหลายชาติ

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต) (2531, หน้า 87) กล่าวไว้ว่า กรรม ตามทรรณะของพระพุทธศาสนาเถรวาท มีความหมาย ดังนี้

1. กรรม ตามทรรณะของบุคคลที่ประกอบด้วยเจตนา ดังจะเห็นได้จากพระพุทธพจน์ที่ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่า เป็นกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำกรรม ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ
2. การกระทำของบุคคลที่ยังมีกิเลส โดยศึกษาจากหลักของวัฏฏะ 3 ซึ่งหมุนเวียนสืบทอดต่อ ๆ กันไป ทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิด หรือเป็นวงจรแห่งความทุกข์ ได้แก่ กิเลส กรรม วิบาก ซึ่งอธิบายได้ว่า "กิเลส เป็นเหตุให้เกิดกรรม เมื่อทำกรรมได้รับวิบาก คือ ผลของกรรมนั้น อันเป็นปัจจัยให้เกิดกิเลส แล้วทำกรรมหมุนเวียนต่อไปอีก"

3. การกระทำที่ยังมีการให้ผล หมายความว่า เมื่อทำกรรมแล้ว ย่อมบังเกิดผลแน่นอน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ 3 อย่างนี้ เป็นเหตุให้เกิดกรรม 3 อย่าง เป็นไฉน คือ โลภะ 1 โทสะ 1 โมหะ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความโลภ เกิดแต่ความโลภ มีความโลภเป็นเหตุ มีความโลภเป็นแดนเกิดกรรมนั้นเป็นอกุศลกรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อกรรมต่อไป กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม

พระไตรปิฎก เล่มที่ 14 (อ้างถึงใน สุจิตรา รัตนัน, 2540, หน้า 111) กล่าวไว้ว่า “หญิง ชาย คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม (เป็นทายาทแห่งกรรม) มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจะได้รับผลของกรรมนั้น”

พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 (อ้างถึงใน สุจิตรา รัตนัน, 2540, หน้า 111 – 112) กล่าวไว้ว่า พุทธพจน์ที่ยกมาข้างต้น อธิบายความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทยได้ ดังนี้

1. เรามีกรรมเป็นของตน หมายความว่า การกระทำต่าง ๆ ที่จะเกิดผลดี หรือชั่วแก่ตัวเรา เป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาของเราทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดมาทำแทนได้

2. เราเป็นผู้รับผลของกรรม หรือเป็นทายาทของกรรม หมายความว่า เราเป็นผู้รับผลของกรรมด้วยตนเอง ไม่มีผู้อื่นมารับแทนได้ ไม่ว่ากรรมนั้นเราจะทำไว้ตั้งแต่เมื่อใด จะเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว เราก็ต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

3. เรามีกรรมเป็นกำเนิด หมายความว่า กรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดมา กรรมจะส่งผลให้เราเกิดอย่างไรก็ได้ การเกิดในตระกูลสูง หรือเกิดในตระกูลต่ำ หรือเกิดในฐานะอย่างไร เป็นเรื่องของชนกกรรม ซึ่งจะทำหน้าที่นำเราไปเกิดตามกรรมที่เราได้ทำเอาไว้

4. เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ หมายความว่า บุคคลที่ทำกรรมอันใดไว้ จะต้องสืบเนื่องในกรรมนั้นต่อไป เปรียบเหมือนเผ่าพันธุ์มนุษย์ หรือสัตว์ต่าง ๆ

5. เรามีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย หมายความว่า ผู้ที่ทำกรรมดีก็อาศัยกรรมดีนั้นเอง เพื่อดำรงความดีต่อไป ดังพุทธภาษิตว่า “ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี ธรรมย่อมรักษา ผู้ประพฤติธรรม”

6. เราทำกรรมใดไว้ ดีหรือชั่วก็ตาม เราจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่า เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงกรรมของเราพ้น ทำกรรมอย่างไรก็ต้องได้รับผลอย่างนั้นเสมอ ดังนั้น จึงสรุปเรื่องกรรม โดยอ้างพุทธภาษิตได้ว่า “กมฺมฺนา วตฺตติ โลกิ สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”

อาจกล่าวได้ว่า กรรมนั้นมีความแน่นอน การที่กรรมเป็นกฎธรรมชาตินั้น เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับพืชพันธุ์ ก็จะทำให้เห็นว่า เมื่อเราปลูกพืชพันธุ์ใดลงไปบนดินแล้ว พืชพันธุ์นั้นก็จะมีผลผลิตออกมาเป็นพันธุ์เดิมของตน เช่น ปลูกมะม่วงก็ได้ผลเป็นมะม่วง โดยสิ่งแวดล้อมไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นพืชพันธุ์อื่นได้ กรรมก็เช่นเดียวกัน เมื่อบุคคลกระทำลงไปแล้ว ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว สิ่งแวดล้อม หรือกาลเวลา ก็ไม่อาจเปลี่ยนกรรมดีให้เป็นกรรมชั่ว และเปลี่ยนกรรมชั่วให้เป็นกรรมดีไปได้ กรรมนิยาม เป็นการกล่าวถึงความแน่นอนในการให้ผลของกรรมโดยอัตโนมัติ จึงเรียกว่า เป็นกฎธรรมชาติ หรือเราอาจเรียกว่า กฎแห่งกรรม ซึ่งแตกต่างจากกฎเกณฑ์ที่คนในสังคมสร้างขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่บุคคลต้องรับผิดชอบต่อการกระทำตามข้อตกลงที่ทำกันไว้ ด้วยเหตุนี้ จึงถือได้ว่า ความแน่นอนแห่งกรรมในกรรมนิยามนั้น เป็นกฎธรรมชาติด้วย

เจริญ พันธุ์ (2539, หน้า 42) กล่าวว่า คำว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วย เจตนา หรือการกระทำด้วยความตั้งใจ กรรมมีความหมายกลาง ๆ ยังไม่ตัดสินว่าดีหรือชั่ว คำสอนเรื่องกรรม นับว่า เป็นคำสอนหลักประการหนึ่งของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้เสกสรรตกแต่งกรรม และกรรมเป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิตของมนุษย์ คำว่า “กรรม” หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วย เจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่า กรรมเจตนา หรือเจตจำนงนี้เอง เป็นตัวนำบ่งชี้ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำของมนุษย์ จึงเป็นตัวแท้ของกรรม

พระไตรปิฎก เล่มที่ 31 (อ้างถึงใน สุจิตรา อ่อนค้อม, 2542, หน้า 111 – 112) กล่าวว่า กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมได้มีแล้ว กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมไม่ได้มีแล้ว กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมมีอยู่ กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมไม่มีอยู่ กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมจักมี กรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมจักไม่มี กรรมมีอยู่ วิบากแห่งกรรมมีอยู่ กรรมมีอยู่ วิบากแห่งกรรมไม่มี กรรมมีอยู่ วิบากแห่งกรรมจักมี กรรมมีอยู่ วิบากแห่งกรรมจักไม่มี กุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกุศลกรรมได้มีแล้ว กุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกุศลกรรมไม่ได้มีแล้ว กุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกุศลกรรมจักมีอยู่ กุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกุศลกรรมไม่มี กุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกุศลกรรมจักมี กุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งกุศลกรรมจักไม่มี กุศลกรรมมีอยู่ วิบากแห่งกุศลกรรมจักมีอยู่ กุศลกรรมมีอยู่ วิบากแห่งกุศลกรรมไม่มี กุศลกรรมมีอยู่ วิบากแห่งกุศลกรรมจักมี กุศลกรรมมีอยู่ วิบากแห่งกุศลกรรมจักไม่มี กุศลกรรมจักมี วิบาก

แห่งกุศลกรรมจักมี กุศลกรรมจักมี วิบากแห่งกุศลกรรมจักไม่มี อกุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งอกุศลกรรมไม่ได้มีแล้ว อกุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งอกุศลกรรมมีอยู่ อกุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งอกุศลกรรมไม่มี อกุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งอกุศลกรรมจักมี อกุศลกรรมได้มีแล้ว วิบากแห่งอกุศลกรรมจักไม่มี อกุศลกรรมมีอยู่ วิบากแห่งอกุศลกรรมมีอยู่ อกุศลกรรมมีอยู่ วิบากแห่งอกุศลกรรมไม่มี อกุศลกรรมมีอยู่ วิบากแห่งอกุศลกรรมจักมี อกุศลกรรมจักมี วิบากแห่งอกุศลกรรมจักมี อกุศลกรรมจักมี วิบากแห่งอกุศลกรรมจักไม่มี กรรมมีโทษได้มีแล้ว กรรมไม่มีโทษได้มีแล้ว กรรมดำได้มีแล้ว ฯลฯ กรรมขาวได้มีแล้ว ฯลฯ กรรมมีสุขเป็นกำไรได้มีแล้ว ฯลฯ กรรมมีทุกข์เป็นกำไรได้มีแล้ว ฯลฯ กรรมมีสุขเป็นวิบากได้มีแล้ว ฯลฯ กรรมมีทุกข์เป็นวิบากได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากได้มีแล้ว กรรมมีทุกข์เป็นวิบากได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากมีอยู่ กรรมมีทุกข์เป็นวิบากได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากไม่มี กรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากจักมีกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากได้มีแล้ว วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากจักไม่มี กรรมมีทุกข์เป็นวิบากมีอยู่ วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากมีอยู่ กรรมมีทุกข์เป็นวิบากมีอยู่ วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากไม่มี กรรมมีทุกข์เป็นวิบากมีอยู่ วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากไม่มี กรรมมีทุกข์เป็นวิบากอยู่ วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากจักมี กรรมมีทุกข์เป็นวิบากอยู่ วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากจักไม่มี กรรมมีทุกข์เป็นวิบากจักมี วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากจักมี กรรมมีทุกข์เป็นวิบากจักมี วิบากแห่งกรรมอันมีทุกข์เป็นวิบากจักไม่มี

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร วิจิตรวณฺโณ) (2540, หน้า 38) ได้ให้ความหมายกรรม ไว้ว่า กรรม มาจากภาษาสันสกฤต ถ้าภาษาบาลีใช้คำว่า "กัมมะ" แปลว่า การกระทำ แท้ที่จริง คำว่า "กรรม" นี้ เป็นคำกลาง ๆ ใช้ได้ทั้งทางดีและทางไม่ดี ถ้าหากว่า เป็นการกระทำดี ท่านเรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากว่า เป็นการกระทำชั่ว ท่านเรียกว่า อกุศลกรรม และได้กล่าวเรื่องกฎแห่งกรรมไว้ว่า แท้จริงกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนานั้นตรงกับกฎของกิริยาและปฏิกิริยาของนิวตัน แต่กฎนี้เป็นกฎทางด้านวัตถุ มีกฎเกณฑ์อยู่ว่า เหมือนกับลูกฟุตบอลที่ขว้างลงไป ถ้าขว้างลงแรง มันก็กระดอนมาแรง ถ้าขว้างลงเบา มันก็กระดอนมาเบา กรรมที่เราทำก็เหมือนกัน ถ้าทำกรรมดีลงไป สิ่งตอบสนองมาก็เป็นกรรมดี ถ้าทำกรรมไม่ดีลงไป สิ่งตอบสนองมา ก็คือ กรรมไม่ดี นี่เป็นกฎทางด้านจิตใจ และตามกฎแห่งกรรมนั้น คนเราไม่อาจจะหวังผลดีของสิ่งที่ยังมาไม่ถึง คือ สิ่งไหนที่ยังมาไม่ถึง เราจะไปดึงผลไว้ไม่ได้ หรือเราทำกรรมชั่วแล้ว เราจะหวังหนีจากผลกรรมชั่วที่เราทำไว้ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น มันต้องถึงกาลเวลา

ของมัน จึงจะเป็นไปตามกฎธรรมชาติของมัน และได้กล่าวต่อว่า กฎแห่งกรรม คือ กฎแห่งเหตุและผล เป็นกฎธรรมชาติอย่างหนึ่ง ซึ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า "กรรมนิยาม" คำว่า นิยาม แปลว่า กฎ หมายถึง กฎธรรมชาติ หรือกฎแห่งเหตุผลนั่นเอง หลักคำสอนเรื่องกรรม นับว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะพิเศษของพุทธศาสนา ซึ่งทำให้ศาสนาพุทธแตกต่างไปจากศาสนาอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสนาประเภทเทวนิยม แต่พระพุทธเจ้ากลับปฏิเสธอำนาจของพระเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ให้เชื่ออำนาจของผลกรรมของตนเองว่า เป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ และเป็นสิ่งบันดาลให้สรรพสัตว์มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ไม่มีอำนาจอิทธิพลอื่นใดที่จะมาหักล้างอำนาจอิทธิพลของกรรมได้ ยกเว้น อำนาจอิทธิพลของกรรมเองเท่านั้น กรรม แปลว่า การกระทำที่ประกอบด้วย เจตนา หรือความจงใจในการกระทำ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เจตนาในการกระทำนั้นเองที่จะจัดเป็นกรรม ดังพุทธพจน์ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่า เป็นกรรม บุคคลจงใจแล้วย่อมกระทำกรรมทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ"

2.2.2 ประเภทของกรรมในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎกได้แบ่งประเภทของกรรมเอาไว้ ดังนี้

พระไตรปิฎก เล่มที่ 21 (อ้างถึงใน พระอุทัย จิรธมฺโม, 2534, หน้า 16)

กล่าวไว้ว่า นอกจากการแบ่งกรรม ออกเป็น 2 ประเภท คือ เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม และแบ่งโดยทวาร คือ กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมแล้ว ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ได้ทรงแบ่งประเภทของกรรม และการให้ผลของกรรม โดยแบ่งออกเป็นคู่ ๆ ได้เป็น 4 คู่ คือ

1. กรรมดำ มีวิบากดำ
2. กรรมขาว มีวิบากขาว
3. กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว
4. กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว

ความหมายของกรรมทั้ง 4 คู่ มีดังนี้ คือ

1. กรรมดำ มีวิบากดำ หมายถึง การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ไม่ดี เช่น การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินอกใจ การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัย เป็นต้น และกรรมนี้ย่อมมีวิบากดำ นั่นคือ ส่งผลด้วยการให้ไปเกิดในอบายภูมิ

2. กรรมขาว มีวิบากขาว หมายถึง การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ดี ซึ่งกรรมขาวนี้ตรงข้ามกับกรรมดำทุกประการ เช่น เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจาก

การลักทรัพย์ เว้นจากการประทุพติผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มสุราเมรัย เป็นต้น และกรรมนี้ย่อมมีวิบากขาว นั่นคือ ส่งผลให้ได้เกิดในสุคติภูมิ

3. กรรมทั้งดำทั้งขาว มีวิบากทั้งขาวและดำ หมายถึง การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง เช่น มีการฆ่าสัตว์บ้าง เว้นจากการฆ่าสัตว์บ้าง มีการลักทรัพย์บ้าง เว้นจากการลักทรัพย์บ้าง อย่างนี้ เป็นต้น และกรรมที่ดีและไม่ดีนี้ ย่อมมีวิบากให้ผลตามกรรม คือ ดีบ้างไม่ดีบ้าง

4. กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว หมายถึง การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจใด ๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดความสุข หรือความทุกข์ หรือทั้งความสุขหรือความทุกข์ กล่าวคือ เป็นกรรมที่จะนำไปสู่สภาวะที่อยู่เบื้องบน ทั้งความสุข และความทุกข์ อันเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม หมายถึง เจตนาเพื่อละกรรมทั้งสามอย่างข้างต้น ซึ่งเป็นสภาวะที่ดับจนหมดสิ้นแล้ว ซึ่งกรรมทั้งปวง วิบากไม่ดำไม่ขาวนั้น ก็คือ กรรมที่ทำการเพื่อออกจากสังสารวัฏ ผลของมัน คือ พระนิพพาน

วิชัย สุธีรชานนท์ (2542, หน้า 208 – 209) กล่าวไว้ว่า กรรม อีก 2 ชนิด คือ

1. กรรมในอดีต หมายถึง กรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน และกรรมที่ทำในชาตินี้ แต่ทำไว้นานแล้ว ทำไว้ตั้งแต่ตอนเป็นเด็กที่ตนยังไม่รู้บาป บุญคุณโทษ ทำไว้นานจนตนลืมไปแล้ว ผู้ที่ถูกทำนั้นก็ตายไปนานแล้ว จนหาซากไม่พบ แต่ผลของกรรมนั้นเป็นกฎธรรมชาติที่พิเศษจริง ๆ ย้อนกลับมาให้ผลผู้ทำนั้น โดยไม่ต้องมีใจทก ไม่ต้องมีทนาย

2. กรรมในปัจจุบัน หมายถึง กรรมที่ทำในชาตินี้ ทั้งเจตนาก็ตาม ไม่เจตนาก็ตาม ถ้าเรารู้ซึ่งว่า เราทำเขาไว้อย่างไร เราจะต้องได้รับผลอย่างนั้น เราก็ทำกรรมดีแก้ตัว ให้ความดีท่วมทับมากกว่าความชั่ว กรรมชั่วยก้อ่อนกำลังลง การให้ผลชั่วแก่เราก็น้อยลงไป เช่น มีสีแดงอยู่ในขวดแก้ว เราจะทำให้สีแดงลดลง เราก็เติมน้ำบริสุทธิ์ลงไป สีแดงก็จะเจือจางลงไปเรื่อย ๆ จนเกือบมองไม่เห็น

สรุปได้ว่า กรรม ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา หมายถึง การกระทำดี หรือการกระทำชั่วยก้ตามที่ประกอบไปด้วยเจตนาทุกครั้งที่ทำกรรม และกรรมนี้เกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ กายกรรม กรรมเกิดขึ้นทางกาย วาจากรรม กรรมเกิดขึ้นทางวาจา มโนกรรม กรรมเกิดขึ้นทางใจ กรรมยังแบ่งออกเป็น กรรมฝ่ายดี เรียกว่า กุศลกรรม และกรรมฝ่ายชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม ถ้าคำว่า "กรรม" เพียงคำเดียว จัดเป็นคำกลาง ๆ ยังไม่จัดเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่ว นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งกรรม ออกเป็น กรรมดำมีวิบากดำ กรรมขาวมีวิบากขาว กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว และกรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว นั่นคือ บุคคลใดทำกรรมเช่นใดไว้แล้ว

บุคคลนั้นย่อมได้รับผลของกรรมนั้นตอบแทน ไม่ว่าจะป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม กรรมและผลของกรรม มีความเป็นอิสระ มีความเป็นเหตุเป็นผล คือ บุคคลสร้างเหตุเช่นใดก็จะได้รับผลเช่นนั้น กรรมจึงมีความเที่ยงตรง ไม่ขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอก หรือพระผู้เป็นเจ้าของแต่อย่างใด แต่ดำเนินไปตามเหตุและผลของมันเอง ในกรณีที่บุคคลใดเคยทำอกุศลกรรมไว้ในปัจจุบัน ทั้งเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม บุคคลนั้นสามารถทำกรรมดีแก้ตัว ให้ความดีท่วมทันจนกรรมชั่วตามไม่ทัน หรือมีกำลังอ่อนลง การให้ผลของกรรมชั่วก็เบาบางลงได้ อย่างไรก็ตาม ที่สุดของกรรมคือ กรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความสุข หรือความทุกข์ กล่าวคือ กรรมที่นำไปสู่สภาวะที่เหนือกรรม อันเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม คือ การบรรลุเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ถึงพระนิพพานแล้วนั่นเอง และการกระทำของท่านก็จะไม่จัดเป็นกรรมต่อไป ถือเป็นเพียงกิริยา ซึ่งจะไม่มีผลหรือวิบากทั้งในชาตินี้ และในชาติต่อ ๆ ไป

2.2.3 ประเภทของกรรมในอรรถกถา

ในอรรถกถาได้แบ่งประเภทของกรรมเอาไว้ ดังนี้

พระไตรปิฎก เล่มที่ 22 (2530, หน้า 469) กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปนั้นกรรมนี้เท่าที่ค้นพบในพระไตรปิฎก ไม่ได้จัดไว้เป็นหมวดหมู่ เช่น กรรมที่ให้ผลตามกาล มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเพียง 3 ประการ คือ "ภิกษุทั้งหลาย วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย เป็นไฉน ? เรากล่าวว่า วิบากแห่งกรรมทั้งหลาย มี 3 ประการ คือ ในปัจจุบัน ในการเกิดครั้งต่อไป หรือในการเกิดในลำดับ ๆ ไปอีก" ซึ่งเมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์การแบ่งประเภทของกรรมในอรรถกถาแล้ว มีดังนี้

1. เพื่อรวบรวมคำสอนเรื่องของกรรมที่กระจัดกระจายทั่วไปในพระไตรปิฎกมาจัดไว้เป็นหมวดหมู่
2. เพื่ออธิบายกรรมแต่ละประเภทว่า ไม่ได้มีหน้าที่เพียงอย่างเดียว เช่น กรรมบางอย่างให้ผลตามกาล กรรมบางอย่างให้ผลตามลำดับของความหนักเบา และกรรมบางอย่างให้ผลตามหน้าที่ ดูบุคคลแต่ละคนย่อมมีหน้าที่ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องไปตามสถานการณ์และความเหมาะสม ดังนั้น กรรมอย่างเดียวกันอาจจะเป็นทั้งปฏิฆกรรมเวณีกรรม (กรรมที่จะให้ผลในชาตินี้) ชนกรรม (กรรมที่ยังปฏิสนธิให้เกิด) และครุกรรม (กรรมหนัก) ได้
3. เพื่อความเข้าใจเรื่องกฎของกรรมอย่างแจ่มแจ้ง ทั้งเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกให้เกิดความเข้าใจกฎของกรรมที่ละเอียดยิ่งขึ้นนั่นเอง

กรรม 12 ประเภท เป็นแนวคิดเรื่องกรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา กรรม 12 ไม่ได้มาจากพระสูตรต้นตอปิฎกโดยตรง แต่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในยุคอรรถกถา เช่น มโนรถปુรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร และในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ปัญญานิเทศ อันจัดเป็นหนังสือชั้นหลัง ได้เพิ่มอโหสิกรรมขึ้นมาอีก โดยจัดหมวดกรรมที่ให้ผลตามกาลไว้ 4 ประการ จึงเห็นได้ว่า เพื่อเป็นการจัดหมวดหมู่แห่งกรรม โดยอธิบาย และชี้แจงกรรมเหล่านั้นให้แจ่มแจ้ง เสริมความเข้าใจในพระไตรปิฎก พระอรรถกถาจารย์ (พระพุทธโฆษาจารย์ พระอรรถกถาจารย์ ชาวอินเดีย มีอายุ ระหว่าง พ.ศ.900 – 1000) ได้จำแนกอธิบายไว้ตามเนื้อหาที่เป็นพุทธพจน์ เพื่อให้ทราบถึงเรื่องกรรม และการให้ผลของกรรมที่เกิดจากการกระทำของบุคคลที่มีเจตนาเป็นองค์ประกอบ โดยจัดประเภทของกรรม ออกเป็น 3 ประเภท ประเภทละ 4 ประการ ดังจะได้อธิบายโดยละเอียดลำดับไป เพื่อให้ผู้ศึกษาทั้งหลายจะได้เข้าใจเรื่องกรรมได้ละเอียดยิ่งขึ้น ใครก็ตามเมื่อได้ศึกษาเรื่องกรรม 12 นี้อย่างละเอียดแล้ว ก็จะทำให้เขาเข้าใจพระพุทธศาสนา และเรื่องกฎแห่งกรรมได้ดียิ่งขึ้น เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมนั้น เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง และมีระยะเวลาการให้ผลที่แตกต่างกันด้วย กรรมบางอย่างก็ให้ผลเร็ว บางอย่างก็ให้ผลช้า การให้ผลช้าหรือเร็วนี้เอง เป็นสาเหตุให้คนเข้าใจกฎแห่งกรรมคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง

ธนกร สุขเสริม (2541, หน้า 28) กล่าวไว้ว่า ธรรมชาติของคนทั่วไปเมื่อทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปแล้ว มักจะหวังสิ่งตอบแทนมากเกินเหตุ คล้าย ๆ การค้ากำไรเกินควร แต่ถ้าไม่ได้ผลตามที่ตนคาดหวังเอาไว้ก็จะเข้าใจว่า ผลกรรมไม่มีจริง ถือว่า เป็นการเข้าใจผิด ซึ่งอาจจะนำไปสู่ความเป็นมิชฌาทิปฏิฐิได้ ดังนั้น เรื่องกรรม 12 นี้ ตามอรรถาธิบายของพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นทฤษฎีหนึ่งที่จะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรมได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งท่านได้จำแนกรายละเอียด ดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 ว่าโดยกาล คือ การให้ผลตามลำดับกาลเวลา มี 4 ข้อ คือ

1. ทิฏฐุธรรมเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน หรือกรรมที่ให้ผลในชาตินี้
2. อุปปัชเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลในชาติหน้าถัดจากชาติปัจจุบัน
3. อปรปรเวทนียกรรม คือ กรรมที่ให้ผลแก่เจ้าของกรรมในชาติต่อ ๆ ไป กรรมนี้จะให้ผลได้ก็ต่อเมื่อพ้นจากชาติที่ 2 ไปแล้ว
4. อโหสิกรรม คือ กรรมที่เลิกให้ผลแล้ว หรือหมดโอกาสที่จะให้ผลไม่ว่าจะเป็นชาติใดก็ตาม

หมวดที่ 2 ว่าโดยกิจ คือ จำแนกการให้ผลตามหน้าที่มี 4 ข้อ

5. ชนกกรรม คือ กรรมแต่งให้เกิด หรือกรรมที่เป็นตัวนำไปเกิดในภพใหม่
6. อุปถัมภกกรรม คือ กรรมที่ส่งเสริม หรือกรรมที่เป็นตัวสนับสนุนตกแต่ง ชนกกรรม ทั้งในด้านที่ดีและไม่ดี
7. อุปปีฬกรรม คือ กรรมที่เป็นตัวบีบคั้น ชัดขวาง หรือเบียดเบียนกรรมเดิมที่กำลังให้ผลอยู่ให้ค่อย ๆ เสื่อมลง
8. อุปฆาตกรรม คือ กรรมที่เป็นตัวพิฆาต ประหาร หรือตัดรอน ผลกรรมอื่นทันทีทันใด ชนิดจากหน้ามือเป็นหลังมือทีเดียว

หมวดที่ 3 ว่าโดยปากทานปริยาย คือ จำแนกการให้ผลตามลำดับความหนักเบา มีอยู่ 4 ข้อ คือ

9. คุรกกรรม คือ กรรมหนัก
10. พหุลกรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อาจิณณกรรม (กรรมชิน) คือ กรรมที่ผู้ทำสะสมไว้มาก ๆ ทำไว้นานจนกระทั่งกลายเป็นความเคยชิน
11. อาสันนกรรม คือ กรรมจวนเจียน กรรมใกล้ตาย หรือกรรมที่นึกขึ้นได้ในเวลาใกล้ตาย
12. กตัตตกรรม หรือกตัตตวาปนกรรม คือ กรรมที่สักแต่จะทำ หรือกรรมที่ทำโดยไม่ตั้งใจ ซึ่งเจ้าของกรรมไม่ได้นึกว่าจะทำอย่างนั้นจริง กรรมข้อนี้ถ้าได้อาเสวนะบ่อย ๆ ทำอยู่เป็นนิตย์ ย่อมมีผลต่อปฏิสนธิได้เช่นกัน ถ้าไม่มีคุรกกรรม พหุลกรรม อาสันนกรรม เข้ามาขัดขวางการให้ผลก่อน

พระศรีวิสุทธิโสภณ (อ้างถึงใน อัมพร หุตะสิทธิ์, 2546, หน้า 20 – 21) กล่าวไว้ว่า กรรมทั้ง 12 ประเภทนี้เกี่ยวข้องกับทำให้ผลของกรรมแต่ละอย่างโดยตรง ทั้งฝ่ายที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม สำหรับกรรมแต่ละข้อนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ทิฏฐุธรรมเวทนียกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลในชาตินี้ หรือในอภิปภาพนี้ เท่านั้น เจ้าของกรรมไม่ต้องไปรอรับผลในชาติหน้า หรือชาติไหน จัดเป็นกรรมที่ให้ผลทันตาเห็น กรรมนี้ถ้าไม่มีโอกาสในชาติปัจจุบัน ก็จะกลายเป็นอโหสิกรรม คือ ไม่ให้ผลอีกต่อไป สาเหตุที่กรรมนี้ให้ผลเฉพาะในชาตินี้ ก็เนื่องจากว่า เจตนาดวงแรกไม่ถูกกรรมอื่นครอบงำ เป็นตัวปรุงแต่งขึ้น เริ่มต้นจึงมีกำลังแรง แต่ก็ให้ผลเพียงแต่ในชาตินี้เท่านั้น ยังไม่สามารถจัดแจง คนที่เป็นเจ้าของกรรมให้ไปเกิดในสุคติภูมิ หรือในทุคติภูมิได้ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า เป็นเจตนาดวงแรก ซึ่งประกอบอยู่ในขณะ ดวงที่ 1 ถือว่า ยังมีกำลังน้อยอยู่ ยังไม่มีกำลังมากเหมือนขณะ

ดวงที่ 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 นั้น ก็คือว่า ชวนะ ดวงที่ 1 นี้ ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากอาเสวนะ ปัจจัยที่เป็นชวนะด้วยกันนั่นเอง ทิฏฐธรรมเวทนียกรรมนี้ ท่านเปรียบเหมือนนายพรานเนื้อที่ยิงเนื้อ ด้วยลูกศร ถ้าลูกศรถูกเนื้อ เนื้อตัวนั้นก็ล้มลง ณ ที่นั้น แต่ถ้าลูกศรไม่ถูกเนื้อตัวนั้น มันก็วิ่งหนีไป และจะไม่กลับมาอยู่ที่นั่นอีก กรรมชนิดนี้ มีอยู่ 2 อย่าง คือ

1.1 ทิฏฐธรรมเวทนียกรรมฝ่ายอกุศล จัดเป็นกรรมฝ่ายที่ไม่ดี หรือเป็นกรรมชั่วที่ส่งผลให้ผู้กระทำความนี้ได้รับความลำบาก หรือทุกข์เวทนาอย่างแสนสาหัส ในอัตภาพนี้ เช่น พระเทวทัต ผู้ทำร้ายพระพุทธเจ้าให้พระโลหิตห้อขึ้น ถือว่า เป็นกรรมที่ร้ายแรง ต่อตัวผู้ทำกรรม ทำให้ท่านได้รับผลกรรม คือ ถูกแผ่นดินสูบ ตายไปเกิดในนรก เป็นต้น

1.2 ทิฏฐธรรมเวทนียกรรมฝ่ายกุศล จัดเป็นกรรมฝ่ายดี เช่น สุจริตกรรม และกุศลกรรมทั้งหลาย ใครก็ตามประกอบมหากุศลอันยิ่งใหญ่กับท่านผู้มีคุณธรรม ปราศจากกิเลสตัณหา ผู้เป็นพระอรหันต์ เขาย่อมได้รับผลกรรมภายใน 7 วัน เช่น เหมือนกรรม ของปุลณกเศรษฐี เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ทิฏฐธรรมเวทนียกรรมนี้ นอกจากจะแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ อกุศล และกุศลกรรมแล้ว ยังสามารถกำหนดระยะเวลาการให้ผลของกรรมที่แน่นอนได้อีก แบ่งเป็น 2 ข้อ คือ

1.2.1 ปรีปักษ์ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ได้แก่ กรรมที่บันดาล ให้ผลได้ทันตาเห็นในชาตินี้ กรรมนี้เมื่อถึงความแก่กล้าแล้ว สามารถที่จะดลบันดาลให้คุณคน ผู้เป็นเจ้าของกรรมได้รับผลแห่งกรรมภายใน 7 วัน เช่น นายมหาทศคตะ ได้มีโอกาส ถวายภัตตาหารแก่พระมหากัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วได้รับผลกรรม คือ เขาได้เป็นเศรษฐี ร่ำรวยมหาศาลในเวลา 7 วัน

1.2.2 อปรีปักษ์ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม ได้แก่ กรรมที่ดลบันดาล ให้เจ้าของกรรมได้รับผลแห่งกรรมในชาตินี้ แต่ผลกรรมยังไม่ถึงความแก่กล้า กรรมชนิดนี้ ทั้งที่เป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว สามารถส่งผลให้ปรากฏแก่เจ้าของกรรม หลังจากที่เขาได้ทำกรรม ล่วงไปแล้ว 7 วัน หรืออาจจะเป็นเดือน เป็นปี หรือปีต่อ ๆ ไป เป็นต้น แต่ไม่เกินชาตินี้ ต้องให้ผล อย่างแน่นอนไม่วันใดก็วันหนึ่ง ไม่ข้ามภพข้ามชาติไปให้ผลในภพอื่น เช่น คนที่ทำกรรมในปฐมวัย เขาอาจจะได้รับผลกรรมในช่วงปฐมวัย มัชฌิมวัย หรือปัจฉิมวัย เปรียบเหมือนกับคนที่ถูก ลีोटเตอร์แล้วเก็บเงินฝากธนาคารไว้ เขาจะเบิกใช้ในเดือนนี้ หรือเดือนหน้า หรือปีไหนก็ได้ ตามสะดวก

2. อุปัชชเวทนียกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลต่อจากชาตินี้ โดยให้ผล ในชาติหน้า ซึ่งเป็นชาติที่ 2 กรรมข้อนี้มีผลเบากว่ากรรมข้อที่ 1 จึงให้ผลแก่ผู้ทำกรรมหลังจาก

ตายไปแล้วไปเกิดในชาติหน้า ทั้งนี้ก็เพราะว่า กรรมนี้เกิดในขณะเจตนา ดวงที่ 7 ซึ่งเป็นเจตนา ดวงสุดท้าย จึงมีกำลังจำกัด เป็นขณะจิตที่กำลังสิ้นสุดขณะวิถี หรือตกภวังค์ ในการให้ผล ของอุปัชฌายกรรมนั้น มีการให้ผลตามความหนักเบาของกรรมเช่นเดียวกับกรรมอื่น ๆ คนที่ทำกรรมหยาบช้าไว้หลายอย่าง เมื่อตายจากโลกนี้ไปแล้ว อุปัชฌายกรรมฝ่ายที่เป็นอกุศล ที่หนักที่สุด ทำหน้าที่ให้ผลกรรม ย่อมชักนำคนผู้นั้นให้ไปเกิดเสวยทุกข์โทษอย่างแสนสาหัสในนรก ทันที จากนั้น อกุศลกรรมชนิดอื่นที่มีผลเบารองลงมา กลายเป็นอโหสิกรรมไป กรรมนี้มี 2 อย่าง คือ

2.1 อุปัชฌายกรรมฝ่ายอกุศล จัดเป็นกรรมฝ่ายชั่วที่แต่ละบุคคล ได้เคยกระทำเอาไว้ แต่กรรมชั่วนั้นยังไม่มีโอกาสให้ผลในชาติปัจจุบัน จึงตามมาให้ผลในชาติที่ 2 กรรมชั่วต่าง ๆ จะให้ผลแก่เจ้าของกรรมทันทีที่เขาตายไปจากโลกนี้ เช่น คนผู้ทำอนันตริยกรรม ซึ่งมีอยู่ 5 ประการ

2.1.1 มาตุฆาต ฆ่ามารดา

2.1.2 ปิตุฆาต ฆ่าบิดา

2.1.3 อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์

2.1.4 โลहितุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนทำให้พระโลหิต

หือขึ้นไป

2.1.5 สังฆเภท ทำพระสงฆ์ให้แตกร้างกัน

ผู้ทำอนันตริยกรรม ทั้ง 5 ข้อ เมื่อเขาตายไปแล้ว อนันตริยกรรม ชื่อว่า สังฆเภท เป็นกรรมที่มีโทษหนักที่สุด ย่อมให้ผล และชักนำบุคคลผู้นั้นไปเกิดในนรกทันที ส่วนอนันตริยกรรมที่เหลือก็กลายเป็นอโหสิกรรมไป

2.2 อุปัชฌายกรรมฝ่ายกุศล จัดเป็นกรรมฝ่ายดี มีสมาบัติ 8 เป็นต้น บุคคลผู้บำเพ็ญเพียรจนได้ฌานสมาบัติ 8 เมื่อตายไปย่อมบังเกิดในพรหมโลก ด้วยอำนาจ ฌานสมาบัติ สมาบัติ 7 ที่เหลือก็จะกลายเป็นอโหสิกรรมไป

ทิวาสธรรมเวทนิยกรรม และอุปัชฌายกรรม มีระยะเวลาการให้ผล แตกต่างกันไป เปรียบเหมือนกับพืช 2 ชนิด คือ ชนิดหนึ่งให้ผลเฉพาะดอกอย่างเดียว เมื่อออกดอก แล้วก็หมดไป ไม่มีอะไรที่จะเป็นเชื้อสายพันธุ์ให้พืชนั้นแผ่กิ่งก้านสาขาต่อไปได้ ข้อนี้เป็นผล ของทิวาสธรรมเวทนิยกรรม พืชชนิดที่สอง มีทั้งดอกทั้งผล เมื่อออกดอกตามฤดูกาลแล้ว ต่อจากนั้นก็เปลี่ยนเป็นผลไม้ และผลนี้เองสามารถสืบพันธุ์ แผ่เมล็ดพันธุ์ให้ขยายออกไปได้เป็นเวลานาน ข้อนี้เป็นผลของอุปัชฌายกรรม

3. อปราปรเวทนียกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลในภพต่อ ๆ ไป ถัดจากภพที่ 2 โดยเริ่มต้นให้ผลตั้งแต่ภพที่ 3 เป็นต้นไป กรรมชนิดนี้มีกำลังเบากว่ากรรม 2 ข้อที่กล่าวมา จึงให้ผลในอนาคตกาล ถ้าได้โอกาสเข้าในเวลาใดก็ย่อมให้วิบากในเวลานั้น เมื่อสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิดยังเป็นไปอยู่ กรรมนี้จะต้องให้ผลเสมอไม่วันใดก็วันหนึ่ง ซึ่งการให้ผลแบบนี้ เป็นการให้ผลแบบข้ามภพข้ามชาติแล้วแต่โอกาสจะอำนวยให้ อปราปรเวทนียกรรมนี้ประกอบอยู่ในขณะ ดวงที่ 2 - 3 - 4 - 5 - 6 เจตนาที่ประกอบอยู่ในขณะทั้ง 5 ดวงนี้เองจัดเป็นตัวของอปราปรเวทนียกรรม ท่านเปรียบเทียบกรรมข้อนี้เหมือนกับนายพรานสุนัขพบเนื้อแล้วก็ปล่อยสุนัขไป สุนัขจะติดตามเนื้อ มันไปโดยวิ่งตามทันทีใดก็ยอมกัดเอาในที่นั้นเองสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่มีโอกาสอโหสิกรรม จนกว่าจะส่งผลให้แล้ว หรือจนกว่าเจ้าของกรรมนั้นดับขันธุ์เข้าสู่พระนิพพานไป จึงกลายเป็นอโหสิกรรมได้ กรรมนี้มีอยู่ 2 ชนิด คือ

3.1 อปราปรเวทนียกรรมฝ่ายอกุศล ได้แก่ อปราปรเวทนียกรรมที่เป็นฝ่ายกรรมชั่ว เมื่อคนทำกรรมชั่วอันใด กรรมชั่วอันนั้นย่อมติดตามคนนั้นไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าเขาจะเกิดในชาติใดก็ตาม เมื่อกรรมชั่วในอดีตตามให้ผลทันในชาติใดแล้ว ก็จะทำให้เจ้าของกรรมได้รับความเดือดร้อน หรืออันตรายต่าง ๆ ในชาตินั้น ไม่ว่าเขาจะอยู่ในฐานะใดก็จะหนีจากกฎแห่งกรรมนี้ไปไม่ได้

3.2 อปราปรเวทนียกรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ อปราปรเวทนียกรรมที่เป็นฝ่ายกรรมดี ผู้สร้างกรรมดีทั้งหลาย หรือสุจริตกรรมที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม กรรมดีนี้เมื่อได้โอกาสที่เหมาะสมในชาติใดชาติหนึ่งแล้วก็จะให้ผลกรรมในส่วนที่เป็นความดี ความสุข ความเจริญแก่เจ้าของกรรมในภพที่เขาไปเกิดทันที สรรพสัตว์ทั้งหลายย่อมหนีจากอปราปรเวทนียกรรมนี้ไม่พ้น ถึงจะหลบอยู่ในมหาสมุทรอันสุดแสนจะลึกล้ำ จะหลบซ่อนอยู่ในหุบเหวที่สูงชันด้วยธารสิลาลาด หรือจะเหาะขึ้นไปในอากาศ กำลังกายอยู่ในกลีบเมฆกลีบหมอก หรือจะซ่อนอยู่ในที่ไหน ๆ ก็ตามก็ไม่มีใครจะหนีพ้นจากอปราปรเวทนียกรรมนี้ได้

4. อโหสิกรรม แปลว่า กรรมเลิกให้ผล หรือวิบากของกรรมไม่มี อโหสิกรรมนี้มีความหมายหลายอย่าง คือ กรรมได้มีแล้ว วิบากของกรรมไม่ได้มีแล้ว วิบากของกรรมจักไม่มี วิบากของกรรมไม่มีอยู่

พระธรรมปิฎก (2538, หน้า 219) กล่าวไว้ว่า กรรมมีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว เมื่อไม่ได้โอกาสในคราวที่เหมาะสมที่จะให้ผลได้ก็จะไม่ให้ผลอีกต่อไป เพราะวาเจตนาในขณะจิต ดวงที่ 1 ก็ตาม ดวงที่ 7 ก็ตาม เมื่อไม่ได้โอกาสของตนในอันที่จะให้ผลในอัตภาพนี้ ซึ่งเป็นทิวฐธรรมเวทนียกรรมก็ดี ในอัตภาพถัดไป ซึ่งเป็นอุปัชชเวทนียกรรมก็ดี

เนื่องจากขาดปัจจัยอื่นสนับสนุน หรือล่วงเลยเวลาของตอนที่กำหนดไว้ จึงจะเป็นกรรมที่ไม่มีวิบาก เรียกว่า “อโหสิกรรม” อโหสิกรรมนี้ มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ

4.1 อโหสิกรรมฝ่ายอกุศล ได้แก่ อโหสิกรรมฝ่ายชั่ว กรรมชั่วทุกอย่าง ที่คนเคยทำมา เมื่อล่วงเลยเวลาของมันไปแล้ว ย่อมไม่มีโอกาสจะให้ผลกรรมชั่วแก่ผู้นั้นได้

4.2 อโหสิกรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ อโหสิกรรมฝ่ายดี บุคคลที่เคยทำความดีไว้มาก เมื่อล่วงเลยเวลาการให้ผลกรรมที่กำหนดไว้ ผลของกรรมดีต่าง ๆ ที่มีผลรองลงมา ย่อมไม่มีโอกาสให้ผลแก่ผู้นั้น

5. ชนกกรรม หมายถึง กรรมแต่งให้เกิด กรรมจะนำจิตเข้าสู่ภพ คือ ปฏิสนธิในภพใหม่ ถือว่า เป็นตัวนำให้สัตว์ทั้งหลายไปเกิดเป็นมนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉาน การเกิดเป็นมนุษย์ในตระกูลที่มีความร่ำรวย หรือตระกูลที่ยากจนขัดสนก็เพราะกรรมนี้ เมื่อสัตว์ทั้งหลายตายลงไปแล้ว ถ้ายังไม่สิ้นกิเลสก็ยังคงมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยไป ในวิภังคสูตร การเกิดเป็นเทวดาก็ดี เป็นมนุษย์ก็ดี เป็นสัตว์เดรัจฉานก็ดี เหล่านี้เป็นไปด้วยอำนาจของชนกกรรมทั้งสิ้น ถือว่า เป็นงานหนักตกแต่งปฏิสนธิให้เกิดขึ้นเท่านั้น ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างอื่น กรรมอื่นจะมาแทรกแซงแย่งหน้าที่ของเขาไม่ได้เลยเป็นอันขาด ชนกกรรมนี้ ท่านเปรียบเสมือน มารดาผู้ทำบุตรให้เกิดมา เมื่อทารกเกิดมาแล้ว มารดาก็หมดหน้าที่ไป ส่วนการที่คอยอุปัถุม์ค้ำชู หรือคอยเบียดเบียนผู้เกิดมานั้น เป็นหน้าที่ของกรรมอื่น เช่นเดียวกับนางนมคอยดูแลทารกที่เกิดมาแทนมารดาจะนั้น ชนกกรรมนี้ มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ

5.1 ชนกกรรมฝ่ายที่เป็นอกุศล ได้แก่ กรรมตกแต่งฝ่ายที่ไม่ดี เมื่อทำหน้าที่ให้สัตว์ได้เกิดมาแล้ว ย่อมผลักดันให้สัตว์ไปเกิดในทุคติภูมิ ซึ่งเต็มไปด้วยความทุกข์ ทรมาน ได้แก่ การไปเกิดในอบายทั้ง 4 คือ นิรยภูมิ ที่เกิดของสัตว์นรกหนึ่ง เปตติวิสัยภูมิ ที่เกิดของเปรตหนึ่ง อสุรกายภูมิ ที่เกิดของพวกอสุรกายหนึ่ง ตีรัจฉานภูมิ ที่เกิดของสัตว์เดรัจฉานหนึ่ง ตามกรรมที่สัตว์นั้นเคยสร้างไว้แล้ว ถ้าชนกกรรมฝ่ายที่ไม่ดีนี้ชักนำให้มาเกิดเป็นมนุษย์ก็เกิดในตระกูลที่เต็มไปด้วยความยากจนขัดสน ชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์

5.2 ชนกกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล ได้แก่ กรรมตกแต่งให้เกิดในฝ่ายที่ดี มีหน้าที่ในการชักนำปฏิสนธิทำสัตว์ให้เกิดมา และผลักดันให้สัตว์นั้นไปเกิดในสุคติภูมิ อันเป็นภูมิที่มีความสุขความเจริญ คือ โลกสวรรค์ ตามสมควรแก่กรรมที่สัตว์ทั้งหลายได้ทำเอาไว้ ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์ กรรมนี้ก็必将นำบุคคลนั้นไปเกิดในตระกูลที่ดี มีความสุข มีความมั่งคั่ง ร่ำรวยชีวิต ไม่มีความขัดสนในเรื่องต่าง ๆ มองข้างหน้าก็มีความหวัง มองข้างหลังก็มีความสุข

6. อุปัตถัมภกกรรม หมายถึง กรรมอุปถัมภ์ หรือกรรมที่เป็นฝ่ายสนับสนุนวิบากของชนกกรรม ถือว่า เป็นกรรมฝ่ายตกแต่ง อุปัตถัมภกกรรมนี้ไม่สามารถจะทำให้วิบากเกิดเองได้ มีความสามารถเพียงอุปถัมภ์ความสุข หรือความทุกข์ที่เกิดขึ้นต่อจากวิบากที่ชนกกรรมทำให้เกิดมา หลังจากที่เกิดมาแล้วก็ส่งผลให้คนหรือสัตว์นั้นได้รับความสุข หรือความทุกข์ เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ไม่ว่าจะเกิดในทุคติที่หรือสุคติก็จะเสวยผลแห่งกรรมเป็นเวลาหลายพันปี อุปัตถัมภกกรรมนี้ ท่านเปรียบเสมือนแม่นมหรือพี่เลี้ยงซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์เลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโตต่อไป ชนกกรรมเป็นกรรมที่ทำให้วิบากให้เกิด ส่วนอุปัตถัมภกกรรมเป็นกรรมที่สนับสนุนคำชูวิบากของชนกกรรมให้ได้มีโอกาสให้ผลไปนาน ๆ คือ ถ้าประสบกับความสุขก็มีความสุขอยู่นาน ถ้าประสบกับความทุกข์ก็เป็นทุกข์อยู่นาน เป็นต้น อุปัตถัมภกกรรมนี้ มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ

6.1 อุปัตถัมภกกรรมฝ่ายอกุศล ได้แก่ กรรมฝ่ายสนับสนุนที่ไม่ดี มีหน้าที่คำชูกรรมที่เป็นอกุศลให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป หรือคอยซ้ำเติมผู้ที่ทำกรรมชั่วแม้เพียงเล็กน้อย แต่กลับได้รับผลตอบแทนอย่างมากมาย เช่น คนที่แอบเข้าไปขโมยทรัพย์สินในบ้านเรือนของบุคคลอื่น แต่ยังไม่ได้อะไรสักอย่างเดี่ยว เจ้าของทรัพย์ก็พบเห็นเข้าเสียก่อน เจ้าของทรัพย์ใช้อาวุธเข้าทำร้ายขโมยผู้นั้นจนได้รับบาดเจ็บหรือถึงตาย เป็นต้น จากกรณีนี้ ถ้าพิจารณาตามความเหมาะสมแก่กรรมของขโมยแล้ว ถือว่า เขาได้รับผลกรรมที่หนักเกินควร เพราะเขายังไม่ได้หยิบอะไรไปสักอย่าง องค์ประกอบแห่งอกินนาทานก็ยังไม่ครบ และยังไม่มีการขโมยสิ่งใดเลย แต่เขาก็ได้รับกรรมหนักถึงเพียงนั้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า กรรมหนักที่ตนเคยทำไว้ในอดีต มีโอกาสให้ผล โดยอาศัยการกระทำเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นช่องทางนั่นเอง อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเจ้าของกรรมตายไปเกิดในทุคติภูมิ ความชั่วต่าง ๆ ก็ยิ่งส่งผลให้เขาได้รับทุกข์เวทนาอันแสนสาหัสในภพนั้นเป็นเวลายาวนาน คนที่ประกอบกรรมชั่วอันหนัก เมื่อตายไป ชนกกรรมย่อมทำหน้าที่ชักนำให้เขามาปฏิสนธิในครรภ์มารดา หลังจากนั้น อุปัตถัมภกกรรมฝ่ายอกุศลก็เข้าทำหน้าที่ตั้งแต่เริ่มแรกที่ทารกนั้นเกิดมา ในอดีตที่ผ่านมา มารดาบิดาเคยมีทรัพย์มาก ทรัพย์นั้นก็ค่อย ๆ พินาศหมดไป จะค้าขายทางเรือ เรือก็ล่ม จะไปค้าขายทางบก ก็ถูกโจรปล้น หรือประสบอุบัติเหตุบนถนน พวกเขาหาสบรवारแต่ก่อนมีความจงรักภักดี แต่มาบัดนี้ กลับทรยศหักหลังให้ต้องเสียทรัพย์สินเงินทอง หรือให้ได้รับบาดเจ็บ ตั้งแต่เด็กคนนี้เกิดมาก็มีแต่คนพากันเกลียดชัง เป็นต้น

อนกร สุขเสริม (2541, หน้า 34 – 35) กล่าวไว้ว่า อุปัตถัมภกกรรมฝ่ายอกุศลนี้ ทำหน้าที่ให้ผลกรรมแก่เจ้าของกรรมทุกคน ดลบันดาลให้ผู้นั้น ต้องมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา เมื่อเขาเจริญวัยขึ้นมา มีชีวิตที่มีแต่ความทุกข์ มีเวรภัยอยู่ไม่ขาด บางครั้งก็ดูเหมือนว่า

จะพ้นจากทุกข์เวทนาอันแสนสาหัสอยู่แล้ว แต่ก็เหมือนกับมีเคราะห์กรรม มาซ้ำเติมเพิ่มขึ้นมาอีก ทำให้ได้รับทุกข์เวทนายิ่งกว่าเดิมไปอีกจนกว่าจะหมดกรรม ในกรณีของบุคคลผู้ขยันทำมาหากิน ประกอบอาชีพสุจริต แต่ชีวิตก็ยังมีความผิดหวังอยู่เนื่อง ๆ ถ้าพิจารณาตามหลักของอุบัติกัมภกกรรมฝ่ายอกุศลนี้ ก็จะเข้าใจเรื่องการให้ผลของกรรมได้ดียิ่งขึ้น

6.2 อุบัติกัมภกกรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ กรรมสนับสนุน หรือส่งเสริม ฝ่ายดีกรรมนี้ มีหน้าที่ส่งเสริม หรืออุ้มชูสัตว์ทั้งหลายให้ได้รับความสุขที่เหมาะสมแก่กรรมของตน เช่น ผู้ทำความดีเพียงเล็กน้อย แต่กลับได้รับผลตอบแทนอย่างมากมาย ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ เจริญขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนบางคนทำความดีเพียงเล็กน้อยหรือยิ่งกว่าผู้หนึ่งก็ยังไม่ได้รับผลตอบแทนมากมายถึงเพียงนั้น หรืออาจจะมีคนคิดว่า ความดีที่บุคคลนั้นทำไว้เพียงเล็กน้อย ไม่สมควรแก่ผลแห่งกรรมที่เขาได้รับเลย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ผลตอบแทนที่น่าปรารถนานั้นมากมาย เหล่านั้น เกิดขึ้นจากกรรมดีที่เขาได้เคยทำไว้ มีโอกาสแสดงผลกรรมของตนเองได้มากขึ้น อุบัติกัมภกกรรมฝ่ายกุศลนี้ มีหน้าที่ส่งเสริมความสุขความเจริญที่มีอยู่แล้วให้มียิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก อีกอย่างหนึ่ง บางครั้งเมื่อมีเหตุการณ์อันน่าจะถึงความวิบัติ ฉิบหาย บาดเจ็บ หรือควรถึงแก่ชีวิต เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น อุบัติกัมภกกรรมฝ่ายกุศลก็เข้ามาทำหน้าที่รักษาไว้ไม่ให้ต้องประสบกับความวิบัติ หรืออันตรายเหล่านั้นได้ ป้องกันผู้ทำกรรมดีให้พ้นจากความทุกข์ หรือพ้นจากอันตรายที่ร้ายแรงได้

7. อุปปีฬกกรรม หมายถึง กรรมที่มีหน้าที่บีบคั้น บั่นทอน หรือเบียดบัง การให้ผลของกรรมเดิมต้องเปลี่ยนไป คือ เบียดเบียนกรรมนั้น ๆ ไม่ให้ผลอย่างเต็มที่ คอยบีบคั้น ตัดทอนความสุขหรือความทุกข์ของคนให้ค่อย ๆ เสื่อมลงไป มีสุขก็มีได้ไม่นาน มีทุกข์ก็มีได้ไม่นาน เช่นกัน อุปปีฬกกรรมนี้เป็นกรรมฝ่ายตรงข้ามกับชนกกรรมทำหน้าที่ตัดรอนผลของชนกกรรม และอุบัติกัมภกกรรมให้ลดลง เป็นตัวคอยขัดขวางอยู่ตลอดเวลา จะอยู่ดีมีความสุขก็มีความสุขไม่ได้เต็มที่ จะชั่วช้าทรพีก็มีไปไม่ได้นาน จะดีก็ดีไม่เต็มที่ จะชั่วก็ชั่วไม่เต็มที่เหมือนกัน ท่านเปรียบเทียบกรรมข้อนี้เหมือนกับพืชพันธุ์ธัญญาหารที่กำลังงอกขึ้นมา ถ้ามีใครมาทำลายด้วยท่อนไม้ หรืออาวุธต่าง ๆ หรือลงมือตัดทิ้งเสีย พืชพันธุ์เหล่านั้นก็จะไม่เจริญเติบโตงอกงามอีกต่อไป มีแต่จะรอวันตายข้างหน้า อุปปีฬกกรรมนี้ มี 2 อย่าง คือ

7.1 อุปปีฬกกรรมฝ่ายอกุศล เป็นกรรมเบียดเบียนฝ่ายไม่ดี จะคอยขัดขวางผลของกรรมดีอยู่ตลอดเวลา มีหน้าที่เข้าไปเบียดเบียนทำร้ายกุศลกรรม ให้มีสภาพตรงข้ามกับตน ในขณะที่คุณความดีต่าง ๆ กำลังให้ผลที่เป็นความสุขความเจริญแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมอยู่ ถ้าหากว่าอุปปีฬกกรรมฝ่ายอกุศลมีโอกาสแล้ว มันจะตรงเข้าไป

เบียดเบียนทำร้ายผลของกุศลกรรมทันที คอยบั่นทอนชีวิตของคนนั้นที่กำลังก้าวหน้าให้อับเฉาลง ลดความก้าวหน้าลงเรื่อย ๆ การให้ผลกรรมในลักษณะนี้ก็เนื่องมาจากว่า อกุศลกรรมที่เขา เคยทำไว้ในปางก่อนกำลังให้ผลแก่เจ้าของกรรม ทำให้คนที่มีความสุข หรือมีเงินทอง ต้องประสบกับความทุกข์ยากได้รับความเดือดร้อนไปเรื่อย ๆ ที่เคยมั่งมีก็จะค่อย ๆ จนลง หรือคนที่ยากจนอยู่แล้วก็ยากจนหนักเข้าไปอีก

7.2 อุปปีฬกรรมฝ่ายกุศล เป็นกรรมเบียดเบียนฝ่ายดี มีหน้าที่ เข้าไปบั่นทอน หรือทำร้ายอกุศลกรรมอันมีสภาพตรงข้ามกับตน คือ ในขณะที่ความชั่วกำลังให้ผล เป็นความทุกข์ความทรมานแก่เจ้าของกรรมอยู่ ถ้าหากว่า อุปปีฬกรรมฝ่ายกุศลนี้มีโอกาส ให้ผลกรรม มันก็จะตรงดิ่งเข้าไปเบียดเบียนทำร้ายความชั่วนั้นทันทีเช่นเดียวกัน มีผลทำให้ เจ้าของกรรมที่กำลังประสบกับความทุกข์ หรือภัยพิบัติอยู่ กลับได้ความสุข ความโชคดี อุดมสมบูรณ์ไปด้วยโภคทรัพย์ ลาภ ยศ บริวาร มีหน้าที่การงาน หรือตำแหน่งที่ใหญ่โตขึ้น ที่เคยยากจนก็ทำท่าจะเป็นคนที่ร่ำรวยขึ้นเรื่อย ๆ หรือที่ร่ำรวยอยู่แล้ว ก็กิจการก็ค่อย ๆ เจริญยิ่งขึ้นไปอีก จนกลายเป็นมหาเศรษฐีในเวลาไม่นาน เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะกรรมดี ในอดีต เป็นปัจจัยให้เจ้าของกรรมได้รับผลตามข้อนี้

ดังนั้น อุปปีฬกรรมนี้ จึงถือว่า เป็นกรรมที่ส่งผลตรงกันข้ามกับ กรรมเดิม หรือกรรมเก่าที่กำลังให้ผลอยู่ ถ้าชีวิตกำลังเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างดี กรรมนี้ ก็จะคอยทำให้บุคคลนั้นต้องขาดทุน หรือเสื่อมลงเรื่อย ๆ หรือถ้าชีวิตที่กำลังขัดสนยากจน กรรมนี้ จะคอยทำให้ชีวิตค่อย ๆ ดีขึ้น หรือดีวันดีคืน เรียกได้ว่า เป็นฝ่ายค้านตลอดกาล ถ้าชั่วก็ค้าน ให้มันดีขึ้น ถ้าดีก็ค้านให้ค่อย ๆ เลวลง การให้ผลของกรรมข้อนี้มีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป เปรียบเสมือนกับหยดน้ำที่ไหลลงตุ่มก็สามารถทำให้ตุ่มเต็มได้เช่นเดียวกัน

8. อุปฆาตกรรม หมายถึง กรรมตัดรอน หรือกรรมพิฆาต ทำหน้าที่ เข้าไปฆาตกรรมอื่น ๆ และวิบากของกรรมอื่นให้ขาดลงอย่างเฉียบพลันทันที เป็นกรรม ที่พลิกสถานการณ์จากหน้ามือเป็นหลังมือทีเดียว เช่น คนที่มีชนกกรรมแต่งไว้อย่างดีเลิศ มีชีวิต ที่มั่นคงร่ำรวย เป็นอยู่อย่างสบาย เมื่ออุฆาตกรรมในอดีตตามให้ทันแล้ว ย่อมพลิกชีวิต ของบุคคลนั้นให้ล้มละลาย กลายเป็นขอทาน หรือตายไปทันที หรือเดิมชนกกรรมแต่งไว้มาก แต่กลับได้กลายเป็นเศรษฐีร่ำรวยมหาศาลไปทันทีก็มี อุปฆาตกรรมนี้ เป็นฝ่ายตรงข้ามกับ ชนกกรรม และอุปถัมภกกรรม เมื่อทำหน้าที่ให้ผลของมัน ย่อมตัดรอนผลของชนกกรรม และอุปถัมภกกรรมให้ขาดลงทันที แล้วตนเองก็เข้าไปให้ผลแทนที่อย่างฉับไว อุปฆาตกรรมนี้ มีลักษณะคล้ายกับอุปปีฬกรรม แต่ให้ผลที่รุนแรงกว่า รวดเร็วกว่า อุปปีฬกรรม

อุปปีฬกรรมนั้น เมื่อจะให้ผลก็จะค่อยเป็นค่อยไปเป็นไปอย่างช้า ๆ ไม่รวดเร็วฉับพลัน บีบคั้นให้ค่อย ๆ เสื่อมลง หรือค่อย ๆ เจริญขึ้น แต่ในกรณีของอุปฆาตกรรมนี้ เมื่อให้ผลจะเป็นไปแบบฉับพลันทันที คือ จะเจริญขึ้น หรือเสื่อมลงก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น คนถูกรางวัลเป็นมหาเศรษฐีในขณะนั้นเอง หรือที่เป็นคนรวยอยู่แล้ว กลับต้องได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ จนกลายเป็นยาก หรือตายไปทันที ส่วนอุปฆาตกรรมมีชื่อเสียงอีกอย่างหนึ่งว่า “อุปปัจเจกกรรม” หมายถึงกรรมที่ทำหน้าที่เข้าไปตัดขาด หรือประหารกรรม และวิบากของกรรมอื่นให้มีสภาพที่ตรงข้ามกับตนทันทีในเวลาทีกรรมดีให้ผลอยู่ กรรมชั่วอย่างหนึ่งจะเข้ามัดทอนกรรมดีนั้นให้ตกไป หรือในเวลาทีกรรมชั่วยังให้ผลอยู่ก็จะมีกรรมดีอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นมาตัดทอนกรรมชั่วนั้นให้เสื่อมลงไป กรรมนี้ แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

8.1 อุปฆาตกรรมฝ่ายอกุศล ถือว่า เป็นกรรมตัดรอนฝ่ายชั่ว เมื่อกรรมนี้มีโอกาสเหมาะตามมาทันเจ้าของกรรมแล้ว ย่อมทำหน้าที่เข้าไปฆ่ากุศลกรรม คุณงามความดีทั้งหลาย หรือความสุขความเจริญของบุคคลให้สิ้นสุดอย่างเด็ดขาดไม่ให้เหลือเลย ให้ผลแบบทันทีทันใดไม่เนิ่นช้าเหมือนกับอุปปีฬกรรม เช่น คนที่ผลกรรมดีให้ผลอยู่ ชีวิตมีความสะดวกสบาย มีทรัพย์สมบัติ บริวาร ลาภ ยศ เฟื่องฟู เป็นที่น่านับถือของคนทั่วไป เมื่ออุปฆาตกรรมฝ่ายอกุศลเข้าไปตัดวิบากของกุศลกรรม ทรัพย์สมบัติที่ได้รับอยู่ก็สลายไปในทันที

8.2 อุปฆาตกรรมฝ่ายกุศล ฝ่ายกรรมตัดรอนฝ่ายดี กรรมนี้เมื่อได้โอกาสที่เหมาะสม หรือตามมาทันเจ้าของกรรมแล้วก็ทำหน้าที่เข้าไปฆ่าวิบากของอกุศลกรรมให้สิ้นสุดลงอย่างเด็ดขาด ทำให้ความทุกข์ทรมาน หรือภัยพิบัติของผู้ต้องพ่ายแพ้ในขณะนั้นทันที เช่น คนที่เป็นยาก ยากจนขัดสนมาตลอด แต่กลับประสบกับความโชคดีอย่างใหญ่หลวง กลายเป็นคนที่ร่ำรวยขึ้นมาทันใด ในกรณีทีคนทำกรรมชั่วมาตลอด เมื่อตายไปได้ไปเกิดในสวรรค์ หรือได้บรรลุอริยมรรค อริยผล สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา ก็มีมาก บางคนอาจจะพิจารณาว่า ความดีที่บุคคลนั้นได้รับ ไม่เหมาะสมกับกรรมชั่วของเขา กลับได้ดียิ่งกว่าคนทำดีเป็นหลายเท่า ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า กรรมดีจำนวนมากที่เขาเคยทำไว้ในอดีต มีโอกาสตามมาทัน และให้ผลของมันเอง หักล้างกรรมชั่วทุกอย่างให้หมดไป

9. ครุกรรม หมายถึง กรรมหนัก กรรมให้ผลรุนแรง กรรมนี้เป็นกรรมที่หนักกว่ากรรมอื่น ๆ ในขณะเดียวกันก็มีโอกาสให้ผลก่อนกรรมอื่น ๆ เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีกรรมนี้ ท่านเปรียบเหมือนกับว่า ก้อนกรวด หรือก้อนเหล็ก แม้มีขนาดเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาดที่คนโยนลงไป ในแม่น้ำ ย่อมจมลงอย่างเดียว ไม่สามารถจะลอยขึ้นมาเหนือน้ำได้อีกเลย ครุกรรม มีอยู่ 2 อย่าง คือ

9.1 ครุฑกรรมฝ่ายอกุศล เป็นกรรมหนักฝ่ายชั่วที่หนักกว่ากรรมอื่น ๆ เช่น อนันตริยกรรม 5 เป็นต้น กรรมนี้สามารถจะให้ผลกรรมแก่เจ้าของกรรมในชาติที่ 2 คือ ชาติหน้า กรรมอื่น ๆ ไม่มีอำนาจมาขวางกั้นการให้ผลของกรรมชนิดนี้ได้ นอกจากจะเป็นครุฑกรรมด้วยตัวเอง ครุฑกรรมใดมีความสำคัญกว่า มีกำลังแรงกว่า ครุฑกรรมนั้นย่อมทำหน้าที่เป็นหัวหน้าเพื่อเป็นตัวให้ผลก่อน ครุฑกรรมใดมีกำลังน้อยกว่า อ่อนกว่า ก็จะให้ผลกรรมหลังจากนั้น คนผู้ทำบาปกรรมหนัก เมื่อตายไป ครุฑกรรมฝ่ายอกุศลกรรม จะนำไปเกิดในอบายภูมิทั้ง 4 ทนที ครุฑกรรมฝ่ายอกุศลที่เป็นกรรมหนัก ได้แก่

9.1.1 นียตมิจฉาทิฏฐิกรรม คือ การมีความเห็นผิดอันดังลงไป เช่น คนที่มีความเห็นว่า บาปบุญคุณโทษไม่มีจริง พ่อแม่ไม่มีบุญคุณต่อลูกจริง เป็นต้น

9.1.2 อนันตริยกรรม คือ กรรมอันเป็นบาปหนัก จะให้ผลในชาติต่อไป มีอยู่ 5 ประการ คือ ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้า จนถึงพระโลหิตห้อ และทำพระสงฆ์ให้แตกจากกัน อนันตริยกรรมทั้ง 5 ประการนี้ มีโทษหนัก และมีลำดับการให้ผลก่อนและหลัง ดังต่อไปนี้ คือ

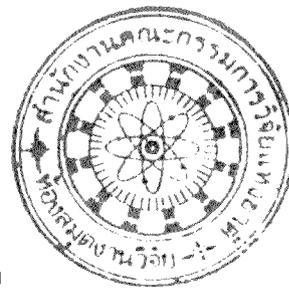
1. สังฆเภทอนันตริยกรรม
2. โลहितุปบาทอนันตริยกรรม
3. อรหันตฆาตอนันตริยกรรม
4. มาตุฆาตอนันตริยกรรม
5. ปิตุฆาตอนันตริยกรรม

ถ้ามีคนที่ผู้มีใจหยาบช้าโหดร้าย ทำอนันตริยกรรมครบทั้ง 5 ประการ เมื่อเขาตายจากโลกนี้ไปแล้ว สังฆเภทอนันตริยกรรม ถือว่า เป็นกรรมที่หนักที่สุดกว่าอนันตริกรรมข้ออื่น ๆ จะทำหน้าที่เป็นพนักงานตักแต่งปฏิสนธิให้ผลก่อนกรรมอื่น ๆ ชักนำผู้ทำบาปกรรมนี้ไปบังเกิดเป็นสัตว์นรก เสวยทุกข์เวทนาอันแสนสาหัส โดยไม่มีเวลาว่างเลย

9.2 ครุฑกรรมฝ่ายกุศล เป็นกรรมหนักฝ่ายดี ส่งผลให้ผู้ประกอบกรรมนี้ไปบังเกิดในสุคติภูมิในชาติต่อไปอย่างแน่นอนไม่มีข้อยกเว้น ครุฑกรรมฝ่ายกุศลนี้ ได้แก่ มหัคคตกรรม คือ สมาบัติ 9 ประการ เป็นกรรมหนักฝ่ายดี ทำหน้าที่ให้ผลกรรมก่อนกรรมดีอื่น ๆ (พระพุทธโฆสะ, 2540, หน้า 224) กรรมหนักฝ่ายดี ทั้ง 9 ประการนี้ คือ

9.2.1 รูปฌานกุศล 5 ประการ คือ

1. ปฐมฌานกุศล
2. ทุตติยฌานกุศล

3. ตติยฆานกุศล
4. จตุตถฆานกุศล
5. ปัญจฆานกุศล

9.2.2 อรูปฆานกุศล 4 ประการ คือ

1. อากาสนัญญาตนฆาน
2. วิญญานัญญาตนฆาน
3. อากิญจัญญาตนฆาน
4. เนวสัญญานาสัญญาตนฆาน

มหัคคตกรรม ทั้ง 9 ประการนี้ เรียกว่า ครุกรรมฝ่ายกุศล ผู้ที่จะเสวยความสุขขั้นนี้ได้ต้องปฏิบัติสมาธิภาวนาจนได้บรรลุฆานชั้นต่าง ๆ สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เมื่อผู้นั้นตายไป ฆานกุศลต่าง ๆ ที่ได้บรรลุนั้นย่อมเข้ามาทำหน้าที่เป็นพนักงานตกแต่งกรรม เพื่อชักนำให้บุคคลนั้นไปเกิดเป็นพระพรหมผู้ประเสริฐอยู่ในเทวโลกชั้นต่าง ๆ ตามอำนาจ ฆานกุศลที่ตนได้บรรลุมา

10. พหุลกรรม หมายถึง กรรมที่ทำไว้มาก หรือกรรมหนา คือ หนา ด้วยความดี มีศีลธรรม หรือหนาด้วยความชั่ว เพราะขาดคุณธรรมประจำใจ กรรมนี้มีชื่อเรียก อีกอย่างหนึ่งว่า "อาฉินนกรรม" แปลว่า กรรมที่สั่งสมไว้บ่อย ๆ หรือทำมาจนเคยชิน แม้จะทำได้ ครั้งเดียว แต่ก็นึกถึงกรรมนั้นบ่อย ๆ ต้องเสพยากรรมนั้นบ่อย ๆ กรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้าทำ อย่างสม่ำเสมอก็กลายเป็นกรรมที่หนักได้ เมื่อผู้นั้นตายไป ถ้าไม่มีครุกรรมเลย พหุลกรรมนี้ จะให้ผลกรรม กรรมข้อนี้เปรียบเหมือนกับว่า นักมวยปล้ำ 2 คน บนเวที ใครมีกำลังมากกว่า คนนั้นก็สามารทำให้อีกคนหนึ่งล้ม คือ พ่ายแพ้ไปได้ พหุลกรรม มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ

10.1 พหุลกรรมฝ่ายอกุศล เป็นกรรมหนาฝ่ายชั่ว มีผลด้านลบ ต่อผู้ทำทุจริตกรรมไว้มาก ถึงแม้จะเป็นกรรมไม่หนัก แต่ก็พอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นกรรมชั่ว ที่หนาขึ้นมาได้ เหมือนหยดน้ำที่ไหลลงตุ่มทีละหยด ย่อมทำให้ตุ่มเต็มได้เช่นเดียวกัน ผู้ทำกรรมนี้ เป็นประจำ มักจะหวงคิดถึงกรรมชั่วที่ตนเคยทำมา จนเป็นภาพนิมิตติดใจ ทำให้ตนเอง ต้องเดือดร้อนโหม่นสั่นไม่จบสิ้น

10.2 พหุลกรรมฝ่ายกุศล เป็นกรรมหนาฝ่ายดี มีผลเป็นบวกแก่ เจ้าของกรรม ทำให้รู้สึกยินดี เมื่อถึงกรรมที่ตนเคยทำมา กรรมดีประเภทนี้ คือ ทำดี พุทธดี คิดดี เป็นประจำ เมื่อกรรมนี้ได้อาเสวนปัจจัยเป็นเวลานานก็มีผลทำให้เจ้าของกรรมมีความสุข ตลอดเวลาเช่นกัน

การให้ผลของพหุกรรมนี้ จะดำเนินไปตามแรงของกรรมดี หรือกรรมชั่ว คือ ถ้าหากกรรมชั่วมีกำลังมากกว่า พหุกรรมที่เป็นกรรมดีมีกำลังน้อยกว่าพหุกรรมที่เป็นกรรมชั่ว จะทำหน้าที่ชักนำให้คนนั้นไปเกิดในอบายภูมิ แต่ถ้าหากว่า พหุกรรมฝ่ายดีมีกำลังมากกว่าพหุกรรมฝ่ายชั่ว กรรมฝ่ายดีจะทำหน้าที่ชักนำบุคคลนั้นไปเกิดในสุคติภูมิ ซึ่งเป็นภพภูมิที่มีแต่ความสุขแทน

11. อาสันนกรรม หมายถึง กรรมที่ทำเมื่อคนจวนจะตาย หรือกรรมที่นึกได้ในเวลาที่จวนจะตาย กรรมข้อนี้จะให้ผลของมันเอง ถ้าไม่มีครุกรรม หรือพหุกรรม กรรมที่คนทำตอนใกล้จะตาย หรือนึกได้ตอนใกล้ตายนี้ จะให้ผลก่อน เพราะอยู่ใกล้ปากทาง จิตไปนึกห่วงอาภรณ์นั้นไว้แน่น ทั้งที่เป็นฝ่ายดีและชั่ว อาสันนกรรมนี้เป็นกรรมที่ใกล้กับจิตจิต และปฏิสนธิจิต ถึงแม้มีกำลังน้อยก็ให้ผลก่อนกรรมอื่น ๆ ได้

วศิน อินทสระ (2536, หน้า 10) กล่าวไว้ว่า ท่านเปรียบเหมือนกับรถที่ติดไฟแดง เมื่อไฟเขียวเปิดแล้ว รถที่อยู่ข้างหน้าถึงแม้จะมีกำลังน้อยก็ย่อมออกไปได้ก่อน พอผ่านไประยะหนึ่ง รถที่มีกำลังดีกว่าย่อมแซงหน้าขึ้นไปได้ ผลของอาสันนกรรมนี้ให้ผลก่อนก็จริง แต่ให้ผลในระยะสั้น เมื่อสิ้นแรงอาสันนกรรมแล้วก็เปิดโอกาสของอาภรณ์กรรม หรือพหุกรรมคือ กรรมที่ตนเคยทำไว้จนเคยชิน เคยทำไว้จนเป็นนิสัย จะให้ผลต่อไป การให้ผลของกรรมข้อนี้เปรียบเหมือนกับว่า โคที่อยู่ในคอก เมื่อนายโคบาลเปิดประตูคอกออกแล้ว โคตัวใดอยู่ใกล้ปากคอก ถึงแม้จะเป็นโคแกมีกำลังน้อย แต่ก็สามารถออกจากคอกได้ก่อนโคตัวอื่น ๆ ฉะนั้น อาสันนกรรมนี้ก็ให้ผลเช่นเดียวกันฉันนั้น อาสันนกรรมนี้ มี 2 ฝ่าย คือ

11.1 อาสันนกรรมฝ่ายอกุศล เป็นกรรมจวนเจียนฝ่ายชั่ว คนที่กำลังจะตายก็ยังประกอบความชั่วอยู่ เช่น อาจจะถูกความโกรธครอบงำ ผูกความแค้นไว้กับคนอื่น หรือฆ่าสัตว์ทำทุจริตกรรมอื่น ๆ เป็นต้น ในขณะที่เขากำลังเพลิดเพลिनอยู่กับกรรมชั่วนั้นก็ต้องมีอันถูกยิงตาย หรือตายด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง อาสันนกรรมฝ่ายชั่วนี้ มีอำนาจส่งให้ผู้นั้นไปเกิดในอบายภูมิทันที

11.2 อาสันนกรรมฝ่ายกุศล เป็นกรรมจวนเจียนฝ่ายดี เช่น การถวายทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นต้น คนที่ทำกุศลกรรมบางอย่างมาเป็นเวลานาน เขาไม่สนใจที่จะนึกถึงกรรมนั้นอีก หรืออาจจะลืมไปก็มี แต่ในขณะที่ใกล้จะตาย เขานึกถึงความดีนั้นขึ้นมาได้ ทำให้จิตใจเบิกบาน กุศลจิตเกิดขึ้น มองเห็นคุณความดีที่ตนได้เคยทำไว้ เมื่อเขาตายไปในขณะนั้น อาสันนกรรมฝ่ายกุศलय่อมทำหน้าที่ชักนำให้เขาไปเกิดในโลกสวรรค์ได้

ดังนั้น จึงมักมีประเพณีทำบุญให้คนเจ็บหนัก เช่น มารดา บิดา กำลังป่วยหนัก ลูกหลาน จึงไปนิมนต์พระสงฆ์มาให้ศีลบ้าง ถวายสังฆทานบ้าน ฟังเทศน์บ้าง ก็เพื่อให้ผู้ป่วยได้สร้าง อาสนนกรรมฝ่ายกุศลกรรมนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การให้ผลของอาสนนกรรมทั้ง 2 ฝ่ายนี้ บางครั้ง ก็ดูเหมือนให้ผลตรงกันข้ามกับสภาพกรรมเดิมที่เจ้าของกรรมได้เคยทำไว้ เพราะว่า บางคน ไม่ได้เคยทำความดีได้เลยในเวลาใกล้ตาย คิดถึงผลกรรมชั่วที่ตนจะได้รับ จึงรีบทำความดีต่าง ๆ ไว้ ในขณะที่ความดีนั้นเอง มีเหตุที่ทำให้ตนเองต้องเสียชีวิต กรรมดีที่เขาทำในขณะที่นั้นก็จะชักนำ ให้เขาไปเกิดในสุคติภพได้ ในทำนองเดียวกัน คนที่ทำความดีมาตลอด มีกรรมชั่วเป็นบางครั้ง ในเวลาใกล้ตาย เกิดความคิดชั่ววูบไปทำกรรมชั่วเล็กน้อยบางอย่างเข้า และเสียชีวิต ในขณะที่ ทำความช่วนั้น กรรมนั้นจะชักนำให้เขาไปเกิดในทุคติได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การให้ผลกรรม ทั้ง 2 ฝ่ายนี้ จะให้ผลไม่ได้นาน เจ้าของกรรมก็เสวยผลของอาสนนกรรมไม่นานเหมือนกัน เมื่อสิ้นกรรมนี้แล้วก็เป็นที่ของอาจินณกรรมจะให้ผลต่อไป

12. กตัตตากรรม หมายถึง การสักว่าทำ หรือกรรมที่ทำโดยไม่มีความตั้งใจ ที่จะทำอย่างนั้นจริง ๆ หรือกรรมที่กระทำโดยความประมาท ซึ่งผู้ทำไม่ได้คิดว่า จะเกิดผลร้ายแรง จนถึงแก่ชีวิต ไม่ได้มีความจงใจอย่างเต็มที่ คล้ายกับว่า ไม่ได้เต็มใจทำ กรรมนี้จึงมีกำลังอ่อน มีกำลังน้อยกว่ากรรมอื่น ๆ ทั้งหมด น้อยจนกระทั่งว่า ผู้ทำกรรมไม่รู้สึกรู้ว่า เป็นบุญ หรือเป็นบาป ไม่ได้สนใจเป็นพิเศษอะไรเลย เพียงแต่สักว่าทำเท่านั้น แต่กรรมนี้ก็มีการให้ผลเหมือนกับ กรรมอื่น ๆ แก่เจ้าของกรรม คือ ถ้าไม่มีครุกรรม อาสนนกรรม หรืออาจินณกรรม อย่างไร อย่างหนึ่งมาขัดขวางไว้ กรรมนี้จึงจะมีโอกาสให้ผล และนำไปสู่ปฏิสนธิ คือ การเกิดใหม่ ซึ่งกำหนดแน่นอนไม่ได้ว่า จะเป็นอย่างไร แต่จะให้ผลแน่นอนไม่ชาติใดก็ชาติหนึ่ง กรรมข้อนี้ เปรียบเหมือนกับลูกศรที่คนบ้ายิงไป หรือท่อนไม้ที่คนบ้าย่างไป ไม่มีเป้าหมายแน่นอนว่า ลูกศร หรือท่อนไม้นั้นจะไปตก ณ ที่ใด เพราะเขายิงหรือขว้างไปตามประสาคนบ้ายไม่มีเป้าหมายแน่นอน กำหนดไม่ได้ว่า จะไปตกในสถานที่แห่งใดในพื้นที่ปฐพีนี้ แต่สิ่งที่กำหนดได้ชัดเจน ก็คือ ลูกศร หรือท่อนไม้นั้นจะต้องตกลงบนพื้นแน่นอน กตัตตากรรม มี 2 อย่าง คือ

12.1 กตัตตากรรมฝ่ายอกุศล เป็นกรรมสักว่าทำฝ่ายไม่ดี เช่น เห็นเพื่อนไปทำความชั่วก็ไปทำกับเขาบ้าง แต่อยู่ข้างหลังเพื่อน หรือเป็นเพียงตัวประกอบ ไม่ได้ตั้งอกตั้งใจที่จะไปก่อกรรมทำบาปอย่างจริงจัง แต่ก็ถือว่า เป็นบาปที่มีผลต่อผู้ทำเช่นเดียวกับ กรรมอื่น ๆ ถึงแม้จะเป็นเพียงกรรมสักแต่ว่าทำก็ตาม มีผลทำให้คนไปเกิดในทุคติภูมิได้

12.2 กตัตตากรรมฝ่ายกุศล เป็นกรรมสักว่าทำฝ่ายดี สักแต่ว่าทำเท่านั้นเอง เช่น เห็นคนอื่นรับศีลก็รับไปอย่างนั้นไม่ได้ตั้งใจจะรับศีลอย่างแท้จริง ทำไปพอเป็นพิธีเท่านั้น หรือเห็นคนอื่นกราบพระก็ทำไปอย่างนั้นกับเขาเหมือนกัน แต่ไม่ได้นอบน้อมด้วยใจจริง เพียงทำไปตามหน้าที่เท่านั้น อย่างไรก็ตาม กรรมดีที่สักแต่ว่าทำนั้นมีผลต่อคนเหมือนกับกรรมอื่น ๆ แต่มีผลน้อย ส่งผลให้ไปเกิดในสุคติภูมิได้ ถ้าไม่มีกรรมอื่นขัดขวาง

สรุปได้ว่า กรรมในอรรถกถานั้นเป็นการรวบรวมกรรมประเภทต่าง ๆ ที่มีกระจัดกระจายอยู่ในพระไตรปิฎกมาจัดไว้เป็นหมวดหมู่ โดยยึดหลักกรรมที่ให้ผลตามลำดับเวลา ซึ่งมี 4 ประการ คือ ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม อุปปัชชเวทนียกรรม อปราปรเวทนียกรรม และอโหสิกรรม โดยยึดหลักการที่ให้ผลตามหน้าที่ มี 4 ประการ คือ ชนกกรรม อุปัตถัมภกกรรม อุปปีฬกกรรม และอุปฆาตกรรม และโดยยึดหลักการให้ผลตามลำดับความหนักเบา มี 4 ประการ เช่นกัน คือ คุรุกรรม พหุลกรรม หรืออาจิณณกรรม อาสันนกรรม และกตัตตากรรม หรือกตัตตาวาปนกรรม ซึ่งรวมทั้งหมดแล้ว จึงเรียกว่า กรรม 12 และการให้ผลของกรรมแต่ละประเภทก็มีความสัมพันธ์กัน จัดลำดับการให้ผลกันไปตามเวลา ตามหน้าที่ และตามลำดับความหนักเบา ซึ่งเป็นการจัดสรรของกรรมเอง ไม่ขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอกแต่อย่างใด และในกรรมแต่ละประเภทยังแยกเป็นทั้งกรรมฝ่ายดี คือ ฝ่ายกุศล และกรรมฝ่ายชั่ว คือ ฝ่ายอกุศล ซึ่งมีการอธิบายไว้อย่างละเอียด จึงน่าจะทำให้บุคคลที่ได้ศึกษาเรื่องกรรม 12 มีความเข้าใจในเรื่องของกรรมและกฎแห่งกรรมได้ดีขึ้น ไม่ตีโพยตีพาย หรือไปโทษคนอื่น หรือสิ่งแวดล้อม ถ้าเมื่อใดที่ได้รับผลกรรมไม่ดี และยอมจะทำให้บุคคลผู้นั้นมีความหมั่นเพียรในการทำความดียิ่งขึ้น ในเมื่อเขามีความตระหนัก และมีความเชื่อในเรื่องของกรรม

แสง จันทรงาม (2542, หน้า 147) กล่าวไว้ว่า ประเภทของกรรม กำหนดโดยเจตนาในการกระทำ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. กุศลกรรม แปลว่า กรรมดี เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากกุศลเจตนาที่ดี ซึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งกาย วาจา ใจ
2. อกุศลกรรม แปลว่า กรรมไม่ดี หรือกรรมชั่ว เป็นการกระทำที่เกิดจากอกุศลเจตนา หรือเจตนาไม่ดี ซึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งกาย วาจา ใจ
3. อัปยาคตกรรม แปลว่า กรรมที่เป็นกลาง ๆ หรือกรรมที่ไม่อาจจัดได้ว่าดีหรือชั่วทางศีลธรรม เป็นการกระทำที่เป็นกลาง ๆ ไม่จัดอยู่ทางฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว

กรรมในพุทธศาสนา จำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ตามวิถีทางที่บุคคลแสดงออกมา ได้แก่ กุศลกรรมบถ และอกุศลกรรมบถ

1. กุศลกรรมบถ 10

กายสุจริต คือ การกระทำดีทางกาย 3 อย่าง ได้แก่ เว้นจากการฆ่า การเบียดเบียนสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ (ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น) เว้นจากการประพฤติผิดประเวณี

วจีสุจริต คือ การกระทำดีทางวาจา 4 อย่าง ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดหยาบคาย และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ

มโนสุจริต คือ การนึกคิดในทางที่ดี 3 อย่าง ได้แก่ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และมีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

2. อกุศลกรรมบถ 10

กายทุจริต คือ การกระทำชั่วทางกาย 3 อย่าง ได้แก่ การฆ่า เบียดเบียนสัตว์ การละเมิดกรรมสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น และการประพฤติผิดประเวณี

วจีทุจริต คือ การกระทำชั่วทางวาจา 4 อย่าง ได้แก่ การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหล

มโนทุจริต คือ การนึกคิดในทางไม่ดี 3 อย่าง ได้แก่ โลภอยากได้ของผู้อื่น คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และมีความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

พระพุทธเจ้า จำแนกกรรมไว้ 4 ประการ คือ

1. กรรมดำ คือ อกุศลกรรม อันเกิดจากอกุศลเจตนา 3 ประเภท ได้แก่

- 1.1 กายทุจริต การประพฤติชั่วทางกาย
- 1.2 วจีทุจริต การประพฤติชั่วทางวาจา
- 1.3 มโนทุจริต การประพฤติชั่วทางใจ

2. กรรมขาว คือ กุศลกรรม อันเกิดจากกุศลเจตนา 3 ประเภท ได้แก่

- 2.1 กายสุจริต การประพฤติดีทางกาย
- 2.2 วจีสุจริต การประพฤติดีทางวาจา
- 2.3 มโนสุจริต การประพฤติดีทางใจ

3. กรรมทั้งดำทั้งขาว คือ การกระทำทั้งดีและชั่ว อันเกิดจากกุศลเจตนา และอกุศลเจตนาในคราวเดียวกัน (ปนกันหรือติดต่อกัน) เช่น ชายคนหนึ่งเห็นหญิงสาวสวย คนหนึ่งกำลังจะจมน้ำตาย จึงกระโดดลงไปช่วยขึ้นมาจากน้ำ ขณะที่ได้สัมผัสกับร่างกายหญิงสาวนั้น จิตก็เกิดพิศواس จึงถือโอกาสจับโน้นจับนี้ ชายผู้นี้มีเจตนาทั้ง 2 อย่าง ในการกระทำชุดนี้

4. กรรมไม่ดำไม่ขาว คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาที่จะละกรรมทั้งดำทั้งขาว ซึ่งเป็นเจตนาที่ก่อให้เกิดกรรมที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิง กรรมประเภทนี้ได้แก่ มรรคมีองค์ 8

2.2.4 เกณฑ์การวินิจฉัยกรรม

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงเกณฑ์การวินิจฉัยกรรมเอาไว้ ดังนี้

พระไตรปิฎก เล่มที่ 15 และ เล่มที่ 25 (อ้างถึงใน ธนกร สุขเสริม, 2541, หน้า 45) กล่าวไว้ว่า การกระทำที่มีเจตนา หรือความตั้งใจเป็นตัวนำ จึงจะเป็นกรรม การกระทำที่ไร้เจตนาประกอบ เช่น กรณีคนละเมอเดินเวลากลางคืน จัดเป็นเพียงกิริยาอาการที่เกิดขึ้นยังไม่เป็นกรรม การกระทำจัดเป็นกรรม เพราะมีเจตนาเป็นส่วนกระตุ้น ถ้าเจตนาไม่ดี เพราะประกอบด้วยอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ กรรมที่ทำด้วยเจตนาไม่ดีนี้เป็นอกุศลกรรม ส่วนกรรมที่ทำด้วยเจตนาดีมีกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ จัดเป็นกุศลกรรม หรือกรรมดี แต่อาจมีข้อโต้แย้งว่า เจตนาที่ดีไม่เป็นประกันว่า ผลกรรมจะออกมาดีเสมอไป เช่น พยาบาลฉีดยาให้คนไข้ด้วยเจตนาช่วยชีวิตของเขา แต่เธอฉีดยาผิด ทำให้คนไข้ตาย การทำอย่างนี้ของพยาบาลเป็นกรรมดีหรือไม่ ปัญหาที่เกิดขึ้น ก็คือ อะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินกรรมดีและกรรมชั่ว

พระธรรมปิฎก (2538, หน้า 179) กล่าวไว้ว่า เกณฑ์วินิจฉัยกรรมดีและกรรมชั่วในพระพุทธศาสนา ประมวลสรุปได้เป็น 3 ประการ คือ

1. พิจารณามูลเหตุของการกระทำว่า กรรมนั้นเกิดจากเจตนาเช่นใด ถ้าเกิดจากเจตนาดีที่มีกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ กรรมนั้นดี จัดเป็นกุศลกรรม ถ้าเกิดจากเจตนาไม่ดี อกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ กรรมนั้นไม่ดี จัดเป็นอกุศลกรรม

2. พิจารณาผลลัพธ์ หรือวิบากของกรรม นั้นก็คือ กรรมใดทำไปแล้วก่อให้เกิดความเดือดร้อนใจภายหลัง กรรมนั้นไม่ดี ดังบาลีว่า

น ตํ กมฺมํ กตฺ สํสาธุ ยํ กตฺวา อนฺตปฺปติ

ยสฺส อสฺสํมุโข โรทํ วิปากํ ปฏฺิเสวติ

กรรมใดทำแล้วย่อมเดือดร้อนภายหลัง มีหน้ำนองน้ำตาร้องไห้อยู่ เสวยผลแห่งกรรมใด กรรมนั้นทำแล้วไม่ดีเลย

ส่วนกรรมใดทำไปแล้วไม่เดือดร้อนใจภายหลัง กรรมนั้นดี ดังบาลีว่า

ตณฺจ กมฺมํ กตฺถํ สาธุ ยํ กตฺวา นานฺตปฺปติ

ยสุส ปิตฺติโส สุมโน วิปากํ ปฏฺิเสวติ

กรรมใดทำไปแล้วไม่ทำให้เดือดร้อนภายหลัง มีหัวใจแช่มชื่นเบิกบาน
เสวยผลแห่งกรรมใด กรรมนั้นทำดีแล้ว

ถ้าเอาเกณฑ์นี้ตัดสิน พยาบาลผู้ฉีดยาคนไข้ ด้วยหวังจะช่วยชีวิต
แต่ทำให้คนไข้ตาย เพราะความประมาท กรรมของเธอไม่บริสุทธิ์ เพราะสร้างความเดือดร้อนขึ้น
ภายหลังการกระทำ กรรมจะดีหรือไม่ คู่กันทั้งสองส่วนรวมกัน คือ เจตนา และผลลัพธ์ที่ตามมา

3. พิจารณาตามหลักของมโนกรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี
โดยพิจารณาว่า การกระทำอย่างนั้น ตนเองติเตียนตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพตนหรือไม่
อีกอย่างหนึ่งให้พิจารณาว่า กรรมที่ตนทำลงไปนั้น นักปราชญ์ หรือบัณฑิตชนทั้งหลาย
ยอมรับหรือไม่ ชื่นชม สรรเสริญ สนับสนุนหรือไม่

ธนกร สุขเสริม (2541, หน้า 45) กล่าวไว้ว่า การพิจารณาเพื่อประกอบ
การวินิจฉัยกรรมที่บุคคลทำลงไปแล้วว่า เป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว ให้พิจารณาตามหลัก 3 ประการ
นี้ โดยถือความรู้สึกภายในเป็นที่ตั้ง คือ กรรมอย่างใดที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น
เป็นไปเพื่อทำให้จิตใจเศร้าโศกมัวหมอง เกิดความไม่สบายใจติดตามมา ถือว่า เป็นกรรมชั่ว
แต่ถ้าเป็นกรรมดี ย่อมเป็นไปเพื่อก่อให้เกิดความสุข ความเบิกบานใจ ถือว่า เป็นกรรมดี

2.2.5 การให้ผลของกรรม

ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงการให้ผลของกรรมไว้ ดังนี้

พระไตรปิฎก เล่มที่ 15 (อ้างถึงใน วิชัย สุธีรชานนท์, 2542, หน้า 198)
กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสยืนยันการให้ผลของกรรมในลักษณะเป็นพีชนิยามว่า หวานพีชเช่นใด
ได้ผลเช่นนั้น (ผู้ทำดีได้ดี ผู้ทำชั่วได้ชั่ว) หมายถึง ความดี หรือความชั่ว ตลอดจน สภาพ
ความเป็นอยู่ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับ การกระทำของมนุษย์ จากการเกี่ยวเนื่องกันของกรรม
และการให้ผลของกรรมนี้ นับเป็นกระแสต่อเนื่องมาจากการกระทำของบุคคลที่ยังมีกิเลสตัณหา
ดังพุทธดำรัสว่า "ตัณหายังคนให้เกิด จิตของคนนั้น ย่อมวิ่งพล่าน สัตว์เวียนว้ายไปสู่สงสาร
กรรมเป็นพำนักของสัตว์" หมายถึง บุคคลที่ยังมีกิเลสตัณหาในดวงจิตอยู่ ก็ย่อมตกอยู่ใต้อำนาจ
การให้ผลของกรรมนั้น พระพุทธศาสนาเชื่อสิ่งทั้งหลายเกิดมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุดีผลก็ดีตาม
ถ้าทำเหตุชั่ว ผลก็ชั่วตาม ถ้าไม่ทำเหตุเลย ผลก็ไม่มีเลย

1. กรรมดี ผลดีที่ได้รับ

1.1 คนใจดีมีความสงสารสัตว์ เว้นจากการทำร้ายร่างกาย หรือการฆ่าชีวิตสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ความรัก และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดชาติหน้า จะเป็นคนมีอายุยืน

1.2 คนใจดี ไม่เบียดเบียนสัตว์ ช่วยเหลือสัตว์ให้พ้นทุกข์ เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีโรคน้อย

1.3 คนใจดี ใจหนักแน่น ไม่โกรธง่าย ไม่แสดงความโกรธ เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีผิวพรรณงาม

1.4 คนใจดี ไม่อิจฉาริษยาใคร ยินดีด้วยลาภ ยศ สรรเสริญของคนอื่น เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีอำนาจมาก

1.5 คนมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความโอบอ้อมอารีให้ทานแก่ สมณพราหมณ์เป็นนิตย์ หรือสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่สังคม เกิดชาติหน้าจะเป็นคนร่ำรวย

1.6 คนมีใจอ่อนน้อม มีความเคารพ กราบไหว้บูชา นับถือปูชนียวัตถุทั้งหลาย เกิดชาติหน้าจะมีตระกูลสูง

1.7 คนผู้สนใจใฝ่หาความรู้ ชอบเข้าหานักปราชญ์ ใต้ถามปัญหาต่าง ๆ กับบัณฑิตทั้งหลาย เกิดชาติหน้าจะเป็นคนฉลาด มีปัญญาดี

2. กรรมชั่ว ผลชั่วที่ได้รับ

2.1 คนมีใจดุร้าย ชอบการฆ่าฟัน ชอบทำลายชีวิต เกิดชาติหน้า จะเป็นคนที่มีอายุสั้น

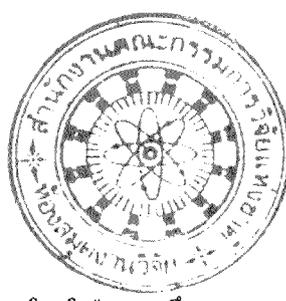
2.2 คนใจร้าย ชอบทรมาณสัตว์ให้ลำบาก เกิดชาติหน้า จะเป็น คนขี้โรค มักเป็นโรคที่รักษาไม่หาย มีโรคประจำตัว

2.3 คนผู้มักโกรธ ถูกว่านินดาว่าน้อยก็โกรธ ชอบผูกอาฆาตพยาบาท เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีรูปร่างไม่สวย มีผิวพรรณน่าเกลียด ไม่ชวนมอง

2.4 บุคคลผู้มีใจริษยาต่อลาภ ยศ สรรเสริญ หรือความสุขของผู้อื่น เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีอำนาจวาสนำน้อย คนไม่ค่อยเชื่อฟัง เมื่ออยู่ในอำนาจหน้าที่ตำแหน่งสูง

2.5 คนผู้ตระหนี่ ไม่เคยให้สิ่งใดเป็นทาน ไม่เคยสร้างประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม เกิดชาติหน้าจะเป็นคนยากจน

2.6 คนผู้เย่อหยิ่ง ไม่เคารพ กราบไหว้ บูชา นับถือ บุคคลผู้ควรเคารพ กราบไหว้ บูชา นับถือ เกิดชาติหน้าจะเป็นคนมีตระกูลต่ำ

2.7 คนผู้ไม่สนใจใฝ่การศึกษาหาความรู้ ไม่ชอบเข้าหาสมณะพราหมณ์ ไม่ชอบไต่ถามปัญหากับบัณฑิตผู้รู้ทั้งหลาย เกิดชาติหน้าจะเป็นคนโง่ไม่เฉลียวฉลาด มีสติปัญญาทึบ

กรรมดีกรรมชั่วกับผลที่ได้รับดังที่กล่าวมานี้เป็นไปตามกฎของกรรมนิยาม ซึ่งเป็นเรื่องเห็นกันอยู่ทั่วไปในสังคมปัจจุบัน ในความไม่เท่าเทียมกัน ไม่เหมือนกันของคนในสังคม ผู้สร้างเหตุดี ย่อมได้รับผลดีตอบแทน ผู้สร้างเหตุไม่ดี ย่อมได้รับผลไม่ดีตอบแทน

พระไตรปิฎก เล่มที่ 14 (2530, หน้า 376) กล่าวไว้ว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับมาณพนั้นว่า "มาณพ คนบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตก่วงไป เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นอยู่ในการประหารชีวิตประหาร ไม่เอ็นดูเหล่าสัตว์มีชีวิต หากตายไปยังไม่เข้าถึงอบายทุกคติ วินิบาตนรก ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง ย่อมเป็นคนมีอายุสั้น" จากพุทธดำรัสที่กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นว่า กรรมและผลของกรรมมีความสัมพันธ์กันเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ตามหลักของกรรมนิยามขึ้นอยู่กับการกระทำของบุคคลผู้นั้น ซึ่งกรรมเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ ใครทำกรรมใดไว้ก็ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำให้คนเข้าใจเรื่องเหตุผลของการเกิดกรรม และจะทำให้คนเข้าใจในชีวิตตนเองมากขึ้น เข้าใจเท่าทันสภาพความเป็นจริงทั้งหลายของชีวิตว่า เหตุที่มีความแตกต่างกันนั้น เพราะกรรมและผลของกรรม สิ่งที่เราเป็นอยู่ หรือได้รับก็มาจากกรรมที่เราได้กระทำไว้ในอดีต และสิ่งที่เราจะได้รับ หรือเป็นในอนาคตก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่เราทำไปในปัจจุบันนี้เอง เมื่อคนมีความเข้าใจมากขึ้นก็ย่อมจะประกอบกรรมปัจจุบันได้ดี เพราะผลของกรรมจะสัมพันธ์กับเหตุเสมอ ทำให้คนไม่เกิดความท้อถอยในชีวิต และมีความเข้มแข็งที่จะต่อสู้ต่อไป อย่างไรก็ตาม การให้ผลของกรรมตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน สลับซับซ้อน เพราะต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่างมาประกอบการพิจารณา การมอง และการพิจารณา ผลกรรมเพียงด้านเดียว อาจทำให้เข้าใจผิดได้ เช่น ผู้ทำกรรมดีมาตลอด แต่กลับไม่มีความสุข มีแต่ความทุกข์ ความเดือดร้อนเข้ามาเบียดเบียนอยู่เนื่อง ๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า กรรมในอดีตที่เป็นอกุศลของเขากำลังให้ผลในชาติปัจจุบัน หรือในกรณีนี้ผู้ทำกรรมชั่วทำอาชีพที่ผิดกฎหมาย ประพฤติผิดศีลธรรม แต่กลับมีความสุขดำรงชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย กฎหมายก็ยังเอาผิดเขาไม่ได้ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า กรรมในอดีตที่เป็นอกุศลของเขากำลังให้ผลในชาติปัจจุบัน กรรมชั่วในชาติปัจจุบัน จึงยังไม่มีโอกาสให้ผลนั่นเอง

พระธรรมปิฎก (2538, หน้า 191) กล่าวไว้ว่า นอกจากนี้ สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการพิจารณาขั้นตอนการให้ผลของกรรม ก็คือ การพิจารณาตามหลักของคติ อุปธิ กาล และปโยคะ หลักการทั้ง 4 ประการนี้ มีทั้งฝ่ายสมบัติและวิบัติ แบ่งออกเป็นฝ่ายละ 4 ประการ คือ

สมบัติ หมายถึง ข้อดี ความเพียบพร้อมสมบูรณ์แห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ช่วยเสริมส่งอำนวยโอกาสให้กรรมดีปรากฏผลออกมา และไม่เปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล มีอยู่ 4 ประการ คือ

1. คติสมบัติ หมายถึง สมบัติแห่งคติ ความถึงพร้อมด้วยคติ คติ หรือเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดในภพภูมิ ถิ่น ประเทศที่เจริญ เหมาะสมหรือเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิต หรือการไปในถิ่นที่อำนวย กรรมดีที่เกี่ยวข้องกับคติสมบัติจะให้ผลได้สมบูรณ์ ต้องอาศัยสถานที่ หรือภูมิประเทศที่เหมาะสม เช่น ความเป็นผู้ซื่อตรง คนที่มีความซื่อตรงย่อมมีความเจริญก้าวหน้า สถานที่แห่งนั้น ถือว่า เป็นคติสมบัติของบุคคลนั้น แต่ถ้าบุคคลนั้นเข้าไปอาศัยอยู่ในสถานที่ที่เขาไม่ต้องการคนซื่อตรง หรืออยู่ท่ามกลางหมู่คนอันธพาล ความเป็นคนซื่อตรงนั้นย่อมไม่ให้เกิดผล (พร รัตนสุวรรณ, 2532, หน้า 85)

2. อุปธิสมบัติ หมายถึง สมบัติของร่างกาย ความถึงพร้อมด้วยร่างกาย หรือมีรูปร่างดี มีหุ่นดี เช่น รูปร่างสวยงาม ร่างกายแข็งแรง หน้าตาท่าทางดี เป็นต้น ถึงแม้เขา หรือเธอจะเกิดในสถานที่ห่างไกลความเจริญ แต่เพราะรูปร่างที่ดี อาจจะส่งผลให้เขาได้งานดี มียศตำแหน่งสูง มีผู้อุปการะส่งเสริมจนมีความสำเร็จในชีวิตสูงสุด เป็นต้น

3. กาลสมบัติ หมายถึง สมบัติแห่งกาล ความถึงพร้อมแห่งกาล เกิดในสมัยที่บ้านเมืองมีความสุข มีผู้ปกครองดี มีศีลธรรม ยกย่องคนดี ไม่ส่งเสริมคนชั่ว ทำการสิ่งใดก็ถูกต้องกาละ ถูกจังหวะ เหมือนกับต้นไม้ย่อมมีเวลาที่เหมาะสมในการผลิดอกออกผล ถ้าล่วงเลยเวลา ต้นไม้นั้นก็อาจจะไม่ให้เกิดผล หรือมีผลแต่ไม่สมบูรณ์

4. ปโยคสมบัติ หมายถึง สมบัติแห่งการประกอบ ความถึงพร้อมด้วยการประกอบกิจการงาน ทำเรื่องตรงกับที่เขาต้องการ ทำกิจการตรงกับความถนัดของตนเอง ทำงานจริงจัง ไม่ทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ รู้จักทำ รู้จักดำเนินการ

วิบัติ หมายถึง ข้อเสีย หรือจุดอ่อน ความบกพร่องแห่งองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ไม่อำนวยแก่การที่กรรมดีจะให้ผล แต่กลับเปิดช่องให้กรรมชั่วแสดงผล มีอยู่ 4 ประการ คือ

1. คติวิบัติ หมายถึง วิบัติแห่งคติ หรือคติเสีย คือ เกิดในภพ ภูมิ ถิ่น ประเทศ สภาพแวดล้อมที่ไม่จริง ไม่เหมาะ ไม่เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิต สถานที่เดินทางไปนั้น ไม่เอื้ออำนวย แม้ว่า เขาจะไปเกิดในสุคติภพ หรือมาเกิดในมนุษย์ในตระกูลผู้ดี แต่สันดานที่เลว

ของเขายังมีอยู่ สักวันหนึ่ง เมื่อเขาไปอยู่ในคติวิบัติ มีสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มาช่วยทำให้สันดานที่เลวออกมา เขาจะกลายเป็นผู้ทำกรรมชั่วต่าง ๆ ได้ง่าย เป็นเหตุให้เดือดร้อน เสียทรัพย์ เสียชื่อเสียง เป็นต้น

2. อุปริวิบัติ หมายถึง วิบัติแห่งร่างกาย หรือมีรูปกายเสีย เช่น ร่างกายพิการพิการ อ่อนแอ ไม่สวยงาม ไม่แข็งแรง กิริยาท่าทางน่าเกลียดไม่ชวนชม สุขภาพไม่ดี เจ็บป่วย มีโรครุมมาก คนดีถ้ามีร่างกายไม่สมบูรณ์ตามลักษณะที่กล่าวมานี้ กรรมดีย่อมให้ผลไม่เต็มที่ เพราะมีอุปริวิบัตินั่นเอง

3. กาลวิบัติ หมายถึง วิบัติแห่งกาล หรือมีกาลเสีย ทำให้ไม่ถูกเวลา เกิดในสมัยที่ข้างเมืองมีภัยพิบัติ ไม่สงบเรียบร้อย มีผู้ปกครองไม่ดี สังคมเสื่อมจากศีลธรรมมากด้วยการเบียดเบียน ทำงานหรือดำเนินการใดไม่ถูกเวลา ไม่ถูกจังหวะ

4. ปโยควิบัติ หมายถึง ความวิบัติแห่งการประกอบ หรือทำกิจการเสีย เช่น ผิดใจในการทำกิจการ หรือเรื่องราวที่ผิด ทำงานไม่ตรงกับความถนัด ขัดกับความสามารถของตน ขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ทุจริต ผิดกฎหมาย ขัดกับหลักธรรม ผลกรรมดีต่าง ๆ ที่เคยทำมา ยังไม่มีโอกาสให้ผล เพราะมีปโยควิบัตินั่นเอง

ธนกร สุขเสริม (2541, หน้า 207 – 208) กล่าวไว้ว่า แนวความคิด เรื่องสมบัติ และวิบัติ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาเรื่องการให้ผลของกรรมทั้งหลาย หลักธรรมทั้ง 2 นี้ จะต้องนำมาประกอบพิจารณาคู่กัน จึงจะทำให้เข้าใจขั้นตอนให้ผลของกรรมดียิ่งขึ้น ตัวอย่าง เช่น

คู่ที่ 1 คติสมบัติ เช่น นาย ก เกิดในถิ่นที่มีความเจริญ มีสิ่งแวดล้อมดี มีสถาบันการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนเป็นอย่างดี ถึงแม้ นาย ก จะมีสติปัญญา และความขยันไม่มากเท่าไร แต่เขาก็มีโอกาสได้รับการศึกษาสูง เข้าถึงสถานะทางสังคมที่สูงกว่า นาย ข ซึ่งมีสติปัญญาดี และมีความขยันมาก แต่ นาย ข กลับไปเกิดในป่าเขาลำเนาไพร ห่างไกลความเจริญ เป็นต้น

คติวิบัติ เช่น ในสถานที่นั้นมึ้นักปราชญ์ผู้มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบสอนให้คนเป็นคนดี มีอาชีพที่มั่นคง แต่ นาย ค กลับไปเกิดในป่าดง หรือถิ่นทุรกันดาร แม้ นาย ค จะมีสติปัญญาดีเพียงไร ก็ไม่มีโอกาสพัฒนาตนให้สูงกว่าที่เป็นอยู่ได้

คู่ที่ 2 อุปริวิบัติ เช่น คุณ ก กับ คุณ ข มีวิชาความรู้ดีเท่ากัน มีความขยันเท่ากัน มีนิสัยดีทั้งคู่ ไปสมัครงานในตำแหน่งพนักงานต้อนรับ แต่ คุณ ก มีรูปร่างหน้าตาไม่สวยงาม ส่วน คุณ ข มีรูปร่างหน้าตาสวยงามกว่า คุณ ข ย่อมมีโอกาสได้งานมากกว่า คุณ ก ที่เป็นเช่นนี้

ก็เพราะว่า คุณ ก มีอุปนิสัย คือ เสียในด้านรูปร่างหน้าตา หรือว่า ทั้ง คุณ ก และ คุณ ข มีความขยันเท่ากัน มีความดีเท่ากัน แต่ว่า คนหนึ่งมีร่างกายไม่แข็งแรง เป็นคนขี้โรค อ่อนแอ หน่วยงานหรือบริษัทย่อมคัดเลือกเอาคนที่ร่างกายแข็งแรง ไม่รับเอาคนที่มีร่างกายอ่อนแอ มากไปด้วยโรคเข้ามาทำงาน นี้เรียกว่า "อุปนิสัย" เป็นต้น

การพิจารณาเรื่องการให้ผลของกรรม ตามหลักของสมบัติ และวิบัติ เป็นเพียงส่วนหนึ่งจากเหตุปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบทั้งหลาย กรรมดีไม่มีโอกาสแสดงผลที่น่ายินดี แก่เจ้าของกรรม ก็เพราะมีฝ่ายวิบัติมาปิดไว้ กรรมชั่วไม่มีโอกาสให้ผลที่เป็นความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่เจ้าของกรรมที่เขาควรจะได้รับ ก็เพราะในขณะนั้น กุศลกรรมที่มีอยู่ในฝ่ายสมบัติ ยังให้ผลของมันอยู่ เมื่อเป็นอย่างนี้ คนจึงมักมองว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป ถือว่า ยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากหลักการที่เป็นจริง มองเหตุที่ปัจจัยต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงไป ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ แต่อย่างไรก็ตาม กรรมทุกอย่างที่คนทำไปแล้ว มีผลต่อผู้ทำแน่นอน ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ส่วนผลของกรรมนั้น จะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับกาลเวลา และเหตุปัจจัยอื่น ๆ ด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม

2.3.1 กฎแห่งกรรมในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎกได้บันทึกเรื่องกฎแห่งกรรมไว้ ดังนี้

พระไตรปิฎก เล่มที่ 14 (อ้างถึงใน สุจิตรา อ่อนค้อม, 2542, หน้า 89 – 93)

กล่าวไว้ว่า ในจุฬามณีภวังคสูตร ที่ว่าด้วยเรื่องกฎแห่งกรรม สุภมานพ โตทยะบุตร ได้ทูลถาม พระพุทธเจ้า อะไรเป็นเหตุปัจจัยให้มนุษย์ที่เกิดในโลกนี้ ปรากฏความเลว และความประณีต กล่าวคือ บ้างอายุสั้น บ้างอายุยืน บ้างมีโรครมาก บ้างมีโรคน้อย บ้างมีผิวพรรณทราม บ้างมีผิวพรรณงาม บ้างมีศักดาน้อย บ้างมีศักดามาก บ้างมีโภคะน้อย บ้างมีโภคะมาก เกิดในตระกูลต่ำ เกิดในตระกูลสูง ปัญญาทราม ปัญญามาก เป็นต้น พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ที่เป็นเช่นนั้นเพราะกรรม เนื่องจากสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลว และประณีต จากนั้นได้ตรัสเหตุแห่งความแตกต่างกันของมนุษย์ที่เกิดมา อันมีกรรมเป็นเหตุปัจจัย ดังปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกมัชฌิมนิกายอุपरินิพนธาสกั ตั้งแต่ ข้อ 582 – 595 ดังนี้

ข้อที่ 582 พระผู้มีพระภาค จึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเห็นมโหฬาร มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นอยู่ในการประหารชีวิตประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกติวินิบาต นรก เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุสั้น ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีอายุสั้นนี้ คือ เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเห็นมโหฬาร มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นอยู่ในการประหารชีวิตประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต

ข้อที่ 583 ดูกรมาณพ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศาสตราได้ มีความละเอียดถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุยืน ดูกรมาณพปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีอายุยืนนี้ คือ ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศาสตราได้ มีความละเอียด ถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่

ข้อที่ 584 ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาสตรา เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคมาก ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรคนานนี้ คือ เป็นผู้มักปกติเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาสตรา

ข้อที่ 585 ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาสตรา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นสวรรค์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโรคน้อย ดูกรมาณพปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรคน้อย คือ เป็นผู้มักปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาสตรา

ข้อที่ 586 ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาทมาดร้าย

ทำความโกรธ ความร้าย และซึ่งเคียดให้ปรากฏ เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาตนรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาตนรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีผิวพรรณทราม ดูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีผิวพรรณนาทรามนี้ คือ เป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาทมาดร้าย ทำความโกรธ ความร้าย และความซึ่งเคียดให้ปรากฏ เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าเป็นมนุษย์ ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนน่าเลื่อมใส ดูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อเป็นผู้นำเลื่อมใส คือ เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย ความซึ่งเคียดให้ปรากฏ

ข้อที่ 588 ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม มีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีศักดาน้อย ดูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีศักดาน้อยนี้ คือ มีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น

ข้อที่ 589 ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่อิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีศักดามาก ดูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีศักดามากนี้ คือ มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น

ข้อที่ 590 ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมไม่เป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อาศัย เครื่องตามประทีป แก้วสมณะ หรือพราหมณ์ เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีโภคะน้อย ดูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไป

เพื่อมีโภคะน้อยนี้ คือ ไม่ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อาศัย เครื่องตามประทีปแก่สมณะ หรือพรหมณ์

ข้อที่ 591 ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้ให้ข้าว ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อาศัย เครื่องตามประทีปแก่สมณะ หรือพรหมณ์ เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีโภคะมาก ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโภคะมากนี้ คือ ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อาศัย เครื่องตามประทีปแก่สมณะ หรือพรหมณ์

ข้อที่ 592 ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ไม่ให้อาสนะ แก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพ คนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทูคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พร้อมพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทูคติ วินิบาต นรก ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์ ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีสกุลต่ำนี้ คือ เป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้ คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ไม่ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทาง แก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือ คนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา

ข้อที่ 593 ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะ แก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพ คนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พร้อมพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์ ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลสูง ดูรมาณพ ปฏิบัติเป็นไป เพื่อความเป็นผู้มีสกุลสูงนี้ คือ เป็นคนไม่ด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับ คนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง สักการะ คนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา

ข้อที่ 594 ดูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมไม่เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์ แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล

อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูลเพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน เขาตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พร้อม สมาทานไว้แบบนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีปัญญาทรมาน ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีปัญญาทรมานนี้ คือ ไม่เป็นผู้เข้าไปหา สมณะหรือพรหมณ์ แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไร เมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

ข้อที่ 595 ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อมเป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์ แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นทุก กาลนาน เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมาทานไว้ อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีปัญญามาก ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีปัญญามากนี้ คือ เป็นผู้เข้าไปหาสมณะ หรือพรหมณ์ แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่า อะไรเมื่อทำยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน

สุจิตรา อ่อนค้อม (2542, หน้า 93 – 94) กล่าวไว้ว่า จากตัวอย่างในพระสูตร ที่ยกมานี้ สรุปความไว้ว่า ความแตกต่างกันในหมู่มนุษย์ที่เกิดมาเป็นไปตามกฎแห่งกรรม หรือกฎแห่งเหตุและผล เหตุอย่างใดผลก็อย่างนั้น ตัวอย่างที่ยกมา 14 ข้อนี้ สามารถนำมาสรุป ลงเป็นคู่ ๆ ได้ 7 คู่ ดังต่อไปนี้

1. ข่าสัตว์ตัดชีวิต ทำให้อายุสั้น ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ทำให้อายุยืน
2. เบียดเบียนสัตว์ ทำให้มีโรครุนแรง มีความเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียน สัตว์ ทำให้มีโรคน้อย
3. มักโกรธ ทำให้ไม่สวย ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่มักโกรธ ทำให้เป็นคน น่าเลื่อมใส
4. มีใจริษยาผู้อื่น ทำให้มีอำนาจน้อย มิมีทิศา คือ พลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่น ได้ดี มีความสุข ไม่ริษยาเขา ทำให้มีอำนาจมาก

5. หมั่นทำบุญบริจาคทานอยู่เสมอ ทำให้มั่งคั่งร่ำรวย ตระหนี่เหนียวแน่น ไม่บริจาคทาน ทำให้ยากจนขัดสน

6. เย่อหยิ่งจองหอง ทำให้เกิดในตระกูลต่ำ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่งจองหอง ทำให้เกิดในตระกูลสูง

7. ใฝ่ใจหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ ทำให้ฉลาด เกียจคร้าน ไม่ขวนขวายหาความรู้ ทำให้โง่

ข้อสรุปทั้ง 7 คู่นี้ ทำให้เราสามารถอธิบายความแตกต่างของบุคคลได้ว่า เหตุใดบุคคลนี้จึงมั่งคั่งร่ำรวย แต่หน้าตาอัปลักษณ์ โง่ และมีโรครุม หรือบุคคลนั้นหน้าตาสะสวยฉลาด แต่ยากจนขัดสน และเกิดในตระกูลต่ำ ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมนั้นเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน ยากที่คนธรรมดาจะรู้ได้ และเป็นเรื่องที่คุณคิดไม่ควรคิด เพราะไร้ประโยชน์ ดังปรากฏในอภิจิตติสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เรื่องอจินไตย 4 ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย 4 ประการนี้ อันบุคคลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแบ่งความบ้า เดือดร้อน อจินไตย 4 ประการ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย 1 ฌานวิสัยของผู้ได้ฌาน 1 วิบากแห่งกรรม 1 ความคิดเรื่องโลก 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย อจินไตย 4 ประการนี้ แลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแบ่งความบ้า เดือดร้อน”

2.3.2 กฎแห่งกรรมกับสังสารวัฏ

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงกฎแห่งกับสังสารวัฏเอาไว้ ดังนี้

พระสัทธัมมโชติกะธัมมาจริยะ (อ้างถึงใน สุจิตตรา อ่อนค้อม, 2542, หน้า 107 – 113) กล่าวไว้ว่า เนื่องจากกรรมเป็นเหตุปัจจัยนำสัตว์ทั้งหลายให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารตามภพภูมิต่าง ๆ และกรรมนั้นมีทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ดังนั้น หมู่สัตว์ที่เวียนว่าย จึงเกิดในที่ดีบ้าง ที่เลวบ้าง ตามกรรมที่ตนได้กระทำเอาไว้ ภพอันเป็นที่อยู่ของสัตว์จึงแบ่งออกเป็น 3 ภพ ตามระดับของกรรมที่ทำ คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ ได้แก่

1. กามภพ หมายถึง ภพอันเป็นที่อยู่ของสัตว์ผู้เสพกามที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ 5 มี รูป รส กลิ่น เสียง และโผฏฐัพพะ เป็นต้น กามภพ ได้แก่ กามาวจรภูมิ 11 ภูมิ เรียงลำดับจากต่ำไปสูง ดังนี้

1.1 นรก เป็นภูมิที่ปราศจากความสุขสบาย สัตว์ทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในภูมินี้ เรียกว่า สัตว์นรก ต้องเสวยทุกข์เวทนาอันแสนสาหัส หากความสุขสบายมิได้เลย

1.2 เปรต เป็นพวกที่ไม่มีที่อาศัยอยู่โดยเฉพาะ แต่จะกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป ตามป่า ตามภูเขา เหว เกาะ ทะเล มหาสมุทร เป็นต้น

1.3 อสุรกาย ได้แก่ สัตว์ที่ปราศจากความรุ่งโรจน์ ความเป็นอิสระ และความสนุกรื่นเริง อสุรกาย คือ พวกอสูร หรืออสูระ

1.4 เดรัจฉาน เป็นภูมิของสัตว์ที่มีอยู่โดยเฉพาะ เดรัจฉาน มี 2 ชนิด คือ ชนิดที่เห็นได้ด้วยตา และชนิดที่ไม่เห็นได้ด้วยตา กล่าวคือ ทั้งที่เป็นสัตว์ใหญ่โต และที่เล็กจนมองไม่เห็น ทั้ง 4 ภูมิที่กล่าวมานี้ เรียกว่า อบายภูมิ เป็นภูมิที่ปราศจากความเจริญ สัตว์ทั้งหลายที่เกิดในอบายภูมินี้ ไม่มีโอกาสประกอบกุศลกรรม อบายภูมิทั้ง 4 นี้ จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทุกคติภูมิ สัตว์เกิดในทุกคติภูมิ จึงเป็นไปด้วยอำนาจแห่งอกุศลกรรมที่เคยทำไว้ พวกที่มีโลภะ จะเกิดเป็นเปรต หรืออสุรกาย พวกที่มีโทสะ จะเกิดเป็นสัตว์นรก และพวกที่มีโมหะ จะเกิดเป็นเดรัจฉาน ดังนี้ เป็นต้น

1.5 มนุษย์ เป็นภูมิที่จัดอยู่ในสุคติภูมิชั้นต่ำสุด

1.6 จาตุมหาราชิกา คือ สวรรค์ สวรรค์ที่ทำวมหาราช 4 ปกครอง ทำวมหาราชทั้ง 4 ได้แก่ ทำวธตัญฐะ ทำววิรูปหะ ทำววิรูปกษะ และทำยกุลเวระ หรือเวสสุวรรณบรรดาเทวดาทั้งหลายที่อยู่ในชั้นจาตุมหาราชิกานี้ เป็นบริวารอยู่ภายใต้อำนาจของทำวมหาราชทั้ง 4 นี้

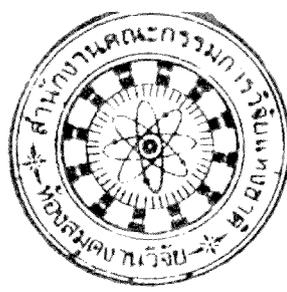
1.7 ดาวดึงส์ คือ แดนแห่งเทพ 33 มีทำวสักกะ (พระอินทร์) เป็นใหญ่

1.8 ยามา คือ แดนแห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์ ปราศจากความลำบาก และมีความสุขที่เป็นทิพย์

1.9 ดุสิต คือ แดนแห่งเทพผู้เฝ้าด้วยสิริสมบัติของตน เทวดาทั้งหลายในภูมินี้ มีความยินดี และแช่มชื่นอยู่เป็นนิจ

1.10 นิมมานรดี คือ แดนแห่งเทพผู้ยินดีในการนรมิต เทวดาทั้งหลายที่อยู่ในภูมินี้ ย่อมนรมิตกามคุณทั้ง 5 ขึ้น ตามความพอใจของตนเอง แล้วมีความยินดีเพลิดเพลินในอารมณ์เหล่านั้น

1.11 พรนิมมิตวสวัตตี คือ แดนแห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนรมิตให้ เทวดาทั้งหลายที่อยู่ในภูมินี้ ย่อมเสวยกามคุณ 5 ที่เทวดาองค์อื่นรู้ความต้องการของตน แล้วนรมิตให้ภูมิที่ 5 ถึงภูมิที่ 11 นี้ เรียกว่า กามสุคติภูมิ ซึ่งมีมนุษย์ 1 สวรรค์ 6 ผู้ที่จะเกิด

ในกามสุคติภูมิได้นั้น ต้องเป็นไปด้วยอำนาจของท่าน คีล ภาวนา อันเป็นมหากุศลที่บุคคล ได้กามาวจรภูมิ อันหมายถึง ผู้ที่ยังเวียนว่ายอยู่ในกาม มีการเสพกามเป็นอารมณ์ ภพของสัตว์ ที่เสพกาม จึงได้ชื่อว่า กามภพ สัตว์ที่เกิดในกามภพ จึงมีเพศผู้ เพศเมีย เพศหญิง เพศชาย หรือเทพบุตร เทพธิดา เป็นต้น

2. รูปภพ หมายถึง ภพของสัตว์ผู้เข้าถึงรูปฌาน ได้แก่ ฌานของรูปพรหม ทั้ง 16 หรืออรูปาวจรภูมิ 16 ชั้น อันเป็นชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป แม้จะละกามได้แล้ว แต่ก็ยังปรากฏ รูปเป็นอารมณ์ สัตว์ที่เกิดในชั้นเหล่านี้ จึงได้ชื่อว่า รูปพรหม สำหรับผู้ที่ได้ชื่อว่า พรหมนั้น ย่อมมีเจริญได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ความเจริญทางโลกของพรหมนั้น คือ มีสวนดอกไม้ เป็นที่หย่อนอารมณ์ มีบิรवारตามสมควร สิ่งที่เป็นสมบัติของพรหมเหล่านี้ ย่อมประเสริฐพิเศษกว่า ของพวกเทวดาทั้งหลายในชั้นกามาวจร ส่วนความเจริญทางธรรม พรหม คือ การมีศีล สมาธิ ปัญญา หรือฉานสมบัติ อภิญญา และพรหมวิหารธรรม เป็นต้น สุทธาวาสภูมิ 5 เป็นภูมิ อันเป็นที่อยู่ของพระอนาคามี และพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้มีความบริสุทธิ์เท่านั้น ส่วนบุคคลอื่น ๆ นอกจากนั้น แม้ว่า จะได้จุตุดมณาก็ตาม จะไปบังเกิดในภูมินี้ไม่ได้

3. อรูปภพ หมายถึง ภพของสัตว์ที่เข้าถึงอรูปฌาน ได้แก่ อรูปาวจรภูมิ 4 เป็นชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป แม้จะละกาม ละรูปได้แล้ว แต่ยังปรารถนาเป็นอารมณ์ สัตว์ที่เกิด ในชั้นเหล่านี้ จึงได้ชื่อว่า อรูปพรหม คือ เป็นพรหมที่ไม่มีรูป มีแต่นามชั้น 4 เกิดขึ้นติดต่อกัน โดยไม่มีระหว่างกัน นับตั้งแต่ปฏิสนธิเป็นต้นมา

พระราชวรมุนี (อ้างถึงใน สุจิตรา อ่อนค้อม, 2542, หน้า 111) กล่าวไว้ว่า ในสุคติภูมิ นอกจากมนุษย์แล้ว นอกนั้น เรียกว่า เทพ หรือเทวดา คำว่า เทพ หรือเทวดา จึงคลุมถึง พรหมทั้งหลายด้วย เทพและเทวดาเหล่านี้ว่าโดยพื้นฐานแล้ว ล้วนเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสาร เช่นเดียวกับมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งนี้ เพราะเป็นผู้ที่ยังไม่สิ้นกรรม นอกจากนี้ เทวดาส่วนใหญ่ก็เป็นปุถุชน ยังมีกิเลสคล้ายมนุษย์ แม้ว่า จะมีเทพที่เป็นอริยบุคคล อยู่บ้าง แต่ส่วนมากก็เป็นอริยมาก่อนตั้งแต่ครั้งยังเป็นมนุษย์ เมื่อเปรียบเทียบโดยเฉลี่ยตามลำดับ ฐานะ เทวดาจะเป็นผู้มีคุณธรรมสูงกว่า แต่ก็อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน เพราะเป็นระดับสุดดีด้วยกัน

พระไตรปิฎก เล่มที่ 25 (อ้างถึงใน สุจิตรา อ่อนค้อม, 2542, หน้า 111) กล่าวไว้ว่า ในแง่ของความได้เปรียบเสียเปรียบ บางอย่างเทวดาดีกว่า แต่บางอย่างมนุษย์ก็ดีกว่า เช่น ท่านเปรียบเทียบระหว่างมนุษย์ชาวชมพูทวีปกับเทพชั้นดาวดึงส์ว่า เทพชั้นดาวดึงส์เหนือกว่ามนุษย์ 3 อย่าง คือ มีอายุทิพย์ มีอภิญญาทิพย์ และความสุขทิพย์ แต่มนุษย์ชาวชมพูทวีปก็เหนือกว่าเทวดา ชั้นดาวดึงส์ 3 ด้าน คือ กล้าหาญกว่า มีสติดีกว่า และมีการประพฤติพรหมจรรย์ (หมายถึง

การปฏิบัติตามอริยมรรค) แม้ว่า ตามปรกติ พวกมนุษย์ จะถือว่า เทวดาสูงกว่าพวกตน และพากันอยากไปเกิดในสวรรค์ แต่สำหรับพวกเทวดา เขาถือว่า การเกิดเป็นมนุษย์เป็นสุดดี ของพวกเขา ดังพุทธพจน์ยืนยันว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นมนุษย์นี้แล นับว่าเป็นการไปสู่สุดดี ของเทพทั้งหลาย”

สุจิตรา อ่อนค้อม (2542, หน้า 112 – 113) กล่าวไว้ว่า จะเห็น ข้อเปรียบเทียบระหว่างมนุษย์กับเทวดาได้ว่า เมื่อเทียบโดยคุณธรรม และความสามารถทั่วไปแล้ว ทั้งมนุษย์และเทวดาต่างก็มีได้เท่าเทียม หรือใกล้เคียงกัน เป็นระดับเดียวกัน แต่มนุษย์มีวิสัย แห่งการสร้างเสริมปรับปรุงมากกว่า ข้อแตกต่างสำคัญ จึงอยู่ที่โอกาส กล่าวคือ มนุษย์มีโอกาสมากกว่าในการที่จะพัฒนาคุณธรรม และความสามารถของตนว่า ตามปกติธรรมดาถ้าอยู่กันเฉย ๆ เทวดาทั่วไปสูงกว่า เก่งกว่ามนุษย์ แต่ถ้ามนุษย์ปรับปรุงตัวเมื่อไรก็จะขึ้นไปเทียมเท่า หรือแม้แต่สูงกว่า ดีกว่าเทวดา

เรื่องกรรมที่กล่าวมานี้ สรุปความได้ว่า ตราบใดที่สัตว์ทั้งหลายยังมีกรรม ไม่ว่าจะเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วก็ตาม ตราบนั้นก็ยังไม่สามารถตัดขาดจากสังสารวัฏได้ ยิ่งคงพากันเวียนว่ายตายเกิดอยู่ไม่รู้จบสิ้น ตราบเท่าที่ยังไม่บรรลุนิพพาน จะเกิดภพภูมิใด ก็สุดแล้วแต่ขีดขั้น หรือระดับกรรมดีกรรมชั่วที่ได้กระทำไว้ สัตว์ทั้งหลายจึงเกิดในทุคติภูมิบ้าง สุคติภูมิบ้าง

2.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม 3 ปัจจัย ได้แก่ การรับข้อมูลข่าวสาร การได้รับการถ่ายทอดความเชื่อจากพ่อแม่ และการได้เรียน วิชาจริยศาสตร์ศึกษา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 การรับข้อมูลข่าวสาร

ข้อมูลข่าวสารที่ผ่านสื่อต่าง ๆ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ของนักศึกษาในสมัยนี้มาก เพราะนักศึกษาสามารถรับรู้ และสัมผัสได้ง่ายและตลอดเวลา การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการรับข้อมูลข่าวสารเรื่องกฎแห่งกรรมที่ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. สื่อมวลชน

1.1 ความหมายของสื่อมวลชน

ปรมะ สตะเวทิน (2540, หน้า 134 – 135) ได้ให้ความหมายของสื่อมวลชนเอาไว้ว่า สื่อมวลชน หมายถึง สิ่งที่สามารถนำสารจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสารที่ประกอบด้วยคนจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว ภายในเวลาที่ใกล้เคียงกัน หรือในเวลาเดียวกัน โดยทั่วไปแล้ว สื่อที่เรียกว่า สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ นิตยสาร และภาพยนตร์

พัชนี เขยจรรยา และคณะ (2538, หน้า 75 – 76) ได้ให้ความหมายของสื่อมวลชนเอาไว้ว่า สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่ครอบคลุมไปถึงเครื่องมือทางเทคนิค ซึ่งการสื่อสารถึงมวลชนต้องใช้ประกอบด้วย

1. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ แผ่นพับ จดหมายเวียน ใบติดประกาศ ตัวอักษรที่เครื่องบินพ่นเป็นควันบนฟ้า และเครื่องมืออื่น ๆ ซึ่งนำสารไปสู่มวลชน

2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ รายการวิทยุ และการบันทึกเสียงต่าง ๆ ซึ่งผ่านหู หรือรายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการบันทึกวิดีโอ ซึ่งผ่านทั้งทางตา และหู อย่างไรก็ตาม การจำกัดความ คำว่า “สื่อมวลชน” มิได้ดูตัวเครื่องมือเป็นหลัก หากแต่จำกัดความตามวิธีที่สื่อถูกใช้ “สื่อมวลชน” จึงหมายถึง เครื่องมือทางเทคนิค ซึ่ง

- 2.1 ทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นได้โดยผ่านเครื่องมือชนิดหนึ่ง ที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่เป็นการส่วนตัว

- 2.2 สามารถใช้สื่อสารจากแหล่งสารหนึ่งไปถึงผู้รับสารจำนวนมาก

เกศินี จุฑาวิจิตร (2540, หน้า 64) ได้ให้ความหมายของสื่อมวลชน เอาไว้ว่า สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่มีความซับซ้อนทางเทคโนโลยี สามารถที่จะส่งสารไปยังผู้รับสารที่ไม่รู้จักเป็นจำนวนมาก และอยู่ห่างไกลกันได้อย่างรวดเร็ว ภายในเวลาเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน สื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์

สรุปได้ว่า สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่ผู้ส่งสารสามารถส่งข่าวสาร ข้อมูลไปยังผู้รับสาร ซึ่งเป็นกลุ่มคนจำนวนมากที่ไม่สามารถจำกัดจำนวน และอยู่ในที่ต่าง ๆ กัน อย่างกระจัดกระจายได้ในเวลาอันรวดเร็ว สำหรับเครื่องมือที่ใช้ นั้น ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ส่วนสื่อมวลชนในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร

1.2 ประเภทของสื่อมวลชน

พัชรี เชยจรรยา และคณะ (2538, หน้า 79) ลักษณะของสื่อมวลชน แต่ละชนิดนั้น มีจุดเด่น จุดด้อย ข้อได้เปรียบเสียเปรียบแตกต่างกันไป ซึ่งเราอาจเปรียบเทียบสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ตามมิติ ดังต่อไปนี้

1. ความคมชัดของสื่อในการเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในแง่การเสนอสัญลักษณ์ทางคำพูด สัญลักษณ์ภาพ สี เสียง และการเคลื่อนไหว

2. ความเร็วในการส่งสาร คือ ระยะเวลาระหว่างเวลาที่เหตุการณ์เกิดขึ้นกับเวลาที่สื่อสามารถนำเสนอต่อมวลชน

3. ความสามารถในการเคลื่อนของสื่อ คือ ความสะดวกในการที่สื่อจะสามารถเคลื่อนไปมาในสภาพแวดล้อม เพื่อครอบคลุมเหตุการณ์ และเพื่อเข้าถึงบุคคลที่มีข้อมูล

4. ความสามารถในการทบทวน คือ ความสะดวกในการที่ผู้รับสาร สามารถทวนสารที่ได้รับ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง

5. ความสามารถในการเข้าถึงปฏิริยาตอบสนอง คือ ความสะดวกในการที่ผู้รับสารสามารถแสดงปฏิริยาตอบสนองต่อสารที่ได้รับ

ในที่นี้ หากจะนำสื่อมวลชนที่จัดว่าเป็นสื่อปฐมภูมิ ประเภทสิ่งพิมพ์ ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อันได้แก่ วิทยุ และโทรทัศน์ มาเปรียบเทียบกัน จะเห็นว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์เหนือกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ในบางลักษณะ แต่ก็ด้อยกว่าในบางลักษณะ ดังนี้

หนังสือพิมพ์	วิทยุ	โทรทัศน์
1. เก็บไว้ได้นาน อ่านเมื่อใดก็ได้ เมื่อสะดวก	1. ฟังแล้วก็ผ่านไป ยกเว้น บันทึกเทปไว้	1. ชมแล้วผ่านไป แต่บันทึกไว้ได้
2. เหมาะสำหรับผู้อ่านหนังสือได้ และชอบอ่าน	2. ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออก มีโอกาสรับฟังรายการจากวิทยุ	2. ได้เห็นทั้งภาพ ได้ยินทั้งเสียง ทำให้เข้าใจได้ง่าย ผู้รับสารไม่จำเป็นต้องอ่านหนังสือออก
3. ให้รายละเอียดทั้งภาพ และการบรรยายได้มากกว่าสื่ออื่น ๆ เพราะมีเนื้อที่มาก	3. เวลาจำกัด การเสนอรายการมีเวลากำหนดไว้	3. รายการจำกัดเวลา

2. สื่อบุคคล

2.1 ความหมายของสื่อบุคคล

เกศินี จุฑาวิจิตร (2540, หน้า 83) สื่อบุคคล เป็นสื่อพื้นฐานที่ใช้ในการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีมาแต่ดั้งเดิมของมนุษย์ ก่อนการใช้สื่อประเภทอื่น ๆ และเป็นช่องทางสำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคล จากอดีตถึงปัจจุบัน สื่อบุคคลคงมีอิทธิพลต่อกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาทุกยุคทุกสมัย แม้ในยุคสมัยที่มีการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกว้างไกลเช่นปัจจุบัน จะมีการนำคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์การสื่อสารมาใช้ เพื่อช่วยขจัดข้อจำกัดด้านระยะทางและเวลา ในการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคลโดยผ่าน "สื่อบุคคล" ในลักษณะที่เป็น การสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา ยังคงมีความสำคัญเสมอ ตราบใดที่มนุษย์ยังอยู่ในสังคม ย่อมเล็งไม่พ้นที่จะต้องติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง

2.2 ประเภทของสื่อบุคคล

เสถียร เขยประทับ (2532, หน้า 149) กล่าวว่า สื่อบุคคล ในสังคมนั้น ประกอบด้วย สื่อบุคคลภายในท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ ผู้นำความคิดเห็น และสื่อ บุคคลภายนอกท้องถิ่น ได้แก่ นักพัฒนา ผู้นำความคิดเห็น ในที่นี้แตกต่างจากผู้นำทั่วไป ตรงที่มีได้ เป็นผู้นำโดยตำแหน่ง หรือแต่งตั้งเป็นทางการ ดังนั้น ผู้นำความคิดเห็น จึงไม่ได้มีอิทธิพล ต่อทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลอื่น ๆ ตามที่บุคคลผู้นั้นต้องการ โดยอาศัยวิธีที่ไม่เป็นทางการ และสามารถมีอิทธิพลเช่นนี้ได้ค่อนข้างบ่อย

พัชรี เขยจรรยา (2538, หน้า 191) กล่าวว่า อีกนัยหนึ่ง ผู้นำความคิดเห็นจะเปรียบเสมือนช่องทางการเผยแพร่กระจายข่าวสาร และสร้างเครือข่าย การสื่อสารในสังคม ซึ่งจะแพร่กระจายข่าวสารผสมผสานความคิดเห็นเป็นส่วนตัวไปยังสมาชิก ในสังคมนั้น อย่างไรก็ดี ผู้นำความคิดเห็นในเรื่องหนึ่ง หรือกิจกรรมหนึ่งก็อาจไม่ใช่ผู้นำ ความคิดเห็นในอีกเรื่องหนึ่ง หรือกิจกรรมหนึ่งก็ได้

3. สื่อเฉพาะกิจ

การสื่อสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต คุณภาพสังคม และปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของประชาชนเป้าหมายนั้นมิใช่เรื่องง่าย จำเป็นต้องใช้สื่อ และกิจกรรมหลากหลาย รูปแบบ ซึ่งนอกจากสื่อมวลชน และสื่อบุคคลแล้ว สื่อเฉพาะกิจ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถ นำมาใช้ได้

3.1 ความหมายของสื่อเฉพาะกิจ

เกศินี จุฑาวิจิตร (2540, หน้า 135) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สื่อที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจง และมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม

3.2 ประเภทของสื่อเฉพาะกิจ

เกศินี จุฑาวิจิตร (2540, หน้า 135 – 143) กล่าวถึง สื่อเฉพาะกิจเอาไว้ว่า สื่อเฉพาะกิจ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทกว้าง ๆ ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ ควรมีลักษณะที่สำคัญ คือ จะต้องตอบสนองวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน เช่น ต้องการให้ความรู้กับประชาชนในเขตมีนบุรี เรื่องความสะอาดของน้ำประปาว่า สามารถใช้เป็นน้ำดื่มได้ทันทีจากก๊อก เป็นต้น นอกจากนี้เนื้อหาหรือสารจะมีความชัดเจนแล้ว รูปแบบก็จะต้องมีความน่าสนใจด้วย เช่น การใช้สี การจัดหน้า ขนาดตัวอักษร การใช้ภาพที่สื่อความหมาย ฯลฯ ที่สำคัญที่สุด คือ การแจกจ่าย ไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ จะต้องแจกจ่ายให้ทั่วถึง และตรงกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ สื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจที่สำคัญ มีดังนี้

1.1 ใบปลิว หรือแผ่นปลิว เอกสารที่ใช้แจกเป็นใบ ๆ

1.2 แผ่นพับ มีลักษณะคล้ายใบปลิว อาจพับสองพับสาม หรือพับสี่ ตามแต่จะออกแบบ ไม่เย็บกลางเล่ม

1.3 หนังสือเผยแพร่เล่มเล็ก เป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ คล้ายแผ่นพับ มักเย็บกลางเล่ม มีจำนวนหน้ามากกว่าแผ่นพับ แต่ไม่เกิน 10 หน้า

1.4 เอกสารแนะนำประกอบ เป็นหนังสือคู่มือปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ

1.5 แผ่นโฆษณา เป็นแผ่นแจ้งข่าวย่อ ๆ ไม่มีรายละเอียดมากนัก เพื่อกระตุ้นให้คนสนใจ เตือนความทรงจำให้เข้าประชุม หรือไปร่วมรายการกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีลักษณะที่เมื่อคนผ่านไปผ่านมาสามารถอ่านข้อความทั้งหมดเข้าใจได้ในทันที

1.6 คู่มือสื่อมวลชน เป็นแฟ้มขนาดกะทัดรัด เพื่อใส่ข่าวสาร หรือข้อมูลพื้นฐานด้านความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการรณรงค์ให้สื่อมวลชนได้นำไปพิมพ์หรือเผยแพร่ต่อไปยังกลุ่มเป้าหมาย และประชาชนทั่วไป

1.7 หนังสือฉบับพิเศษ เป็นวิธีการที่หน่วยงานจัด
 ขอนำพิเศษของหนังสือพิมพ์ อาจเป็น 1 – 2 หน้า หรือทั้งเล่ม หรือเป็นใบแทรก หรือหนังสือพิมพ์
 แทรกเป็นฉบับพิเศษ เพื่อเผยแพร่กิจกรรมการรณรงค์ หรือการระดมขอความร่วมมือจากประชาชน
 ทั่วไป

1.8 จดหมายข่าว เป็นเอกสารที่เสนอข่าวสั้น ๆ มีวาระ
 การผลิตอย่างสม่ำเสมอ

1.9 จดหมาย จดหมายถึงผู้รับ จัดเป็นสื่อสิ่งพิมพ์
 ที่จำหน่ายถึงบุคคลต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของเราโดยตรง จุดเด่นตรงที่เข้าถึงตัวผู้รับ
 โดยตรงนี้ เมื่อผู้รับได้รับแล้วก็เกิดความรู้สึกที่ดี มีความรู้สึกเป็นส่วนตัว สามารถเปิดอ่านเมื่อไร
 ที่ไหนก็ได้ จดหมายนี้ควรมีเนื้อหาเพียงสั้น ๆ ที่สื่อความหมายได้อย่างชัดเจน และตรงประเด็น

1.10 ภาพพลิก เป็นสื่อที่จัดทำเป็นภาพขนาดใหญ่
 มีข้อความประกอบ ใช้บอกเล่าเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอ กลุ่มเป้าหมายสามารถพลิกอ่าน
 เรื่องราวด้วยตนเองได้ หรือใช้เป็นสื่อประกอบการอบรม ภาพพลิกที่น่าสนใจ อาจนำเสนอ
 ด้วยภาพวาด หรือการ์ตูน และมีการดำเนินเรื่องแบบละคร

2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สื่ออิเล็กทรอนิกส์เฉพาะกิจ คือ สื่อเฉพาะกิจที่ผลิตออกมา
 ในรูปแบบแสงและเสียง เช่น สปอตวิทยุ สปอตโทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง วิดีทัศน์ ภาพยนตร์ สไลด์
 เป็นต้น ลักษณะสำคัญที่สามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนา ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหา
 ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยการใช้รูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ เช่น การผลิตวีดิทัศน์
 เพื่อการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องมาตรฐานคุณภาพน้ำประปาแก่กลุ่มเป้าหมายด้วยรูปแบบสาระ
 กึ่งละครที่น่าสนใจมากกว่าการนำเสนอด้วยรูปแบบของสารคดีทั่วไป

3. สื่อกิจกรรม

สื่อกิจกรรม ได้แก่ การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดประกวด
 การจัดขบวนแห่ การจัดรถเคลื่อนที่ การจัดสนทนากลุ่ม การจัดรายการพิเศษทางวิทยุ
 หรือโทรทัศน์ เป็นต้น ลักษณะที่สำคัญของการใช้สื่อกิจกรรมเป็นสื่อเฉพาะกิจเพื่อการพัฒนา ได้แก่
 การเลือกกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายสนใจ โดยเน้นให้กลุ่มเป้าหมาย และผู้สนใจที่เข้าร่วมกิจกรรม
 ได้รับทั้งสาระตามวัตถุประสงค์ และความบันเทิงไปพร้อมกัน รูปแบบของกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่

3.1 การจัดวัน และสัปดาห์พิเศษ โดยการเลือกกำหนดเอาวันสำคัญ หรือสัปดาห์สำคัญโดยเฉพาะเจาะจงขึ้นมาเอง แล้วถือเอาวัน หรือสัปดาห์ช่วงนั้นเป็นระยะเวลาจัดกิจกรรมของตนขึ้น

3.2 การจัดการแสดง และนิทรรศการ เป็นการ จัดแสดง ผลงานความก้าวหน้าของโครงการ หรืออาจจะเป็นการจัดแสดงเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรมการแสดง และนิทรรศการที่ดี จะต้องมีความน่าสนใจ และเร้าใจให้ผู้ชม หรือกลุ่มเป้าหมายเกิดความต้องการที่จะได้เข้ามาสัมผัส ได้พบ ได้เห็น ได้มีส่วนร่วมด้วยตนเอง

3.3 การพบปะ และการประชุม เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหลายฝ่ายได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เช่น การจัดประชุมทางวิชาการ การสัมมนาระหว่างผู้บริหาร การประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ในระดับปฏิบัติการ การจัดอบรมให้ความรู้เฉพาะด้านแก่กลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ได้รับทราบปัญหา หรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานได้มีโอกาสสร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องร่วมกันระหว่างทีมงาน

3.4 การจัดประกวด เป็นการเชิญชวนให้กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มต่าง ๆ ได้มีโอกาสส่งผลงานเข้าร่วม อันจะเป็นการกระตุ้นให้พวกเขาเกิดความตระหนัก ในปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การจัดประกวดเรื่องสั้น การจัดประกวดเรียงความเรื่องน้ำประปา คุณภาพดีดื่มได้ เป็นต้น

3.5 การจัดขบวนแห่ การจัดกิจกรรมนี้ ส่วนใหญ่แล้ว เป็นการจัดร่วมกับกิจกรรมประเภทการแสดง และนิทรรศการ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มสีสัน และบรรยากาศที่เร้าใจให้เข้าร่วมงาน การจัดขบวนแห่ที่น่าสนใจ เป็นการกระตุ้นเตือนให้กลุ่มเป้าหมาย และชุมชนเกิดความตื่นตัว

สำหรับสื่ออื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น ได้แก่ ของที่ระลึก หรือของขวัญ ซึ่งทางโครงการ หรือหน่วยงานจัดทำขึ้น เพื่อจำหน่าย หรือแจกจ่ายฟรี ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม อันจะเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการ กระตุ้นเตือน ย้ำให้เห็นถึง หรือเกิดความตระหนักในปัญหา ของที่ระลึก หรือของขวัญในที่นี้ สามารถจัดทำขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น จาน เข็มกลัด พวงกุญแจ เน็คไท ปากกา ดินสอ นาฬิกา และเครื่องใช้ ในชีวิตประจำวันอื่น ๆ การใช้สื่อเฉพาะกิจนั้น จะทำให้ผู้ใช้สามารถสื่อสารข้อมูล สำหรับเผยแพร่ณรงค์เรื่องหนึ่งเรื่องใดไปสู่กลุ่มเป้าหมาย ทำให้ประชาชนเป้าหมายได้รับข่าวสาร

ความรู้โดยตรง และถูกต้อง ช่วยให้เกิดการตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่า เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สื่อเฉพาะกิจมีความสำคัญ และความจำเป็นอย่างยิ่ง ก็คือ สื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่สามารถควบคุมได้ ทั้งในแง่ความถูกต้องของเนื้อหาตามข้อเท็จจริง และแนวคิด อีกทั้งเป็นสื่อที่ค่อนข้างมั่นใจได้ว่า เข้าถึงตัวผู้รับสาร

จากแนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งสื่อแต่ละประเภทมีคุณลักษณะ จุดเด่น และจุดด้อยแตกต่างกันไป การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจให้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้รับสาร เป้าหมาย คือ นักศึกษาได้นั้น นอกจากจะต้องศึกษาถึงพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของผู้รับสารแล้ว การเลือกใช้สื่อ หรือการเลือกช่องทางในการสื่อสารก็ยังเป็นเสมือนกุญแจดอกสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการสื่อสาร เนื่องจากตัวสื่อไม่ใช่ตัวกำหนดประสิทธิภาพของการสื่อสาร แต่การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ส่งสารในการเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสม มีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

1. สื่อที่จะเลือกใช้

สื่อนับเป็นสิ่งแรกที่จะต้องคำนึงถึง และพิจารณาดูว่า มีสื่อใดให้เลือกบ้าง โดยสื่อที่ดีสำหรับการสื่อสารครั้งหนึ่ง ๆ ควรเป็นสื่อที่เข้าถึงตัวผู้รับสาร และเป็นสื่อที่สามารถเสนอสารได้อย่างชัดเจนตรงประเด็น

2. พฤติกรรมการเปิดรับสื่อของกลุ่มเป้าหมาย

เป็นการพิจารณาว่า โดยปกติแล้ว กลุ่มเป้าหมายของเรามีพฤติกรรมการเปิดรับสื่ออย่างไร เช่น อ่านหนังสือประเภทไหนบ้าง ชมรายการโทรทัศน์หรือไม่ ชมรายการอะไร ทางสถานีใด ฟังวิทยุหรือไม่ ฟังรายการอะไรบ้าง สถานีใด มักจะชมหรือฟังช่วงไหน เวลาใดบ่อยครั้งหรือไม่ เพราะถ้าเราสามารถเลือกสื่อที่กลุ่มเป้าหมายเปิดรับอยู่แล้ว โอกาสที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับสารก็มีความเป็นไปได้มาก

3. งบประมาณ

เนื่องจากสื่อแต่ละสื่อมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานการผลิตแตกต่างกันไป เช่น การผลิตรายการทางโทรทัศน์ ย่อมต้องใช้งบประมาณมากกว่าการผลิตรายการทางวิทยุ ดังนั้น การเลือกใช้สื่อ จะถูกจำกัดโดยงบประมาณ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าสื่อใดที่ใช้งบประมาณในการดำเนินงานสูง จะต้องมีประสิทธิภาพดีกว่าสื่อที่ใช้งบประมาณต่ำ

4. ค่าใช้จ่ายต่อหัว

นอกจากการคำนึงถึงงบประมาณโดยภาพรวมแล้ว ในการสื่อสารเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายนั้น ผู้ส่งสารจะต้องพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายต่อหัวด้วย นั่นคือการคำนวณว่า การใช้สื่อที่นั้น ๆ ต้องใช้งบประมาณเท่าไรในครั้งหนึ่ง ๆ แล้วจะมีผู้รับสารจำนวนเท่าใด จากนั้น เราก็จะได้ตัวเลขค่าใช้จ่ายต่อหัวเป็นเกณฑ์ประการหนึ่งที่จะใช้เปรียบเทียบสื่อแต่ละชนิด

5. ความเหมาะสมกับเนื้อหาของสาร

เนื่องจากสื่อแต่ละชนิด มีข้อดี และข้อด้อยที่แตกต่างกันไป เนื้อหาของสารประเภทหนึ่ง อาจต้องการใช้สื่อชนิดหนึ่ง ในขณะที่เนื้อหาสาระของสารอีกประเภทหนึ่ง อาจต้องการใช้สื่ออีกชนิดหนึ่ง

6. ความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

ในบางครั้ง ผู้ส่งสาร อาจต้องการใช้สื่อร่วมกับการทำกิจกรรม เช่น ต้องการที่จะให้ความรู้ หรือข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก่อน แล้วต่อยอดกิจกรรมการเสวนาร่วมกัน ผู้ส่งสารก็ต้องพิจารณาว่า สื่อใดจะเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของตน

ดังนั้น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ เรื่องกฎแห่งกรรม ผ่านสื่อมวลชนทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร จะทำให้ข่าวสารเผยแพร่ไปสู่ประชาชนได้รวดเร็ว คราวละมาก ๆ ส่วนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อบุคคล ผู้รับสารก็สามารถไต่ถาม หรือขอข่าวสารเพิ่มเติมจากแหล่งสาร เพื่อให้ตนเองมีความเข้าใจอย่างชัดเจนจาก พระ ครู อาจารย์ ซึ่งการสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ นับว่า มีผลดีในการโน้มน้าวใจให้นักศึกษาเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

2.4.2 การได้รับการถ่ายทอดความเชื่อจากบิดามารดา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัจจัยด้านการได้รับการถ่ายทอดความเชื่อจากพ่อแม่ ที่คาดว่า จะมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ดังนี้

Stewart (1978, อ้างถึงใน ศิขริน สุสุข, 2532, หน้า 43) กล่าวไว้ว่า ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุด เก่าแก่ที่สุด และมีความสำคัญมากที่สุด ครอบครัวเป็นจุดกำเนิดของปัจเจกชน ซึ่งต่อมา จะกลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาสังคมต่อไป หากสถาบันครอบครัวทำหน้าที่ของตนได้อย่างเข้มแข็งแล้ว สังคมก็จะมีบุคคลที่มีคุณภาพทั้งในด้านร่างกายและจิตใจที่จะสามารถทำประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติได้ต่อไป โดยปกติ

ครอบครัว มีหน้าที่หลักในการผลิต หรือสร้างสมาชิกให้แก่สังคม แต่หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การขัดเกลาทางสังคม หรือการถ่ายทอดทางสังคมในด้านต่าง ๆ แก่สมาชิกในครอบครัว การถ่ายทอดทางสังคม เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงปัจเจกบุคคลกับวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน การถ่ายทอดทางสังคมโดยทั่วไป หมายถึง กระบวนการเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ทักษะความรู้ ค่านิยม แรงจูงใจ และบทบาทที่เหมาะสมกับตำแหน่ง สถานภาพ หรือบทบาทที่เขาได้รับในสังคม โดยผ่านตัวแทนไปถ่ายทอดทางสังคม เช่น ครอบครัว สถานศึกษา ศาสนา และเพื่อน เป็นต้น ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้ และซึมซับความเชื่อ ทักษะ ค่านิยม และปทัสถานของสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ไว้เป็นแนวทางในการคิด และแสดงพฤติกรรม โดยที่จุดมุ่งหมายหลักของการถ่ายทอดทางสังคมนั้น มี 5 ประการ คือ

1. พัฒนามโนภาพแห่งตน คือ การที่เด็ก หรือบุคคล สามารถตระหนักได้ว่า บุคคลอื่นกำลังประเมิน และตัดสินเกี่ยวกับพฤติกรรมของเขาอยู่ เป็นการสะท้อนภาพตนเอง โดยการใส่สายตาผู้อื่น

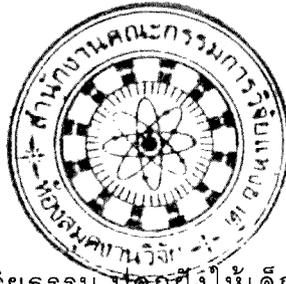
2. ปลูกฝังการฝึกฝนวินัยในตนเอง คือ ความสามารถในการควบคุม อารมณ์ และพฤติกรรมที่ควรฝึกฝนของบุคคล เพื่อประโยชน์ในการบรรลุเป้าหมายที่ดีกว่าในอนาคต หรือที่เรียกว่า การอดได้รอได้นั่นเอง

3. ปลูกฝังความทะเยอทะยาน การถ่ายทอดทางสังคม จะทำให้ได้เป็นในสิ่งที่เขาอยากจะเป็นอย่างที่ตั้งเป้าหมายไว้ ทำให้การเติบโตของพวกเขามีความหมาย มีเป้าชัดเจน

4. สอนบทบาททางสังคม การเป็นสมาชิกของสังคม บุคคลจะมีตำแหน่งหน้าที่ มีบทบาทหน้าที่ของตนที่ต้องปฏิบัติตามให้สมบูรณ์ และดำรงอยู่ได้ โดยต้องแสดงบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมในแต่ละโอกาส

5. สอนทักษะทางพัฒนาการ การสอนทักษะทางสังคม อารมณ์ และสติปัญญาแก่เด็ก โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมก็เพื่อให้เขาได้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ จะเห็นได้ว่า ทุกคนในสังคม ล้วนแต่เป็นผลลัพท์จากกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมทั้งสิ้น โดยเฉพาะจากครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นจุดกำเนิดของปัจเจกชน ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

งามตา วณิชานนท์ (2536, หน้า 42) ให้ความหมายของการถ่ายทอดจากบิดามารดาว่า เป็นการปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตรในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งทางตรง และทางอ้อม เพื่ออบรมบุตรให้เกิดความรู้ และยอมปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน

โดยเน้นการอบรมให้เด็กเกิดการพัฒนาจริยธรรม ปลุกฝังให้เด็กมีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญญูกตเวที เคารพผู้ใหญ่ รู้จักเกรง และรู้จักการปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของศาสนา โดยมีลำดับขั้นในการอบรม หรือถ่ายทอด ลักษณะทางพุทธศาสนา 3 ขั้นตอน คือ

1. การนำศาสนาเข้ามาใกล้เด็ก หรือนำเด็กไปรู้จักศาสนา เป็นการสร้างความสนใจ และเปิดโอกาสให้เด็กได้รับทราบการปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และได้รับประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น คุยเรื่องประวัติพระพุทธเจ้า พาไปเที่ยววัด และอธิบายถึงความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ ไปประกอบพิธีทางศาสนาที่วัด เช่น ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน ฟังเทศน์ การฟังธรรมะจากสื่อ เช่น จากเทปรายการโทรทัศน์ รวมทั้ง การชักชวนบุตร ให้ปฏิบัติ เช่น การสวดมนต์นั่งสมาธิ เป็นต้น

2. การสร้างความเข้าใจในเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา หลังจากการชักจูง และนำสู่การปฏิบัติในขั้นที่ 1 แล้ว บิดามารดาต้องอธิบายความหมายของการกระทำต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างเป็นรูปธรรม เช่น เหตุผลของการไปทำบุญตักบาตร การยกตัวอย่างที่มีเหตุผลตลอดจน คุณค่าของการปฏิบัตินั้น ๆ จะทำให้เด็กเกิดความสนใจอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเพียงการรับรู้อย่างเดียว และ

3. สร้างการยอมรับ และการเปลี่ยนตาม เมื่อบุตรสนใจ และเข้าใจเนื้อหาทางศาสนาแล้ว บิดามารดาต้องจูงใจให้บุตรยอมรับพฤติกรรมนั้น และปฏิบัติตาม โดยอาศัย การให้รางวัล และการลงโทษ การใกล้ชิดพ่อแม่ หรือแสดงการสนับสนุน เมื่อเด็กปฏิบัติ หรือแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ

จากการประมวลเอกสาร ทำให้สามารถสรุปได้ว่า การได้รับการถ่ายทอดทางพุทธจากบิดามารดา หมายถึง การที่บุคคลได้รับการปฏิบัติจากบิดามารดา ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งทางตรง และทางอ้อม เพื่ออบรมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และยอมปฏิบัติตามแนวพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน โดยเน้นการอบรมให้เกิดการพัฒนาจริยธรรม ปลุกฝังให้เด็กมีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญญูกตเวที เคารพผู้ใหญ่ รู้จักเกรงใจ และรู้จักการปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของศาสนา และผู้วิจัยได้กำหนดเลือกการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธจากพ่อแม่มาเป็นตัวแปรลักษณะทางสังคมที่คาดว่า จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

2.4.3 การได้เรียนวิชาจริยศาสตร์

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัจจัยด้านการได้เรียนวิชาจริยศาสตร์ ที่คาดว่า จะมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ในเขตกรุงเทพมหานคร ดังนี้

3.1 ความหมายของจริยศาสตร์

คำว่า จริยศาสตร์ เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤต ประกอบด้วย 2 ศัพท์ คือ จริย กับ ศาสตร์ แปลตามรูปศัพท์ว่า "ศาสตร์ หรือวิชาที่ว่าด้วยข้อควรประพฤติ หรือความรู้ว่าด้วยความประพฤติ" คำว่า จริยศาสตร์ นี้ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Ethics ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Ethos แปลว่า ขนบธรรมเนียม และอุปนิสัยความประพฤติหลักแห่งการประพฤติ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2540, หน้า 34) ให้ความหมายของคำว่า Ethics หรือจริยศาสตร์ไว้ว่า "ปรัชญาสาขาหนึ่ง ที่ว่าด้วยการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่า อย่างไรดี ไม่ดี ไม่ควร และพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของค่าทางศีลธรรม"

วสิน อินทสระ (2541, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของ จริยศาสตร์ ว่า จริยศาสตร์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ethics หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติ และพฤติกรรม

สรรเสริญ อินทร์ตัน และคณะ (2552, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของ จริยศาสตร์ เอาไว้ว่า จริยศาสตร์ มี 2 ลักษณะ คือ

1. ความหมายในทางนิรุกติศาสตร์ หรือความหมายตามตัวอักษร คำว่า "จริยศาสตร์" เป็นภาษาสันสกฤตมาจากคำว่า "จริย" แปลว่า หลักที่พึงประพฤติ และคำว่า "ศาสตร์" แปลว่า วิชา หรือความรู้ จริยศาสตร์ จึงแปลว่า วิชา หรือความรู้ที่ว่าด้วยหลักการหรือแนวทางที่พึงประพฤติ แต่โดยความเข้าใจทั่วไป จริยศาสตร์ เป็นศัพท์บัญญัติที่ใช้แทนคำว่า Ethics ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Ethos หมายถึง "อุปนิสัย" หรือ "หลักของความประพฤติ" ดังนั้น จริยศาสตร์ หรือ ethics จึงหมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักจริยธรรม ความประพฤติ หรือการกระทำทางศีลธรรมของมนุษย์

2. ความหมายในทางเนื้อหา จริยศาสตร์ คือ วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของดี ชั่ว ถูก ผิด และ “เกณฑ์” หรือมาตรฐาน สำหรับตัดสินว่า การกระทำอย่างไร จึงถือว่า ดี ชั่ว ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร พร้อมกับศึกษาเกี่ยวกับความหมายของการมีชีวิตที่ดี

สรุป จริยศาสตร์ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต และแสวงหาความดีสูงสุด แสวงหาเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ เพื่อชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมใด ถูกหรือไม่ถูก ดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ในที่นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการได้เรียนวิชาจริยศาสตร์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร

3.2 ขอบเขตของจริยศาสตร์

วศิน อินทสระ (2541, หน้า 3) ได้กล่าวถึง ขอบเขตของวิชาจริยศาสตร์ เอาไว้ว่า วิชาจริยศาสตร์ เป็นการศึกษาถึงเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษาคุณค่าการกระทำ (ความประพฤติ, พฤติกรรม) ของมนุษย์ว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด ควร ไม่ควรอย่างไร ซึ่งมีนักจริยศาสตร์จากสำนักต่าง ๆ ออกมาได้แย้งกันถึงคุณค่าการกระทำของมนุษย์ว่า ดี ชั่วอย่างไร คุณค่ามาจากไหน หรือสำคัญอย่างไร เป็นต้น

2. เกณฑ์ตัดสินการกระทำทางจริยศาสตร์ มนุษย์นำสิ่งใดเป็นเกณฑ์ในการตัดสินเรื่องต่าง ๆ เป็นการศึกษาว่า เราตัดสินเชิงจริยธรรมว่า ถูก หรือผิดอย่างไร ถ้าถูก ผิด ควร ไม่ควร จะเอาอะไรเป็นหลักในการตัดสิน เช่น วิสามันุญาตกรรมคนค้ายาเสพติด ควรทำหรือไม่ อย่างไร จะเอาอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสิน ไม่ใช่ว่าเอาความรู้สึกส่วนตัว คือเกลียดตำรวจที่ขอรัดไถมาเป็นเครื่องตัดสิน หรือว่าควรจะช่วยให้ความเป็นอิสระแก่แม่ผู้ขายยาบ้า เพื่อเอาเงินมาซื้ออาหารเลี้ยงลูก ๆ หลายคน หรือจะทำอย่างไรในเมื่อเด็กเอายาเสพติดมาขาย เพื่อเอาเงินไปซื้ออาหารมาเลี้ยงแม่ที่กำลังป่วยเป็นอัมพาต หรือมีร่างกายพิการ เป็นต้น การกระทำที่ควร หรือไม่ควร มีเหตุผลอะไรมาเป็นเครื่องรองรับในการตัดสินเรื่องนั้น ๆ

3. ศึกษาถึงอุดมคติชีวิตของมนุษย์ว่า อะไร คือ สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ ควรแสวงหา และควรมีวิธีปฏิบัติให้ถึงสิ่งที่ว่านั้นได้อย่างไร นักปรัชญาในแต่ละสำนักต่างก็ให้เหตุผลแตกต่างกันไป บางสำนักว่า สิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหา คือ ความสุข และบางสำนักก็ว่า สิ่งอันเป็นอุดมคติสูงสุดของมนุษย์ คือ ปัญญา เป็นต้น

ถ้าจะกล่าวโดยภาพรวมแล้ว วิชาจริยศาสตร์ เป็นการศึกษาถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1. จริยศาสตร์ทั่วไป มีขอบเขตอยู่เฉพาะพฤติกรรม หรือการกระทำของมนุษย์ ไม่รวมไปถึงสัตว์ดิรัจฉาน
2. จริยศาสตร์ทั่วไป กล่าวถึง ลักษณะของความเป็นดี โดยไม่กล่าวถึงผลของความเป็นดี และวิธีการที่จะให้บรรลุความเป็นดีนั้น ๆ
3. จริยศาสตร์ทั่วไป กล่าวถึง เรื่องความเป็นดีในชีวิตปัจจุบันเท่านั้น ไม่รวมกับชีวิตในโลกหน้า

3.3 ประโยชน์ของจริยศาสตร์

การศึกษาวิชาการทุกแขนง ย่อมมีผลประโยชน์ต่อผู้ศึกษาทั้งนั้น การศึกษาวิชาจริยศาสตร์มีประโยชน์มากมาย ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

1. ทำให้รู้ว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด สามารถเลือกปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร
2. ทำให้รู้ทางดำเนินชีวิต ทั้งในส่วนตัว และสังคม
3. ทำให้เข้าใจกฎความจริงของชีวิต เป็นสิ่งที่ชีวิตต้องการทำให้ชีวิตสมบูรณ์
4. ทำให้ชีวิตมนุษย์เป็นชีวิตที่ประเสริฐกว่าสัตว์ ถ้าขาดด้านจริยธรรมแล้ว คนก็ไม่ต่างจากสัตว์แต่อย่างใด
5. ทำให้รู้จักค่าของชีวิตว่า ค่าของชีวิตอยู่ที่ไหน ทำอย่างไรชีวิตจึงจะมีค่า และก็เลือกทางที่ดีมีค่า ชีวิตก็จะมีค่าตามที่ต้องการ

สรุป ประโยชน์ของจริยศาสตร์ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ทำให้นักศึกษาเห็นว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด สามารถเลือกปฏิบัติในทางที่ถูก ที่ควร และทำให้รู้จักค่าของชีวิตว่า ค่าของชีวิตอยู่ที่ไหน ทำอย่างไรชีวิตจึงจะมีค่า และก็เลือกทางที่ดีมีค่ามากยิ่งขึ้น

3.4 แผนการสอนวิชาจริยศาสตร์

คำอธิบายรายวิชาจริยศาสตร์ เพื่อศึกษาความหมายของชีวิต และเสริมสร้างคุณค่าทางจริยธรรม การแสวงหาความสุขตามแนวทางของการดำเนินชีวิตที่ดี ในกระบวนการของการบูรณาการ ตามหลักปรัชญาจริยศาสตร์ และศาสนธรรม เพื่อประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และมีชีวิตที่ภายใต้การปวิวรรตทางสังคม (สรรเสริญ อินทร์ดี และคณะ, 2552 หน้า 1 – 4)

จุดประสงค์ทั่วไป

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตนเอง รู้จักตนเอง
2. เพื่อพัฒนาพลังทางศีลธรรม จริยธรรม สำหรับบุคคล และสังคม
3. เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของจริยธรรม

กับชีวิตประจำวัน

4. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพทางศีลธรรม และจริยธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต

แผนการสอน

บทที่	เนื้อหา	จำนวนคาบ
1	<p>ขอบข่ายเนื้อหา</p> <p>ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจริยศาสตร์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.1 ความหมายของจริยศาสตร์ 1.2 จริยศาสตร์ในฐานะปรัชญาชีวิต 1.3 จริยศาสตร์ในฐานะปรัชญาสังคม 1.4 พื้นฐานความคิดทางจริยศาสตร์ 1.5 การประยุกต์ใช้หลักพื้นฐานความคิดทางจริยศาสตร์ 1.6 ประเภทของจริยศาสตร์ 1.7 สาขาต่าง ๆ ของจริยศาสตร์ 1.8 วิธีการศึกษาทางจริยศาสตร์ 1.9 ทำไมจึงศึกษาจริยศาสตร์ด้วยวิธีคิดเชิงปรัชญา 1.10 นิยามศัพท์สำคัญที่เกี่ยวข้อง 1.11 ความสัมพันธ์ของจริยศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ 1.12 คุณค่าของจริยศาสตร์ <p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบอาจารย์เพื่อแบ่งกลุ่มศึกษาปัญหาจริยธรรม - ศึกษาสำรวจข้อมูลพื้นฐาน - กิจกรรมประมวลข้อมูล และสรุปปัญหาพื้นฐานทางจริยธรรม - ทำแบบฝึกหัดปฏิบัติที่ 1 	3

บทที่	เนื้อหา	จำนวนคาบ
2	<p>คุณธรรม และจริยธรรมในจริยศาสตร์ตะวันตก</p> <p>2.1 ปัญหาจริยธรรมกับการใช้เหตุผลทางจริยธรรม</p> <p>2.2 การใช้เหตุผลทางจริยธรรมกับพัฒนาการทางจริยธรรม</p> <p>2.3 ความกระฉ่างในการใช้เหตุผลทางจริยธรรมกับพัฒนาการทางจริยธรรม</p> <p>2.4 ทฤษฎีคุณธรรม : เหตุผลทำให้มีคุณธรรม</p> <p>2.5 ทฤษฎีหน้าที่ : เหตุผลให้กฎจริยธรรมที่ถูกต้อง</p> <p>2.6 เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมตามทฤษฎีหน้าที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมแบบสัมพันธนิยม - เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมแบบสัมบูรณ์นิยม - เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมแบบประโยชน์นิยม <p>2.7 สรุปปัญหาของทฤษฎีจริยศาสตร์คุณธรรม และทฤษฎีหน้าที่</p> <p>2.8 ทฤษฎีจริยศาสตร์องค์รวม : ความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีคุณธรรมกับทฤษฎีหน้าที่</p> <p>2.9 สรุปท้ายบท</p>	3
	<p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบอาจารย์สอนตรง - ทำแบบฝึกปฏิบัติที่ 2 - การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาทางจริยะ - ระดมสมอง - จัดทำ Min Mapping เกี่ยวกับประเด็นความสัมพันธ์ของปัญหาเชิงจริยะ 	

บทที่	เนื้อหา	จำนวนคาบ
3	<p>คุณธรรม และจริยธรรมในจริยศาสตร์ตะวันออก</p> <p>3.1 การเป็นคนดีกับการกระทำที่ดี</p> <p>3.2 ที่มาของคุณธรรม และกฎจริยธรรม</p> <p>3.3 ความหมายที่แตกต่างของ "สิ่งสูงสุด" ที่ได้มาด้วยเหตุผล ศรัทธาและปัญญา</p> <p>3.4 โครงสร้างของหลักจริยธรรม และเกณฑ์ตัดสินถูกผิดของศาสนาคริสต์</p> <p>3.5 โครงสร้างของหลักจริยธรรม และเกณฑ์ตัดสินถูกผิดของศาสนาอิสลาม</p> <p>3.6 โครงสร้างของจริยธรรม และเกณฑ์ตัดสินถูกผิดของพุทธศาสนา</p> <p>3.7 โครงสร้างของจริยธรรม และเกณฑ์ตัดสินถูกผิดของปรัชญาเต๋า</p> <p>3.8 โครงสร้างของจริยธรรม และเกณฑ์ตัดสินถูกผิดของปรัชญาขงจื้อ</p> <p>3.9 สรุปท้ายบท</p> <p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบอาจารย์สอนตรง - ทำแบบฝึกปฏิบัติที่ 3 - ศึกษาข้อมูลในชุมชน / ท้องถิ่น - ชมวีดีทัศน์ - แบ่งกลุ่มวิเคราะห์ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ 	3
4	<p>ชีวิตที่ดีในทัศนะของจริยศาสตร์ตะวันตก - ตะวันออก</p> <p>4.1 ความหมายของชีวิตที่ดีในจริยศาสตร์ตะวันตก</p> <ul style="list-style-type: none"> - สุขนิยาม : ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่สุขสบาย - วีรกรรมนิยาม : ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่ได้ประกอบวีรกรรม - ลัทธิโรแมนติก : ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่ได้แสดงออกตามความรู้สึก 	3

บทที่	เนื้อหา	จำนวนคาบ
	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญญานิยม : ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่ได้พัฒนาปัญญา จนเห็น สัจธรรม - วิมุตินิยม : ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่มีความสงบ - ศีลธรรมนิยม : ชีวิตที่ดี คือ การเป็นคนดีมีศีลธรรม - มนุษยนิยม : ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่มีคุณภาพ ในความหลากหลาย <p>4.2 ความหมายของชีวิตที่ดีในจริยศาสตร์</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชีวิตที่ดีตามทัศนะของศาสนาคริสต์ - ชีวิตที่ดีตามทัศนะของศาสนาอิสลาม - ชีวิตที่ดีตามทัศนะของศาสนาพุทธ - ชีวิตที่ดีตามทัศนะของปรัชญาเต๋า - ชีวิตที่ดีตามทัศนะของปรัชญาขงจื้อ <p>4.3 สรุป</p> <p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบอาจารย์สอนตรง - ทำแบบฝึกปฏิบัติที่ 4 - ชมวีดีทัศน์/ ภาพยนตร์ และสรุปแนวคิดทางจริยศาสตร์ - แบ่งกลุ่มอภิปรายข้อโต้แย้งทางจริยธรรม ร่วมกับอภิปรายปัญหา จริยธรรม - แบ่งกลุ่มเขียนแผนภูมิความคิด (Min Mapping) ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขของปัญหาเชิงจริยธรรม 	3
5	<p>สังคมปัจจุบันกับคุณธรรมและจริยธรรมพื้นฐานที่จำเป็น</p> <p>5.1 สภาพปัญหาของสังคมปัจจุบัน</p> <p>5.2 หลักคิดในการประยุกต์ใช้ปรัชญาจริยศาสตร์กับบริบททาง สังคม</p> <p>5.3 การประยุกต์หลักจริยศาสตร์กับปัญหาสังคม</p>	3

บทที่	เนื้อหา	จำนวนคาบ
	<p>5.4 คุณธรรม และจริยธรรมพื้นฐานในสังคมประชาธิปไตย</p> <p>5.5 คุณธรรมในสัมพันธภาพระหว่างบุคคล</p> <p>5.6 คุณธรรมของปัจเจกบุคคล</p> <p>5.7 สรุป</p> <p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบอาจารย์สอนตรง - ทำแบบฝึกปฏิบัติที่ 5 - ศึกษาชุมชน เพื่อศึกษาปัญหาจริยธรรม - เก็บรวบรวมข้อมูล และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล - สร้างแผนภูมิความคิด (Min Mapping) แสดงผลกระทบ และแนวทางแก้ไขของปัญหาเชิงจริยธรรม 	6
6	<p>วิถีแห่งสันติธรรม สันติวิธี และอิสรภาพ</p> <p>6.1 การมองคุณธรรม และจริยธรรมอย่างแยกส่วนกับสภาพปัญหาชีวิต และสังคม</p> <p>6.2 การเผชิญปัญหาความรุนแรงด้วยสันติวิธี</p> <p>6.3 วิถีแห่งอิสรภาพในโลกบริโภคนิยม</p> <p>6.4 แนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีตามทัศนะของปราชญ์ร่วมสมัย</p> <p>6.5 สรุป</p> <p>กิจกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พบอาจารย์สอนตรง - ทำแบบฝึกปฏิบัติที่ 6 - แบ่งกลุ่มระดมสมอง วิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมในสังคม - บูรณาการองค์ความรู้ทางจริยศาสตร์ตะวันตก – ตะวันออก แล้วสร้างสังคมในอุดมคติ (Utopia) - อภิปรายกลุ่ม ประเด็นจริยธรรม และสังคมอุดมคติ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทาง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง 	3

การวัดผลและประเมินผลการเรียน

1. การประเมินผลการเรียนเป็นไปตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยว่าด้วยการประเมินผลการเรียน ตามหลักสูตรปริญญาตรี

2. กระบวนการวัดผล และประเมินผลการเรียน พิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

2.1 การทำแบบฝึกปฏิบัติ

2.2 การทดสอบ

2.3 การนำเสนอผลการศึกษาโครงการปัญหาจริยธรรม

ในชีวิตประจำวัน

2.4 การทำงานกลุ่ม

2.5 การประเมินจากสภาพจริง

3. เกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ เจตคติ และการปลูกฝัง คະแนนเต็ม 100% เกณฑ์การตัดเกรดใช้ระบบอิงเกณฑ์

3.1 แบบฝึกปฏิบัติ 10%

3.2 กิจกรรมใบงาน 20%

3.3 โครงการ 20%

3.4 คะแนนสอบปลายภาค 50%

2.5 ข้อมูลมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร 6 สถาบัน

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 6 สถาบัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.5.1 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นโรงเรียนการเรือนแห่งแรกของประเทศไทย ชื่อ “โรงเรียนมัธยมวิสามัญการเรือน” สังกัดกองอาชีวศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ) เปิดดำเนินการ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2477 ที่วังกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (ปัจจุบัน เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

วิทยาเขตพันธชยการพระนคร) มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกอบรมการบ้านการเรือนสำหรับสตรี หลักสูตร 4 ปี และได้เริ่มเปิดสอนหลักสูตรอบรมครูการเรือนขึ้นเป็นครั้งแรก มีความมุ่งหมายเพื่อเตรียมผู้ที่จะออกไปมีอาชีพครูในแขนงนี้ ต่อมา ในปี พ.ศ. 2480 ได้ย้ายมาอยู่ที่วังจันทร์เกษม (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) และเปลี่ยนชื่อจาก โรงเรียนมัธยมวิสามัญการเรือน มาเป็น "โรงเรียนการเรือนวังจันทร์เกษม" สังกัดกอง และกรมเดิม โดยเปิดสอนหลักสูตรมัธยมการเรือน (หลักสูตร 3 ปี) และหลักสูตรการเรือนชั้นสูง (หลักสูตร 3 ปี) เพิ่มเติม

ในปี พ.ศ. 2484 ได้ย้ายจากวังจันทร์เกษมมาตั้งอยู่ในบริเวณสวนสุนันทา บนพื้นที่ ประมาณ 37 ไร่ ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน และเปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนการเรือนพระนคร" ย้ายสังกัดจากกองอาชีวศึกษาไปสังกัดกองฝึกหัดครู กรมสามัญศึกษา ในขณะที่เดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการก็ได้จัดตั้ง "โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ" ขึ้นในบริเวณพื้นที่เดียวกันกับโรงเรียนการเรือนพระนคร สังกัดกองฝึกหัดครู กรมสามัญศึกษา แต่แยกส่วนการบริหารจัดการออกจากกัน

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งกรมการฝึกหัดครูขึ้น ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ฉบับ พ.ศ. 2497 เพื่อรวมการฝึกหัดครูที่จัดขึ้น ในกรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการประหยัด และเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปรับปรุง การผลิตครู ทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ โรงเรียนการเรือนพระนคร จึงย้ายมาสังกัด กรมการฝึกหัดครู ในปี พ.ศ. 2498 และได้โอนแผนกฝึกหัดครูอนุบาลจากโรงเรียนอนุบาล ละอออุทิศ มาสังกัดโรงเรียนการเรือนพระนคร

ปัจจุบัน มีนักศึกษา จำนวน 39,051 คน (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2552, หน้า 2)

2.5.2 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สวนสุนันทา ได้เป็นที่ประทับของพระมเหสี พระราชธิดา และเจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน 32 ตำหนัก รวมทั้ง อาคารที่พักของบรรดาข้าราชการบริพาร โดยมีพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ประทับ ณ ตำหนัก สายสุทธาณพดล ตั้งแต่ พ.ศ. 2467 ปัจจุบัน มีสภาพใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุดอยู่ 6 ตำหนัก เนื่องจากมีผู้นำบุตร และหลานของตน มาถวายตัวต่อพระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา เป็นจำนวนมาก พระวิมาดาเธอฯ จึงทรงให้สร้างโรงเรียนนิภาคาร

สอนตามหลักสูตรการศึกษาศัสมัยนั้น รวมทั้ง อบรมมารยาท และการฝีมือด้วย ดำเนินกิจการไปโดยปริยาย

พ.ศ.2480 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ดำริที่จะให้เป็นที่พักอาศัยของนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่คณะรัฐมนตรีลงมติให้ใช้สถานที่นี้ให้เป็นประโยชน์ทางการศึกษาของรัฐ กระทรวงธรรมการ จึงได้จัดตั้งให้เป็นสถานศึกษาสำหรับกุลสตรี ชื่อโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2480 ตั้งแต่วันนั้นจนถึงปัจจุบัน สวนสุนันทา พัฒนาการศึกษาต่อเนื่องมีสาระสำคัญ

ปัจจุบัน มีนักศึกษา จำนวน 23,657 คน (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2552, หน้า 5)

2.5.3 มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม เดิมชื่อว่า “โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม” เพราะเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับฝึกหัดครูมัธยม รับนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดครูประโยคครูประถม (ป.ป.) และนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 8 มาศึกษาต่อ เพื่อเลื่อนฐานะจากครู ป.ป. ให้สูงขึ้นไปสู่ครู ป.ม.

โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2483 แต่เปิดสอนในปีการศึกษา 2484 เป็นโรงเรียนสหศึกษา คือ ชายหญิงเรียนรวมกัน โดยมีหม่อมหลวงมานิจ ชุมสาย เป็นอาจารย์ใหญ่

ในระยะเริ่มแรก โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม ยังไม่มีอาคารสถานที่เรียน จึงไปอาศัยเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ ใกล้ซอยกิ่งเพชร ต่อมา ได้ใช้อาคารริมถนนในเขตพระราชวังจันทรเกษม ซึ่งอยู่ด้านหลังกระทรวงศึกษาธิการเป็นสถานที่เรียน จึงเรียกติดปากว่า “ป.ม. หลังกระทรวง”

ปัจจุบัน มีนักศึกษา จำนวน 19,536 คน (มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 2552, หน้า 4)

2.5.4 มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้รับการสถาปนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในนาม “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” สังกัดกระทรวงธรรมการ ทำหน้าที่ผลิตครู เพื่อรองรับการขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียน เปิดทำการสอน เมื่อวันที่ 12

เดือนตุลาคม พ.ศ.2435 เป็นสถานศึกษาด้านการฝึกหัดครูแห่งแรกของประเทศไทย มี มิสเตอร์กรีนรอด ชาวอังกฤษ เป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก โดยมีที่ตั้งครั้งแรกอยู่ในบริเวณ โรงเรียนเด็ก ตำบลสวนมะลิ ถนนบำรุงเมือง จากนั้นก็ได้ย้ายไปสถานที่ตั้งไปอีกหลายแห่ง

ในปี พ.ศ.2459 มีการปรับปรุงหลักสูตรให้กว้างขวางขึ้น และให้นับเป็นโรงเรียนชั้นอุดมศึกษา และในปี พ.ศ.2456 ได้รวมเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เรียกว่า แผนกครุศึกษา แต่ยังคงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกระทรวงธรรมการ

พ.ศ.2459 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการประกาศประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้น เป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ จึงเป็นแผนกครุศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเมื่อมีการสถาปนากรมมหาวิทยาลัยขึ้นแล้ว รวมโรงเรียนข้าราชการพลเรือนทุกแผนกขึ้นกับกรมนี้ กระทรวงธรรมการ จึงได้ย้ายโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ไปสังกัดกรมศึกษาธิการ แผนกวิชาสามัญศึกษา

วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2461 ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ เป็น "โรงเรียนฝึกหัดครู" เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรประโยคครูประถม (ป.ป.) และได้ย้ายไปที่ตั้ง พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในปี พ.ศ.2475 เรียกว่า "โรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระราชวังสนามจันทร์" และโดยที่ภายในพระราชวังสนามจันทร์มีศาลพระพิฆเนศวรอยู่แล้ว ทางโรงเรียนจึงได้นำรูปพระพิฆเนศวรมาเป็นตราและสัญลักษณ์ของโรงเรียน

พ.ศ.2477 ได้ย้ายโรงเรียนจากพระราชวังสนามจันทร์มาตั้งที่กองพันทหารราบที่ 6 ถนนศรีอยุธยา หลังวังปารุสกวัน (ปัจจุบัน คือ กองพลที่ 1 รักษาพระองค์) จึงได้เรียกชื่อโรงเรียนว่า "โรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระนคร" และ พ.ศ.2490 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร" ผลิตครุตามหลักสูตรประกาศนียบัตรประโยคครูประถม (ป.ป.) ใช้เวลา 3 ปี

พ.ศ.2498 โรงเรียนฝึกหัดครูพระนครได้ใช้หลักสูตรใหม่ คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) เวลาเรียน 2 ปี แทนหลักสูตรประกาศนียบัตรประโยคครูประถมเดิม เพื่อเร่งรัดการผลิตครูให้ทันกับความต้องการ

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2499 ได้ย้ายโรงเรียนมาตั้ง ณ อาคารเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 ตำบลอนุสาวรีย์ ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร หลังวัดพระศรีมหาธาตุวรวิหาร อันเป็นที่ตั้งปัจจุบัน

วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2509 กระทรวงศึกษาธิการได้ยกฐานะ โรงเรียนฝึกหัดครูพระนคร ขึ้นเป็น "วิทยาลัยครูพระนคร" ทำให้สามารถเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชา

การศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) ได้ และเพื่อสนองความต้องการของโรงเรียนมัธยมแบบประสมวิทยาลัย จึงได้เปิดวิชาเอกอุตสาหกรรมศิลป์ โดยรับนักเรียนที่จบ ป.กศ. มาเรียนวิชาช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างโลหะ ช่างก่อสร้าง และช่างปั้นดินเผา ต่อมา ในปี พ.ศ.2512 จึงได้เปิดสอนวิชาอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีก พ.ศ.2517 ได้เปิดหลักสูตรประโยคครูอุดมศึกษา (ป.อ.) โดยใช้หลักสูตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษา โดยรับผู้สำเร็จ ป.กศ.สูง หรืออนุปริญญา เรียน 2 ปี เมื่อสำเร็จจะได้รับปริญญาการศึกษาบัณฑิต

วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2518 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู ซึ่งมีผลทำให้วิทยาลัยครู ทั้ง 36 แห่งทั่วประเทศ สามารถเปิดสอนได้ถึงระดับปริญญาตรี จึงได้รับการปรับหลักสูตรประโยคครูอุดมศึกษา เป็นหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต

พ.ศ.2521 วิทยาลัยครูพระนคร เปิดโครงการฝึกอบรมครูประจำการ (อ.ค.ป.) ร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด พร้อมกับเลิกการผลิตครูระดับ ป.กศ.สูง และระดับปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิตเพิ่มขึ้น และในปี พ.ศ.2523 ก็ได้เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ครุศาสตรบัณฑิต หลักสูตร 4 ปี เป็นรุ่นแรก

พ.ศ.2527 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) ซึ่งเป็นฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ทำให้วิทยาลัยครูสามารถเปิดสอนสาขาวิชาอื่นนอกเหนือจากวิชาชีพครู โดยสภาพการฝึกหัดครูอนุมัติให้เปิดสอนใน 3 สาขา คือ สาขาวิชาการศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ สาขาศิลปศาสตร์ และในปีการศึกษา 2528 ก็ได้เปิดรับนักศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) ทั้งสายวิชาชีพครู และสายวิชาการอื่น จากนั้นก็ได้มีการขยายและพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่น และประเทศชาติมาโดยลำดับ

วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม "สถาบันราชภัฏ" เป็นชื่อสถาบันการศึกษาในสังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งยังได้พระราชทานตราพระราชลัญจกรให้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำสถาบันราชภัฏด้วย และเมื่อได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2538 วิทยาลัยครูพระนคร จึงได้ชื่อว่า "สถาบันราชภัฏพระนคร" และมีภารกิจตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2538 คือ "เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาระดับสูง และวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัยให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตครู และส่งเสริมวิทยฐานะครู"

วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ.2547 สถาบันราชภัฏพระนคร มีสภาพเป็นนิติบุคคล ในนามของ “มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร” เพื่อปฏิบัติการกิจสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยเพื่อความเป็นไท เพื่อพัฒนาประเทศชาติของเราให้เจริญมั่นคงต่อไป

ปัจจุบัน มีนักศึกษา จำนวน 28,710 คน (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2552, หน้า 6)

2.5.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นสถานศึกษาที่ก่อตั้งมาครบ 100 ปี ใน พ.ศ.2539 สถานศึกษาอันมีชื่อว่า “บ้านสมเด็จเจ้าพระยา” เกิดจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่จะตั้งโรงเรียนแบบ public school ของอังกฤษ โดยโปรดให้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการเรื่องนี้ มีเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เป็นประธาน ที่ประชุมเห็นว่า จวนของสมเด็จพระบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งพระยาสิทธิราชเคหะชัย หลานปู่ของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้น้อมเกล้าฯ ถวายไว้ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2433 เป็นที่กว้างขวางใหญ่โตเห็นสมควรจัดตั้งเป็นโรงเรียน ให้ชื่อว่า “โรงเรียนราชวิทยาลัย” เปิดเรียน ตั้งแต่ วันที่ 17 มีนาคม 2439 แต่ชาวบ้านนิยม เรียกว่า “โรงเรียนฟากชะโนน” หรือ “โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา” ตราของโรงเรียนเป็นรูปจุฬามงกุฏ การแต่งกายนุ่งผ้าสีครามแก่ เสื้อขาว มี นายเอ ซี คาร์เตอร์ เป็นอาจารย์ใหญ่

ครั้นต่อมา การศึกษาขยายตัวขึ้นเป็นลำดับ ทำให้สถานที่คับแคบลง โรงเรียนราชวิทยาลัย จึงย้ายไปอยู่ที่ ตำบลไผ่สิงโต ปทุมวัน ข้างวังสระปทุมวัน จวนของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ก็ว่างลง ในขณะนั้น การศึกษาระหว่างหัวเมืองกับกรุงเทพมหานครเหลื่อมล้ำกันมาก เนื่องจากคุณภาพของครูแตกต่างกัน กระทรวงธรรมการ จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นที่จวนของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก” สำหรับผลิตครูที่มีคุณภาพเพื่อสอนในหัวเมือง เริ่มเปิดสอน เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2446 มีหลวงบำเน็จวรรณญาณ เป็นอาจารย์ใหญ่

การจัดการศึกษาฝึกหัดครูระยะนั้นได้ขยายตัวออกไปต่างจังหวัดมากขึ้น จึงทำให้ความจำเป็นที่จะส่งนักเรียนมาเรียนในกรุงเทพฯ ที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาลดน้อยลง ทางราชการเห็นว่า การฝึกหัดอาจารย์ที่มีอยู่เดิม จะให้ได้ประโยชน์อย่างสูง ควรจัดเป็นโรงเรียนประจำ จึงให้ย้ายโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ ซึ่งเป็นนักเรียนกลางวันมาอยู่ที่โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก แล้วเรียกชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ฝั่งตะวันตก”

เมื่อ พ.ศ.2449 ขุนวิเทศธรรณกิจ เป็นอาจารย์ใหญ่ และต่อมา เรียกว่า "โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา"

พ.ศ.2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยาไปสังกัดเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปัจจุบัน) แต่ยังคงอยู่ที่เดิม จนถึงปี พ.ศ.2458 จึงได้ย้ายโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ไปอยู่ที่วังใหม่ (กรีฑาสถานแห่งชาติ ในปัจจุบัน) ทำให้จวนของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ว่างลงอีกครั้ง ทางราชการจึงได้ตั้งโรงเรียนมัธยมขึ้น ณ จวนสมเด็จพระเจ้าพระยาขึ้นใหม่ เรียกว่า "โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา" เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2458 รับนักเรียนประจำ โดยมีโรงเรียนใกล้เคียงเข้าร่วมเป็นสาขาของสถานศึกษาแห่งนี้ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมวัดอนงค์ โรงเรียนสุขุมาลัย (ตั้งอยู่บริเวณวัดพิชัยญาติ) และโรงเรียนประถมวัดอนงค์ มีพระยาประมวฬวิชาพูล เป็นอาจารย์ใหญ่

โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา เป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีต สี่ประจำโรงเรียน คือ ม่วง และขาว อักษรย่อของโรงเรียน คือ บ.ส. มีคติพจน์ประจำโรงเรียน คือ "สัจจ เว อมตา วาจา" และตราประจำโรงเรียน คือ รูปเสมาสุริยมณฑล เพื่อเป็นเกียรติแด่สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ สัตบุรุษที่กล่าวมานี้ เป็นรากฐานสำคัญของสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยามาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อ พ.ศ. 2473 ทางราชการได้สร้างสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ (สะพานพุทธ) และได้ตัดถนนผ่านโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา สถานที่นี้จึงถูกรื้อถอนไม่สามารถทำเป็นโรงเรียนได้อีกต่อไป พระยาวิเศษศุภวัตร ซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา อยู่ในสมัยนั้นได้เจรจาผ่านกระทรวงธรรมการ เพื่อขอแลกเปลี่ยนสถานที่กับโรงเรียนศึกษานารี ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก และมีนักเรียนจำนวนน้อย ดังนั้น สถานที่ของโรงเรียนศึกษานารีเดิม จึงก่อสร้างเป็นโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา และกระทรวงพระคลังมหาสมบัติยังได้มอบที่ดินบริเวณตำบลบางไส้ไก่ และตอนใต้ของโรงเรียนศึกษานารีเดิม เพื่อสร้างหอนอน และห้องเรียน และได้ย้ายนักเรียนมาอยู่ ณ ที่แห่งใหม่นี้ ตั้งแต่ พ.ศ.2475 เป็นต้นไป ซึ่งเป็นสถานที่ของสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยาในปัจจุบัน ขณะนั้น มีการศึกษาถึงชั้นมัธยมตอนปลาย (ม.7 - ม.8)

ใน พ.ศ.2484 กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายผลิตครูมากขึ้น จึงให้เปิดสอนแผนกฝึกหัดครูอีกแผนกหนึ่ง มีชื่อเรียกว่า "โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา" คู่กับโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา แผนกฝึกหัดครูแห่งนี้ เปิดรับนักเรียนทุนของจังหวัด

ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และได้เปิดสอนหลักสูตรประโยคครูประถม (ป.ป.) เป็นโรงเรียนประจำ ต่อมา ใน พ.ศ.2499 ได้ยุบหลักสูตรดังกล่าว และเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง

พ.ศ.2501 โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และโรงเรียนมัธยมศึกษาบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนสาธิตวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ได้ขยายการจัดการศึกษา เพื่อผลิตครูมาเป็นลำดับ ใน พ.ศ.2516 ได้เปิดสอนในระดับปริญญาตรี หลักสูตรประโยคอุดมศึกษา ต่อมา ในปี พ.ศ.2518 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จึงได้เปิดสอนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษา ครุศาสตร์บัณฑิต (ค.บ.) จนกระทั่ง พ.ศ.2527 จึงได้เปิดสอนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ และสาขาวิชาศิลปศาสตร์ และยังได้เปิดระดับอนุปริญญา หลักสูตร 2 ปี นับเป็นการขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างกว้างขวาง ในปีเดียวกันนี้ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ได้รวมกลุ่มกับวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง 6 แห่ง เรียกชื่อว่า "วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์"

วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ชื่อ "สถาบันราชภัฏ" เป็นชื่อสถาบันการศึกษาในกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ แทนชื่อ "วิทยาลัยครู" วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จึงได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า "สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา" และจากพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ พ.ศ.2538 สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สามารถจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้

นับได้ว่า สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นสถาบันที่มีเกียรติประวัติดีงามมาโดยตลอด และเป็นความภาคภูมิใจของนักศึกษาทุกคนที่ได้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันแห่งนี้

ปัจจุบัน มีนักศึกษา จำนวน 22,331 คน (มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2552, หน้า 2 – 3)

2.5.6 มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เริ่มก่อตั้ง เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2491 เดิมมีชื่อว่า โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา พ.ศ.2495 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดซื้อที่ดินจากทายาทของเจ้าพระยาพลเทพฯ เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ได้พัฒนาเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่โรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษา โรงเรียนฝึกหัดครูสตรีอาชีวศึกษา โรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี วิทยาลัยครูธนบุรี จนได้รับพระราชทานนามว่า “สถาบันราชภัฏธนบุรี” และเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2547 ได้รับพระราชทานนาม “มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี” มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ 5 ไร่ 3 งาน 58 ตารางวา ตั้งอยู่บนถนนอิสรภาพ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีเนื้อที่จำกัดไม่สามารถขยายขยายได้เพียงพอกับความต้องการทางการศึกษา และปฏิบัติการกิจอุดมศึกษาได้สมบูรณ์ โดยมีจังหวัดสมุทรปราการเป็นเขตพื้นที่ให้บริการทางการศึกษาเป็นระยะเวลาต่อเนื่องตลอดมา ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงมีนโยบายที่จะขยายการจัดการศึกษามายังจังหวัดสมุทรปราการ

พ.ศ.2544 มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ได้รับการจัดสรรที่ดินครอบครองของกรมการbinพาณิชย์ กระทรวงคมนาคม จำนวน 268 ไร่ 1 งาน 40 ตารางวา ตั้งอยู่ที่ซอยเทศบาลบางปู 119 ซอยวิทยุการbinเดิม ถนนสุขุมวิท ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยกรมธนารักษ์ออก “หนังสืออนุญาตให้ใช้ราชพัสดุ” ลงวันที่ 10 เมษายน 2544 เพื่อให้จัดตั้งเป็น “มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี สมุทรปราการ” ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งเดียวในจังหวัดสมุทรปราการ

ปัจจุบัน มีนักศึกษา จำนวน 21,795 คน (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2552, หน้า 3)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ภัทรา บุญสุยา (2545) ได้ทำการวิจัย เรื่องศึกษาระดับ และเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญ – บาป ตามกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัย พบว่า ระดับความเชื่อ เรื่องบุญ – บาป ตามกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สหวิทยาเขต

นครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อยู่ในระดับไม่แน่ใจ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ในด้านการเปรียบเทียบความเชื่อ เรื่องบุญ – บาป ตามกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สหวิทยาเขต นครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในด้านต่าง ๆ นั้น ผลปรากฏว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สหวิทยาเขตนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีความแตกต่างกันในด้านเพศ ระดับผลการเรียน แผนการเรียน อาชีพของผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง รายได้ของผู้ปกครอง ขนาดของผู้ปกครอง และขนาดของครอบครัว มีความเชื่อไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อัมพร หุตะสิทธิ์ (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "กรรม 12 และการให้ผล" มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาพรรณนาเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และการให้ผลของกรรม โดยยึดกรรม 12 และการให้ผลเป็นหลัก โดยการศึกษารวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และวรรณกรรมพุทธศาสนายุคปัจจุบันบางส่วน ทั้งนี้ เพื่อนำเสนอทฤษฎีอันเป็นการยืนยันว่า พรรณนาเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่แท้จริงว่าอย่างไร และนำเสนอการวิเคราะห์จากเรื่องราวในอรรถกถา เพื่อให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบุคคล โดยมีปัจจัยต่าง ๆ เป็นตัวกำหนด จากการวิเคราะห์สามารถประมวลสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1. ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก อธิบายเรื่องกรรม และการให้ผลว่า เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กัน กรรม หมายถึง การกระทำที่มีเจตนาเป็นองค์ประกอบเกิดขึ้นทางกาย วาจา และใจ อาจเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วระดับต่าง ๆ หรือกลาง ๆ ผลของกรรมนั้นก็จะมีดี ชั่ว หรือกลาง ๆ เช่นเดียวกันนี้ เป็นกฎแห่งเหตุและผล กฎของการกระทำ และการได้กลับ

2. แนวความคิดเรื่องกรรม และการให้ผล ตามพรรณนาของพระสุตตันตปิฎก เชื่อว่า กรรมกับการให้ผลเป็นกฎธรรมชาติที่ไม่มีตัวตน ดำเนินไปตามเหตุปัจจัย มีความอิสระอยู่นอกเหนืออำนาจภายนอก ดังนั้น สภาพที่เราเป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็คือ ผลจากการกระทำอันมีเจตนาของเราในอดีต และสภาพในอนาคตของเราก็จะเป็นผลมาจากการกระทำอันมีเจตนาในปัจจุบันของเรา แต่อย่างไรก็ตาม ภายใต้กฎแห่งกรรม แต่ละบุคคลยังคงมีเจตจำนงอิสระในการเลือกกระทำ เราจึงไม่เป็นแต่เพียงผู้รับผลของการกระทำในอดีตของเราเท่านั้น

3. แนวความคิดในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก กรรม หรือการกระทำนั้น ไม่จำเป็นต้องได้รับผลในระดับเดียวกัน ผลของกรรม อาจถูกทำให้แรงขึ้น หรืออ่อนลง โดยมีปัจจัยอื่นเป็นองค์ประกอบ กรรม อาจให้ผลทันทีที่ทำการนั้น หรืออาจให้ผลในภายหลัง

4. แนวความคิดในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก กรรม คือ การกระทำ หรือการประพฤตินตามหลักธรรมของศาสนา กรรมที่สูงสุดเป็นไปเพื่อทำลายกิเลส เพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายที่สูงสุดของศาสนา ส่วนกรรมที่ระดับทั่วไปเป็นไปเพื่อการพัฒนา และสร้างสรรค์ประโยชน์ตน และคนอื่น ผลของกรรมดี ทำให้เกิดความสุข ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า และในที่สุด อาจจะไปสู่เป้าหมายที่สูงสุดได้ กรรมชั่วนั้นยอมเป็นไปเพื่อการทำลายประโยชน์ตน และคนอื่น ทั้งกรรมดี และกรรมชั่ว ต่างก็เป็นเหตุปัจจัย ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร เพื่อชดใช้กรรมของตนต่อไป

5. ตามทรรศนะของพระพุทธศาสนาแล้ว กรรม และการให้ผล เป็นสิ่งที่จะช่วยให้อุทิศตนมองชีวิตในสายยาว ไม่มองในสายสั้น เพียงเพื่อความ สุข ความสมปรารถนาเฉพาะปัจจุบัน โดยไม่คำนึงถึงทุกข์โทษอันจะมีมาในชาติหน้า ยิ่งกว่านั้น หลักกรรม และการให้ผล ยังช่วยให้อุทิศตน และ สามารถทำใจให้สงบอยู่ได้แม้ในยามทุกข์ ดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญา ความเข้าใจในสภาพชีวิตเช่นนี้ ย่อมช่วยให้สังคมสงบสุข ปราศจากการเบียดเบียนกัน

ผจณ คำชูสังข์ (2546) ได้ศึกษา เรื่อง “บาป” : ศึกษาเชิงวิเคราะห์ใหม่ในทัศนะของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ผลการวิจัย พบว่า หลักคำสอนเรื่องบาปนี้ ถือได้ว่าเป็นพระพุทธพจน์ที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งไว้ในพุทธโอวาท 3 ว่า บาปทั้งปวง เป็นสิ่งที่ต้องละเว้นไม่ควรกระทำ ควรทำจิตให้ผ่องใส เพื่อดำเนินไปสู่ทางแห่งความดี และความบริสุทธิ์แห่งจิต เพราะเมื่อบาปเกิดขึ้นแล้ว ย่อมจะนำไปสู่ปัญหานานัปการ อันเป็นทุกข์และโทษต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้น งานที่ศึกษาค้นคว้า เรื่อง “บาป” นั้น จึงเป็นเนื้อหาที่เกิดมาจากการวิจัยเชิงวิเคราะห์แนวความคิดลักษณะที่เป็นบาป เพื่อให้ทราบ / อยากรับว่าบาปที่แท้จริงนั้นคืออะไรกันแน่ในมโนทัศน์ / ตามทรรศนะของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท การกระทำขนาดไหน อย่างไร ถึงจะเรียกว่า บาป เส้นแบ่งระหว่างบาป / อุกศลกับกุศลอยู่ตรงไหน ซึ่งในปัจจุบันมีหลายประเด็นที่ยังถกเถียงกันหาข้อยุติมิได้ เช่น การโคลนนิ่ง (Cloning) เรื่องการรณยุทธของหมอต่อมผู้ป่วยที่มีอาการแสนทรมาน เช่น โรค HIV เป็นต้น การฆ่าคนนอกศาสนาเป็นบาปหรือบุญกันแน่ ผลจากการศึกษาวิจัยมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับบาป ทำให้ทราบว่า (1) ความหมายของบาป (2) ที่มาแห่งการเกิดขึ้นของบาป (3) ลักษณะและประเภทของบาป และ (4) วิชาหรือผลของบาปที่ทำให้เกิดโทษนานัปการ เมื่อเข้าใจความหมาย และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับบาป การจะตัดสินว่า เรื่องนี้เป็นเกณฑ์แห่งบาปหรือบุญก็ไร้ปัญหา หรืออย่างน้อยก็เข้าใจเกณฑ์แห่งความถูกต้องมากที่สุด

ชบา อ่อนนาค (2547) ได้ทำการวิจัย เรื่องการศึกษาความเชื่อเรื่องกรรม ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา : ศึกษากรณี โรงเรียนชลบุรี "สุขบท" จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก นักเรียนชาย และนักเรียนหญิง มีความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาในภาพรวม และในแต่ละด้าน แตกต่างกัน โดยนักเรียนหญิงมีความเชื่อมากกว่านักเรียนชาย นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความเชื่อเรื่องกรรมในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน แต่มีความแตกต่างกันในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความเชื่อเรื่องกรรม ในพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน แต่มีความแตกต่างกันในด้านกายกรรมและวจีกรรม นักเรียน ที่มีผลการเรียนแตกต่างกัน มีความเชื่อเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาในภาพรวม และแต่ละด้าน แตกต่างกัน

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (สุเทพ ปสิวิโก) (2548) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมของนักศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง ปีการศึกษา 2547 ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษามีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในระดับสูง เป็นที่น่าพอใจ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมีอายุเฉลี่ย ระหว่าง 41 – 50 ปี และนักศึกษาทั้งหมดเป็นชาวพุทธ และนักศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีความเชื่อเรื่องกฎ แห่งกรรมไม่แตกต่างกัน โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตาม สมมติฐานการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ นักศึกษายังได้เสนอแนะว่า ชาวพุทธทุกคน ควรให้ทานตามความเหมาะสม และสม่ำเสมอ ควรรักษาศีลทุกวัน และควรเจริญจิตภาวนาทุกวัน

วิทยา ศักยาภินันท์ (2549) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกรรมของสังคมในทัศนะ ของพระพุทธศาสนา และปรัชญามาร์กซ์ ผลการวิจัย พบว่า

1. กรรมทางสังคมของพระพุทธศาสนา หมายถึง มโนกรรม หรือทฤษฎีความเชื่อ และแนวคิด (ทฤษฎี) ที่เป็นค่านิยมทางสังคม และมีอิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ทางด้านปรัชญามาร์กซ์ สิ่งที่มีความหมายใกล้เคียงกับกรรมในพระพุทธศาสนา คือ มโนทัศน์ เรื่อง "แรงงาน" อาศัยแรงงาน สังคมแต่ละยุค จึงมีระบบการผลิต ที่เรียกว่า ฐานเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดสิ่งที่คล้ายกับมโนกรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งเรียกว่า "จิตสำนึกทางสังคม" สอดคล้องกับยุคนั้น ๆ

2. กรรมทางสังคม ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมตามมาเสมอ ทั้งต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ และความเป็นมนุษย์ที่เป็นคุณค่าภายใน จะเป็นผลเชิงบวกหรือลบ ขึ้นอยู่กับค่านิยม หรือจิตสำนึกทางสังคม ซึ่งเป็นที่มาของการกระทำ

3. พระพุทธศาสนา และปรัชญามาร์กซ์ เห็นต้องกันว่า หลักกรรม เป็นหลักมนุษยนิยม อาชีพในสังคมสัมพันธ์กับการทำกรรม การเปลี่ยนจากปริมาณไปเป็นคุณภาพของผลกรรม และบทบาทของความคิดและปัจจัยภายนอก ทำให้เกิดกรรมของสังคม แต่เนื่องจากโลกทัศน์ของปรัชญาทั้ง 2 ระบบ แตกต่างกัน วิธีการ และเป้าหมายของการขจัดกรรมไม่ดีทางสังคม จึงแตกต่างกันออกไปด้วย

วิศิษฎ์ ศรีคะรัตน์ (2550) ได้ศึกษา เรื่องกฎแห่งกรรมของนักเรียนโรงเรียนพุทธโสภณ ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความสนใจกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งนักเรียนส่วนมากได้ทำบุญถวายทานครบรอบวันเกิดมากที่สุด รองลงมา คือ ได้ไหว้พระประจำโรงเรียนก่อนเข้าเรียนและก่อนกลับบ้าน นักเรียนมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมด้านกุศลกรรม (กรรมดี) ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งส่วนมาก เชื่อว่า การทำบุญตักบาตร ทำให้เราและครอบครัวมีความสุข รองลงมา เชื่อว่าการช่วยพ่อแม่ทำงาน ทำให้เราเจริญในอนาคต และความเชื่อด้านอกุศลกรรม (กรรมชั่ว) ภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน ซึ่งส่วนมาก เชื่อว่า การทำร้ายหรือฆ่าพ่อแม่ ทำให้ตกนรก รองลงมา เชื่อว่า การพูดโกหกหยาบคายต่อพ่อแม่ ทำให้ชีวิตไม่เจริญ

สำหรับการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ผลการเรียน สถานภาพการอยู่อาศัย และปัจจัยสนับสนุน คือ ความสนใจในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

นักเรียนได้เสนอความคิดว่า การที่จะไปเกิดบนสวรรค์ได้ ต้องมีการทำความดี เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ คือ ต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม และมีความกตัญญูต่อบิดามารดา และผู้ที่มีพระคุณ ศีล จะเป็นหนทางไปสู่สวรรค์ และทาน ก็เป็นการชำระล้างความโลภที่เกิดขึ้นในจิตใจ

จากการประมวลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบถึงความหมายของ กรรม ที่มาแห่งการเกิดขึ้นของ กรรม ลักษณะและประเภทของกรรม และวิบากหรือผลของกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์ และเกิดโทษนานัปประการ มีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลต่อความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา 3 ปัจจัย ได้แก่ การได้รับข่าวสารเรื่องกฎแห่งกรรม การได้รับการถ่ายทอดความเชื่อจากบิดามารดา และการได้เรียนวิชาจริยศาสตร์